

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU(CEZA ve CEZA USUL HUKUKU)
ANABİLİM DALI

KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU

Yüksek Lisans Tezi

Asiye Evrim SANDAL

Ankara - 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU(CEZA ve CEZA USUL HUKUKU)
ANABİLİM DALI

KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU

Yüksek Lisans Tezi

Asiye Evrim SANDAL

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Muharrem ÖZEN

Ankara - 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU(CEZA ve CEZA USUL HUKUKU)
ANABİLİM DALI

KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muharrem ÖZEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	Sayfa I
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

I. ÇEK KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ	4
1.Genel Olarak Çek Kavramı ve Tarihi Gelişimi.....	4
2. Çek Kavramı ve Ülkemizdeki Gelişimi	5
II. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ	7
1.Genel Olarak	7
2.Çekin Kıymetli Evrak Niteliği	7
3.Çekin Emre Yazılı Senet Niteliği.....	8
4.Çekin Havale Niteliği.....	8
5.Çekin Ödeme Aracı Niteliği.....	9
III. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI.....	10
1.Genel Olarak	10
A.Çek Kelimesi	10
B. Muayyen Meblağ.....	11
C.Muhatabın (Ödeyecek Kimsenin) Ad ve Soyadı.....	11
D.Ödeme Yeri	11
E.Keşide Günü ve Yeri	12

F.Keşidecinin İmzası.....	13
G.Keşidecinin Vergi Kimlik Numarası.....	15
2.3167 Sayılı Kanunun Şekle İlişkin Düzenlemeleri	16

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEK KEŞİDESİNDE ÖNEMLİ ÖZELLİKLER VE ANAYASA HÜKMÜ

I.ÇEK KEŞİDESİNDE ÖNEMLİ ÖZELLİKLER.....	19
1.İbraz Süreleri ve İleri Keşide Tarihli Çek.....	19
A.İbraz Süreleri.....	19
B.İleri Keşide Tarihli Çek.....	20
2.Karşılık	23
3.Anlaşma	25
II. SÖZLEŞMEDEN DOĞAN YÜKÜMLÜLÜK NEDENİYLE HÜRRİYETİN KISITLANMASI.....	26
1.Genel Açıklamalar.....	26
2. Kavramsal İnceleme.....	28
A. “Sözleşme” ve “Yükümlülük” Kavramları	28
B. “Yükümlülüğün Yerine Getirilememesi” İfadesi.....	29
C. “Özgürlüğünden Alıkonulamaz” İfadesi.....	30
D. “Yalnızca” Kelimesi	32
3.Yasağın Şartları.....	32
A.Yükümlülük Bir Sözleşmeden Doğmuş Olmalıdır	32
B.Yükümlülük, İyiniyetle Yerine Getirilememiş Olmalıdır	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU

I.KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU	35
1.Genel Açıklamalar	35
2.Türk Hukukunda Tarihsel Gelişim.....	37
3.3167 Sayılı Kanuna Göre Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu.....	38
A.Genel Olarak	38
B.Kanuna Uygun Şeklen Tam Bir Çekin Varlığı.....	39
C.Çekin Usulüne Uygun Olarak Süresinde İbraz Edilmesi	42
D.Düzeltilme Hakkının Kullanılmamış Olması	45
4. Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu İle İhlal Edilen ve Ceza İle Korunan Hukuki Menfaat	48
5.Suçun Faili	51
6.Suçun Unsurları.....	61
A.Genel Açıklamalar	61
B.Maddi Unsur	62
C.Manevi Unsur	67
7.Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	76
A.Teşebbüs.....	76
B.İştirak.....	78
C.İçtima.....	81
8.Yaptırım	85
A.Para Cezası	85
B.Çek Hesabı Açtırma Yasağı	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
USUL HÜKÜMLERİ

I.KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇUNDA USÛL HÜKÜMLERİ .	100
1.Genel Açıklamalar	100
2.Şikayet.....	100
3.Şikayet Hakkı Olanlar	101
4.Şikayet Süresi ve Başlangıcı	103
5.Şikayetten Vazgeçme	107
6.Davanın Açılmasına Engel Olan, Davayı Düşüren ve Cezayı Ortadan Kaldıran Nedenler	108
7.Sanık Yokluğunda Duruşma Yapılabilmesi.....	111
8.Yargılama Giderleri	112
9.Yetkili ve Görevli Mahkeme.....	113
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA	118

KISALTMALAR

A.İ.H.S.	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	:Ankara Üniversite Hukuk Fakültesi Dergisi
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
BATİDER	:Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
B.K.	:Borçlar Kanunu
Bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
dpn:	:Dipnot
D.V.K.	:Damga Vergisi Kanunu
Derg.	:Dergi
E.	:Esas
Y.H.D.	:Yargıtay Hukuk Dairesi
K.	:Karar
m.	:Madde
RG.	:Resmi Gazete
s.	:Sayfa
S:	:Sayı
T.	:Tarih
TCK.	:Türk Ceza Kanunu
TTK.	:Türk Ticaret Kanunu
Vd.	:Ve devamı
Yarg.	:Yargıtay
YCGK.	:Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YHGK.	:Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Çek kullanımının kişiye getirdiği faydalar neticesinde, çekin kullanım oranı son yıllarda hızlı bir artış göstermiş ve ülke ekonomisinin temel ödeme araçlarından biri haline gelmiştir. Zira, çek kullanımı ile kişi, kaybolma ve çalınma riski olan nakit para taşıma ve saklama külfetinden kurtularak, aynı zamanda banka faizinden de yararlanabilmektedir. Ayrıca, çekle yapılan ödemelerin ispat külfeti yönünden yararı da gözden kaçırılmamalıdır. Hem milli ekonomi hem de fertler yönünden sağladığı yararlar nedeniyle, her devlet çekle ödemeyi teşvik ve bu amaçla çeşitli kolaylıklar getirmektedir.

Kambiyo senetleri arasında özel bir konuma sahip olan çek kullanımının paraya nazaran daha güvenli olması ve ekonomiye olan katkısı göz önüne alındığında, özel hükümlerle düzenlenme ihtiyacı doğmuş ve bir takım yaptırımlara bağlanmıştır. Ülkemizde çeklere ilişkin kanuni düzenleme, Türk Ticaret Kanunu'nda (md. 692-765) ve 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da” yer almaktadır.

Bilindiği gibi, 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile 1982 tarihli Anayasamızın 38. maddesine, 4709 sayılı kanunun 15. maddesi ile şu hüküm eklenmiştir: *“Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.”* Anılan kanunla Anayasada, kapsamlı bir değişikliğe gidilmiş ve yapılan bu değişikliklerin önemli bir kısmı, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin *“ilkeleri, esasları ve çerçevesi doğrultusunda”* gerçekleştirilmiştir. Nitekim

Anayasamızın 38. maddesine 8. fıkra olarak eklenen işbu hüküm, dayanağını AİHS ek 4 no'lu protokolden almaktadır.

Anayasamıza getirilen anılan hüküm bağlamında, Çek Kanununun 16. maddesi ile karşılıksız çek keşide etme suçuna öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezanın, Anayasa'ya aykırılık teşkil edip etmediği sorunu gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Adalet Bakanlığı Kanun Taslağı gerekçesinde, hükmün anayasaya aykırılığı açıkça sebep olarak gösterilmiştir. Bu gerekçe doğrultusunda, 4814 sayılı “Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile Çek Kanununun 16. maddesinde suça öngörülen yaptırım hakkında ve bununla birlikte kanunda kapsamlı değişikliklere gidilmiştir.

Dört ayrı bölümden meydana gelen çalışmanın ilk bölümünde çek hakkında genel açıklamalar yapılmakta, kavram, tarihi gelişim, çekin şekil şartları ve hukuki niteliği incelenmektedir. İkinci bölümde, karşılıksız çek keşide etme suçu incelenmeden önce ortaya konulması ve irdelenmesi gerekli görülen iki ayrı başlık olarak, çek keşidesinde önemli özellikler başlığı altında, çekte ibraz süreleri, ileri keşide tarihli çek ve karşılık konusu; sözleşmeden doğan yükümlülük nedeniyle hürriyetin kısıtlanması başlığı altında ise, Anayasaya eklenen yasağın kapsam ve şartları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, önceki iki bölümde incelenen konular ile zemini hazırlanan ve ortaya konulan bilgiler ışığında, karşılıksız çek keşide etme suçu kapsamlı bir şekilde incelenerek, Çek Kanunu'nda yapılan değişiklikler ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmış ve suça öngörülen yaptırımın Anayasaya eklenen yasak kapsamında incelenmesi ile hükmün Anayasaya aykırılığı hususu kapsamlı olarak inceleme konusu yapılmaktadır. Dördüncü

bölümde ise, karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin usul hükümleri incelenmektedir. Çalışmanın sonuç kısmında, dört ayrı bölüm ile ortaya konulan bilgiler doğrultusunda bir değerlendirme yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

I. ÇEK KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ

1. Genel Olarak Çek Kavramı ve Tarihi Gelişimi

İnsanlar tarihin her safhasında birbirleri ile ilişki içinde olmuştur. Sosyal ilişkilerin gelişimini sağlayan en önemli belirleyicilerden biri de muhakkak ki “ticaret”tir. “Ticaret” kavramı, ekonomi ve hukuk bakımından farklı değerlendirilmektedir.¹ Ancak mutlak olan şudur ki, ticaret en genel tanımı ile insanların karşılıklı mal ve hizmet değişimidir.

Tarihin ilk zamanlarında, malların mallarla veya hizmetlerle değiştirilmesi esas iken, bu değişim şeklinin beraberinde getirdiği zorluklar önce malların madeni para ile değiştirilmesi ile giderilmeye çalışılmış; ancak daha sonra madeni paraların yerini kağıt paralar almıştır. Kısa mesafeli alım-satımlar için uygun bir değişim aracı olan para, ticaretin uluslar arası boyut kazanması ile güvenilirliği sağlanabilir bir değişim aracı olmaktan çıkmıştır. Paranın bir yerden başka bir yere taşınmasındaki güçlük karşısında insanlar havale denilen ve üçüncü şahıstaki alacağın kendi borcunu karşılamaya yöneltmesi şeklinde tezahür eden bir ödeme aracı keşfetmişlerdir.²

Çekin menşei hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte ilk çağda Akdeniz ve Ortadoğu ülkelerinde benzer havale tipi senetlere rastlanmaktadır.³

---

¹ Arkan, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Ankara, 1999, s.1

² Şimşek, Edip, Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara, 1982, s.361

³ Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, 1976, s.622

Tarihin değişik zamanlarında, dünyanın farklı yerlerinde çeke benzer ödeme araçları kullanılmakla beraber, ek kavramına modern anlamda hayat veren ve Őekillendiren İngiliz Hukukudur.⁴

İngilizce “to check” kelimesinden tureyen “ek” kavramının,⁵ milletlerarası hukuk dzenlemelerinde yeknesak bir anlam ifade etmesi için ilk olarak 1912 La Haye konferansında, bu alanda çalışmaların yapılması yonunde ilke kararı alınmıştır. 1931 Cenevre konferansında, ilke kararı hayata geirilmif ve otuz ulke u noktada mutabakata varmıştır. Bunlardan birincisi, ulkelerin tek tip ek kanunu dzenlemesine; ikincisi, ek konusunda ortaya çıkabilecek uluslararası ihtilafların nasıl ozümleneceğine; uuncüsü ise damga vergisine ilişkindir.

2. ek Kavramı ve Ülkemizdeki Gelişimi

Türk hukukunda çeke ilişkin ilk dzenleme, 1914 yılında kabul edilen “ekler Hakkında Kanunu Muvakkat”tır. Bu kanun, 1926 tarihli ve 865 sayılı Ticaret Kanunu yürürlüğe girene kadar uygulanmıştır.⁶ 19.03.1985 tarihinde ise, 3167 sayılı “ekle Ödemelerin Dzenlenmesi ve ek Hamillerin Korunması Hakkında Kanun”⁷ yürürlüğe girmiştir.

ek, Ticaret Hukukuna ait bir müessesedir. Bu kavramın anlam bakımından çerçevesini Ticaret Hukuku belirlemektedir. Bununla birlikte, ne Ceza Kanunu hükümlerinde ne de 3167 sayılı ekle Ödemelerin Dzenlenmesi ve ek

---

⁴ Şimşek, a.g.e., s.361

⁵ Öztan, a.g.e., s.623

⁶ Güngör / Kaya, ek Suçları, Ankara, 2003, s.3

⁷ Bu çalışmada, “3167 sayılı kanun” veya “ek Kanunu” tabiri kullanılacaktır.

Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun hükümlerinde çeke ilişkin herhangi bir tanıma yer verilmediği görülmektedir.

Çalışmanın konusunu oluşturan karşılıksız çek keşide etme suçu, 3167 sayılı kanunun 16. maddesi ile yaptırıma bağlanmış olup, anılan madde metninde çek kavramına yer verilmekle birlikte, madde metninde çekin tanımına veya bir evrakın çek sayılması için gereken şartlara yer verilmemiştir. Bu nedenle 16. madde, “**eksik ceza normu**”⁸ dur.⁹

Çek kavramına açıklık getirmek, 3167 sayılı kanunun 16. maddesinde öngörülen suçu ve suçun sınırlarını belirleyebilmek açısından önemlidir. Zira TTK. md. 692 hükmü ile düzenlenen çeke ilişkin şekli şartları ihtiva etmeyen evrak, çek hükmünde sayılamayacak ve dolayısıyla 3167 sayılı kanun himayesinden de yararlanılamayacaktır.¹⁰ Bu nedenle çek kavramının tanımını, zorunlu geçerlilik şekil şartlarını, hukuki ve ekonomik niteliğini belirlemek, çalışmanın konusu karşılıksız çek keşide etme suçu açısından önem arz etmektedir.

Bu bağlamda **çek, keşidecinin mevduatının bulunduğu bankaya, çekte belirtilmiş olan meblağı çekten yararlanacak kişiye ödeme emrini; çek hamiline de bu meblağı kabzetme yetkisini tanıyan bir kambiyo senedir.** 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun kambiyo senetleri kısmında düzenlenen çek, kıymetli evrak niteliğini haiz, görüldüğünde ödenen (TTK. 707 md.) bir kambiyo senedi olup, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız, kambiyo

---

⁸ Kavram için bkz. Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku, s.10

⁹ Hafizoğulları, Zeki, "3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun 16. Maddesinde Öngörölmüş Olan Suçun Sınırları", Batider, 1988, C. XLV, s.29

¹⁰ Hafizoğulları, Zeki s.30; krş. görüş için bkz. Erem Faruk, “Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği”, Batider, C.VII, S.4, s.903

hukukuna özgü borç doğuran özel bir havale niteliğindedir. Çek bir ödeme vasıtasıdır. Çeki, bono ve poliçeden ayıran en önemli özellik, onun kredi fonksiyonuna sahip olmamasıdır. Çeki farklı kılan diğer bir özelliği de görüldüğünde (ibrazında) ödenecek olmasıdır. Çeke vade konamaz, konsa dahi çek geçerlidir; ancak vade yazılmamış sayılır (TTK. 707 /1). Her ne kadar kanun, çekte vadeyi kabul etmese de ülkemizde gerçek keşide tarihinden daha sonraki bir tarih yazılmak suretiyle, ödemenin vadeye bağlandığı durumlar görülmektedir.

II. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan düzenlemeye göre, üç çeşit kambiyo senedi vardır. Bunlar bono, poliçe ve çekdir. Üçü de kambiyo senedi oldukları için kanunen emre yazılı ve soyut (mücerret) kıymetli evrak özelliğini taşır. Kambiyo senetleri, Kanunun III. kitabının dördüncü faslında düzenlenmektedir. Buna karşılık mehz kanun İsviçre Borçlar Kanunu'nda, çek diğer iki senetten ayrı olarak düzenlenmiştir.¹¹

Çekin hukuki niteliği, havale, vekâlet, alacağın temliki ve başkası lehine şart sözleşmelerine dayandırılmaktadır.¹²

2. Çekin Kıymetli Evrak Niteliği

Kambiyo senetlerinde, senet alacaklısının hakkı ve senet borçlusunun sorumluluğu senet metnine göre belirlenir.¹³ Çek, TTK'nin kambiyo senetleri başlığı

---

¹¹ Erem/ Kalpsüz/ Çelebican, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, s.44; Erem "Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği", s.901

¹² Domaniç,Hayri, TTK Şerhi Cilt IV, s.531

altında düzenlenmiştir. Kıymetli Evrakın özel bir türü olan çek emre, nama ve hamiline tanzim edilebilir.¹⁴

3. Çekin Emre Yazılı Senet Niteliği

Çekler, üzerlerinde herhangi bir kayıt bulunmasa dahi emre yazılı senetlerdir. Buna göre, çekten doğan hakkın devri Borçlar Kanunu'nda düzenlenen alacağın temlik hükümlerine göre değil ve fakat TTK 700/1 maddesinde düzenlenen ciro yolu ile yapılır. Lehine ciro yapılan kişinin gösterilmesi zorunlu olmayıp, çekin üzerinde cirantanın imzasının bulunması yeterlidir. Çekin ciro ve teslim yolu ile devrinin önlenmesi için çek üzerine, “emre yazılı değildir” veya buna benzer bir kaydın konulması gerekir.¹⁵ Böyle bir kaydın konulması halinde, çekin devri alacağın temlikine ilişkin hükümlere göre yapılır.¹⁶ Hamiline yazılı çeklerde ise, hakkın devri için ciroya gerek yoktur. Hakkın devri için çekin teslimi yeterlidir.¹⁷

4. Çekin Havale Niteliği

Türk Ticaret Kanununun 692. maddesinin 2. bendi uyarınca çek, “*Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi ihtiva eder.*” Hükümden anlaşılacağı üzere, çek hukuki niteliği itibari ile havaledir. Çekte belirtilen havale,

---

¹³ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi, Cilt III, İstanbul, 1990, s.368

¹⁴ Erem / Kalpsüz / Çelebican, İktisadi Yönden Çek, Ankara, 1986, s.41

¹⁵ Bkz. TTK m.700/II

¹⁶ Erem/ Kalpsüz/Çelebican, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, s.45; Karakaya, Selahattin, En Son Değişikliklerle Çek ve Uygulaması, Ankara, 1986, s.17

¹⁷ T.T.K md. 55 hükmünde, kıymetli evrakın devri için “*Mülkiyet veya sair bir ayni hak tesisi maksadıyla kıymetli evrakın devri için her halde senet üzerindeki zilyetliğin devri şarttır. Bundan başka emre yazılı senetlerde ciroya nama yazılı senetlerde yazılı bir devir beyanına ihtiyaç vardır.*” denilirken, T.T.K. md. 700 hükmünde “*Sarahaten emre yazılı kaydıyla veya bu kayıt olmadan muayyen bir kimse lehine ödenmesi şart kılınan bir çek ciro ve teslim yoluyla devredilebilir*” denilmektedir. Her iki hükmün birlikte değerlendirilmesinden, hamile yazılı çekin devri için senet üzerindeki zilyetliğin devrinin (teslimin) yeterli olduğu, cironun emre yazılı senetlerin devri için gerekli olduğu hamile yazılı senetlerde gerekli olmadığı anlaşılmaktadır.

hamile keşideci tarafından kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesini gerektirir.¹⁸ Burada çifte yetkilendirme vardır. Bir taraftan hamilin çekte belirtilen muayyen nakdi bankadan çekmeye yetkilendirme, diğer taraftan da keşidecinin cari hesabından çek bedelinin yetkili hamile ödenmesi konusunda yetkilendirme vardır.

Hukuki mahiyetleri yönünden çek ile poliçe benzerlikler göstermesine karşın, çekte poliçedekinin aksine, “kabul” söz konusu değildir.¹⁹ Zira, çekte muhatabın kabul şartı aranmaz, bankada karşılığın (provizyon) bulunması yeterlidir.²⁰

5. Çekin Ödeme Aracı Niteliği

Çek, diğer senetlerden farklı olarak bir ödeme aracıdır. Yani keşideci, lehdar ile arasındaki ilişkiden kaynaklanan borcunu öderken nakit para yerine, çek kullanmaktadır. Çeki, bono ve poliçeden ayıran en önemli özellik, onun kredi fonksiyonuna sahip olmamasıdır. Çek, alt ilişkisinin bulunmasından tamamen soyuttur. Ödeme amacı dışında bir sebeple verildiğini iddia eden bunu ispatlamalıdır. Yargıtay’ın içtihatları bu doğrultudadır. Zira Yargıtay, “Çek kayıtsız, şartsız belli bir bedelin ödenmesi için yapılan havaledir. Bu itibarla dava konusu çeklerde yazılı

---

¹⁸ “Çek Türk Ticaret Kanunu’na göre kıymetli evrak mahiyetinde bir kambiyo senedir ve hukuki niteliği itibarıyla bir havaledir. Bu havalenin yazılı şekilde yapılması, belli şekil şartlarını içermesi ve kayıtsız şartsız bir ödeme yetkisi biçiminde olması gerekir. Diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi çekte de sıkı sıkıya şekle bağlılık esası geçerlidir. Zorunlu unsurlardan birinin bile eksikliği çekin bu niteliğini ortadan kaldırır. Çekin zorunlu unsurları TTK’nin 692-693. maddelerinde gösterilmiştir. 3167 sayılı Çek Kanununun 3. maddesi de dikkate alındığında: Bu çek yaprağının, a) Çek kelimesini, b) Hesabın bulunduğu muhatap banka şubesinin adı ve keşidecinin hesap numarasını, c) Kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için havaleye, ç) Keşide gününü ve keşide yerini ihtiva etmesi zorunludur.” (Yarg. İçt. Birl.Gen. Kurulu E.1992/1, K.1992/5, T. 14.12.1992)

¹⁹ Güngör/ Kaya, Çek Suçları, s.7; Öztan Fırat, s. 211, 212

²⁰ Domaniç, TTK. Şerhi, Cilt III, s.368; Erem / Kalpsüz/ Çelebican, a.g.e., s.56; Göle, Celal, Çek Hukuku, Ankara, 1989, s.143; Arkan, Sabih, a.g.e., s.212

*meblağın lehdara borç olarak verildiği iddiasının ispatı gerekir...*²¹ şeklinde karar vermiştir.

III. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI

1. Genel Olarak

Çekin, geçerli olabilmesi için bazı şekil şartlarının yerine getirilmesi gerekir. Söz konusu şekil şartları, Türk Ticaret Kanununun 692 ve 693. maddelerinde tahdidi şekilde belirtilmiştir. Bunun dışında 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunun 3. maddesi de çekin geçerlilik şartlarına ilişkin düzenleme içermektedir. Bu bağlamda her iki yasa birlikte ele alınarak, çekin geçerlilik şartları belirlenerek, hukuki anlamda hangi eksikliklerin varlığı halinde çekte geçersizliğin söz konusu olacağı durumlar saptanacaktır.

A. Çek Kelimesi

Bir senedin çek sayılabilmesi için, “çek” kelimesini içermesi gerekir. Yani bu kelime, senet metninde bulunmalıdır. Senet, Türkçe’den başka bir dilde kaleme alınmışsa, o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi ihtiva etmesi gerekir (TTK. md. 692/1). “Çek” kelimesi hangi dilde yazılmış olursa olsun, senet üzerine hiçbir kısaltma yapılmadan aynen yazılmalıdır.²²

Belirtilmesi gereken bir başka konu da, çek metninin birden fazla dil kullanılarak kaleme alınmış olması durumudur. Bu halde “ödeyiniz” kelimesi hangi dil

²¹ Y.13.HD., 26.11.1984 T., E. 84/7086, K. 84/7493, (YKD., C.XI. S:6 s.856)

²² Çek kelimesinin, senedin neresine yazılacağı hususunda bir belirlilik yoktur. Zira hem Türk Ticaret Kanunu’nda hem de Çek Kanunu’nda bu konuyla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır.

kullanılarak ifade edilmiş ise, “çek” kelimesi de aynı dil kullanılarak yazılmış olmalıdır.²³

B. Muayyen Meblağ

Çekin belirli bir meblağın kayıtsız şartsız havalesini içermesi gereklidir (TTK md.692/2). Söz konusu havale, ancak belirli bir miktar “para”ya ilişkin olabilir. Paradan başka bir değere ilişkin çek düzenlenemez. Çeklerin görüldüğünde ödenecek evrak olmaları nedeniyle konulacak bir faiz şartının hiçbir anlamı yoktur ve yazılmamış sayılır (TTK. md. 698). Buna karşılık, çek üzerine faiz şartı konulması halinde ise çekin hukuken geçerliliği etkilenmeyecektir.²⁴

C. Muhatabın (Ödeyecek Kimsenin) Adı ve Soyadı

Zorunlu şekil şartlarından biri de çek üzerinde, muhatabın yani, ödeyecek kimsenin belirtilmesi gerekliliğidir (TTK. md.692/3). Türk Ticaret Kanunu’na göre, Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka²⁵ gösterilebilir (TTK m.694/1). Banka dışında bir müessesenin ya da bir gerçek kişinin muhatap olarak gösterildiği senetler, çek hükmünde sayılamaz.²⁶

---

²³ Selçuk, R.N., “Ticaret Hukuku Yönünden Çek”, Kırıkkale Baro Dergisi, 1991/2, s.46; Kınacıoğlu, Naci, “Çekte Şekil Şartı”, AİTİA, 1969, C.1, s.1

²⁴ Çekte yer alan para, rakam veya yazıyla ve yahut da her ikisi ile de gösterilebilir. Eğer çekte gösterilen para, her ikisi ile yazılmış ve yazı ile rakam arasında farklılık olursa yazı ile yazılana itibar edilir. Bundan başka, senette birden fazla bedel gösterilmişse, bunlardan en küçük meblağa itibar edilir (TTK. md. 730/2, md. 588/II). Bedel yabancı para olarak gösterilmişse, aynen ödeme kaydı bulunmadıkça meblağın, ibraz günündeki karşılığı üzerinden ülke parası ile ödenmesi gerekir. Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, s.219; Malkoç/ Güler, Çek Yasası, s.30; Güngör / Kaya, Çek Suçları, s.10; Erem / Kalpsüz / Çelebican , s.56

²⁵ Türk Ticaret Kanunu’nun 727’nci maddesine göre, “banka” tabirinden anlaşılması gereken, “Bankalar Kanunu’na tabi müesseseler” dir.

²⁶ Malkoç/ Güler, a.g.e. s.30; Öztan, a.g.e., s.230

D. Ödeme Yeri

Türk Ticaret Kanununun 692. maddesinin 4. fıkrasına göre, çekte ödeme yerinin gösterilmesi gereklidir. Ödeme yeri gösterilmemişse, Kanunun 693/2. maddesine göre muhatabın adı yanında gösterilen yer, ödeme yeri olarak kabul edilir. Eğer böyle bir yer de gösterilmemişse muhatabın iş merkezinin bulunduğu yer ödeme yeri olarak kabul edilir (TTK.md.693/II). Yine, çekte muhatabın adı yanında birden fazla yer gösterilmişse ödeme yeri, ilk gösterilen yer kabul edilir (TTK.md.693/II).

E. Keşide Tarihi ve Yeri

Türk Ticaret Kanununun 692. maddesinin 5. fıkrasına göre, çekin keşide günü ve yerinin gösterilmesi zorunlu öğelerdendir. Çek üzerinde keşide tarihinin yer almaması halinde, senedin çek niteliği kazanması söz konusu olamaz. Keşide tarihi ibraz süresini belirlemek açısından önem taşımaktadır. Söz konusu tarih belirli ve aynı zamanda mümkün bir tarih olmalıdır. Aksi halde geçerli bir çekten söz etmek mümkün değildir.²⁷

Keşide tarihinin bir diğer önemi de, keşidecinin ehliyeti, vekilin ya da mümessilin yetki durumu ve zamanaşımının belirlenmesi açısından büyük rol oynamasıdır. Çek üzerinde keşide tarihi dışında herhangi bir tarih bulunur ise, bu yazılmamış hükmündedir. Zira TTK.'nun 707. maddesine göre çekte vade konulamaz görüldüğünde ödenir.²⁸ Bir diğer konu ise, 3167 sayılı kanunun 4. maddesi ve

---

²⁷ Keşide tarihinin çekte nereye yazıldığına önemi olmadığı gibi, tarih yazı veya rakamla da yazılabilir. Öztan, Fırat, s.221, 222; Güngör/ Kaya, a.g.e., s.11,12

²⁸ Çekin üzerinde iki ayrı tarihin bulunması halinde TTK 700/1 madde gereğince vadeye ilişkin tarihin yazılmamış hükmünde olması nedeniyle keşidecinin imzası yanındaki daha eski olan tarih keşide günü olarak kabul edilmelidir. Buna karşılık, keşide tarihinin birden fazla olduğu durumlarda evrak çek olma niteliğini kaybeder. (Y.12.HD, E.1984/11644, K.1985/1148)

TTK'nin 707/2. maddesine göre, çek üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibraz edildiğinde ibraz günü ödenecektir.

Türk Ticaret Kanununun 692'nci maddenin 5. bendine göre çek üzerinde keşide yerinin bulunması gereklidir. Ancak keşide yerinin çekte gösterilmemiş olması halinde, keşidecinin adı ve soyadı yanında yazılı olan yer keşide yeri olarak kabul edilir (TTK md. 692/3).²⁹ Buna karşılık, çek üzerinde birden fazla keşide yeri gösterilmesi ve keşidecinin adı ve soyadı yanında bir yer gösterilmemesi hallerinde, senet çek sayılamaz. Nitekim Yargıtay, keşide yeri gösterilmemiş çekin havale hükmünde olacağını karara bağlamıştır.³⁰

---

²⁹ Keşidecinin ad ve soyadı veya imzası yanında herhangi bir yer gösterilmemişse o senet çek vasfını kazanamaz. Keşide yeri çekin ön yüzünün herhangi bir yerine yazılabilir. Çekin arka yüzündeki adresin keşide yeri olarak kabulü mümkün değildir. Güngör/Kaya, a.g.e., 2. bası, s.16

³⁰ Keşide yerinin belli ve mümkün bir yer olması yeterlidir. Mutlaka keşide edilen yer olması gerekmiyep, istenilen yer keşide yeri olarak gösterilebilir. Keşide yerinin Ank., İst. Gibi kısaltılarak yazılması mümkündür. Önemli olan husus çekin nerede keşide edildiğinin hiçbir şüpheye yer vermeden anlaşılabilir olmasıdır.(Y.12.HD., E.1987/2478, K.1987/14029; Y.12.HD., E.1986/4642, K.1986/5077) Y., 14.12.1992 gün, E.1992/1, K.1992/5 sayılı içtihadı birleştirme kararında çek üzerindeki keşide yerinin kısaltılarak yazılması halinde çekin geçerli olduğunu, “Çeklerde keşide yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde, çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması nedeniyle geçersiz sayılamaz.” ifadeleriyle belirtmiştir. Son dönem Yargıtay kararında, “Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 14.12.1992 tarih ve 1992/1 esas, 1992/5 sayılı kararında belirtildiği üzere, çeklerde keşide yerinin neresi olduğu hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek ve başka yerleşim birimlerini çağrıştırmayacak biçimde açık, net ve herkes tarafından anlaşılabilir şekilde gösterilmesi zorunluluğu göz önüne alındığında, suça konu çek fotokopisindeki “Ant” şeklindeki kısaltmanın keşide yeri olarak kabulü mümkün değil ise de, suça konu çekin ibraz anında muhatap bankaca alınmış okunaklı ve onaylı örneği ile çek aslı getirtilip, keşide yerinin tam olarak yazılı olup olmadığı kuşkuyla yer vermeyecek şekilde saptanarak ve şikayetçi aleyhine açılan ve bekletici mesele yapılmış olan Hatay 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin 2000/487 esas, 2004/684 karar nolu dosyası ile açılan ve ret edilen menfi tespit davasının kesinleşip kesinleşmediği de araştırılarak, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik araştırma ile mahkumiyet hükmü tesisi; Bozmayı gerektirmiş, sanığın temyiz itirazları bu nedenle yerinde görülümüş olduğundan, hükmün BOZULMASINA, 19.01.2009 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.” Yargıtay 10. Ceza Dairesi Esas No: 2007/2815, Karar No: 2009/7; “Dosya içerisinde mevcut suça konu çek fotokopisine keşide yerinin yazılı olmadığı ve keşideci imzasının yanında da herhangi bir yer isminin belirtilmediğinin anlaşılması karşısında; çek aslı veya ibraz anında muhatap bankaca alınmış onaylı örneği getirtilip, keşide yerinin yazılı olup olmadığı kuşkuyla yer vermeyecek şekilde saptanarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.” (26.01.2009 10. Ceza Dairesi Esas No: 2007/9150 Karar No: 2009/797)

F. Keşidecinin İmzası

Çekin zorunlu geçerlilik unsurlarından bir diğeri de Türk Ticaret Kanununun 692/6. maddesine göre çek üzerinde keşidecinin **el yazısı ile imzasının** bulunmasıdır.³¹ İmza, el yazısı ile olmalıdır.³² Keşideci parmak basamaz, mühür veya benzeri araçlarla çeki imzalamaz.³³

Keşideci kural olarak çekle işleyen hesabın sahibidir. Hesap sahibi gerçek veya tüzel kişi olabilir. Hesap sahibi adına çeki, yetkili temsilci³⁴ imzalayabilir. Keşideci adına vekil veya temsilci ancak kambiyo senedi düzenlemek konusunda özel yetki verilmesi halinde çekin üzerini imzalayabilir. Yetkili olmayan veya yetkisini aşan kimse, çeki imzalarsa kendi adına çek keşide etmiş sayılır.³⁵

---

³¹ Bu şartın gerçekleşmesi için keşidecinin medeni hakları kullanma ehliyeti bulunmalıdır. TTK. 582. maddesine göre, “*akit ile borçlanmaya ehil olan kimse polişe, çek ve bono ile borçlanmaya da ehildir.*” hükmü ile keşidecinin Medeni Kanunda düzenlenen medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması gerektiği hususu düzenlenmektedir. Konu ile ilgili bir Yargıtay kararı, (Y.10.CD. E.1992/2889, K.1992/6603, 01.06.1992 T.) Mümeyyiz küçükler ve mahcurlar kanuni veli ve vasi gibi kanuni mümessillerinin izin vermeleri halinde çek keşide edebileceklerdir. Vasinin kambiyo taahhüdü altına girebilmesi için Medeni Kanunun 405. maddesine göre (4721 sayılı Kanunun 462. maddesi) sulh hukuk mahkemesinin iznine ihtiyaç vardır.

³² El yazısı ile imza atmaya imkânı bulunmayan özürlü kişilerin çek düzenlemeleri mümkün değildir. Âmaların imzalarının ise tasdik edilmiş olması gerekir. Y.13.HD., 26.11.1984 T., E. 84/7086, K. 84/7493, (YKD., C.XI. S:6 s.856)

³³ “Hem Türk Ticaret Kanunu hem de Çek Kanunu hükümlerine dayanılarak, keşidecinin çeki imzalaması yeterli olup, ayrıca ad ve soyad belirtilmesi gerekmemektedir. TC Merkez Bankasının 2003/1 sayılı tebliğinin 2. maddesinin c bendinde “çeklerin her yaprağına ... ile adının yazılmasına ve imzasının atılmasına imkan verecek ibareler konulur.” denilmekle birlikte ad ve soyadın yazılması yasal bir zorunluluk değildir.”, Güngör/Kaya, s. 18; Bunun yanında, 4814 sayılı yasa 3167 sayılı yasanın takas sistemini düzenleyen 6. maddesini de değiştirmiş ve bu konuda uygulamada sorun teşkil eden hususları yasal düzenleme altına almıştır. Çekin bir takas odasına ibrazının ödeme için ibraz yerine geçeceği TTK 710. maddesinde hükme bağlanmıştır. Buna paralel olarak yeni düzenleme ile çeklerin fiziki olarak ibraz edilmesine lüzum bulunmaksızın sadece çek bilgileri üzerinden elektronik takas ortamında işlem görmesi halinde hangi tarihte ve ne şekilde gerçekleştiği hususu da açıklığa kavuşturulmuştur. Çekin elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesinin, takas odasına ibraz hükmünde olduğu hüküm altına alınmıştır.

³⁴ Kavram için bkz. Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.1, Ankara 2001, s.68

³⁵ Borçlar Kanunu 32. madde 1. fıkraya dayanan temsil hususu düzenlenerek, “*Yetkili bir temsilci tarafından bir başkası adına ve hesabına yapılan sözleşmenin sonuçları, doğrudan doğruya temsil olunanı bağlar.*” denilmektedir. Anılan kanunun 38. maddesinin 1. cümlesi ile ise, “*Bir kimse yetkisi olmadığı halde temsilci olarak bir hukuki işlem yaparsa, bu işlem ancak onandığı takdirde temsil olunanı bağlar.*” denilmek suretiyle, yetkisiz temsil halinde hukuki sorumluluk düzenlenmiştir.

Tüzel kişilerin medeni hakları kullanmaları ve çek keşide etmeleri hususunda Medeni Kanunun 47. maddesi ve TTK. 'nın 137. maddesi³⁶ göz önünde tutulmalıdır. 3167 sayılı kanun açısından çekte imzası bulunan tüzel kişi temsilcilerinin çekin karşılıksız çıkması halinde bu kanun açısından cezai sorumlulukları söz konusudur.³⁷ Bunun dışında, hesap birden fazla kişiye aitse, çek üzerinde bu kişilerin imzaları bulunmalıdır.

G. Keşidecinin Vergi Kimlik Numarası

Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen, çekler için zorunlu geçerlilik şekil şartları dışında, Çek Kanunu'nda da çekte yer alması gereken bazı kayıtlar düzenlenmiştir. Bu anlamda, Çek Kanunu hükümlerine göre çekte keşidecinin vergi kimlik numarasının yazılması zorunlu geçerlilik şartıdır (3167 s.k. m.3).³⁸ 26.02.2003 tarihli ve 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, 3167 sayılı Kanunun 3. maddesine, “*çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır; ancak hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması çekin geçerliliğini etkilemez.*” hükmü getirilmiştir. Madde hükmüne göre, Türk Ticaret Kanunu'ndaki

---

³⁶ “Hükmi şahısların ehliyeti” başlığı altında TTK. 137. madde şöyledir: “*Ticaret şirketleri hükmi şahsiyeti haiz olup, şirket mukavelesinde yazılı işletme mevzuunun çevresi içinde kalmak şartıyla bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilirler. Bu husustaki kanuni istisnalar mahfuzdur.*”

³⁷ Tüzel kişilerde temsil yetkisine sahip kişinin imzası, çekin karşılıksız çıkması durumunda 3167 sayılı kanuna göre, cezai sorumluluğun doğmasına yol açacaktır. Keşidecinin tüzel kişiyi temsil yetkisinin bulunmadığı hallerde ise TCK. 503. maddesinin uygulanması söz konusu olabilecektir. Adı geçen kanunun 26.02.2003 tarih ve 4814 sayılı kanunla değişik 16. maddesi ile söz konusu suçun temsilci tarafından tüzel kişi yararına işlenmesi halinde, özel hukuk tüzel kişisi hakkında nispi kamu para cezasına hükmedilebileceği düzenlenmektedir.

³⁸ 4814 sayılı kanunla yapılan değişikliktan önce, Çek Kanununun adı geçen maddesinde, 02.04.1998 tarihli ve 4358 sayılı kanunla yapılan değişiklikle bankalara, çek karnesi verdikleri müşterilerinin vergi kimlik numaralarını, T.C. Merkez Bankası'na bildirme zorunluluğu getirilmiştir.

hükümlere ek olarak çekin geçerliliği için, çek defterinin her yaprağında keşidecinin ‘**vergi kimlik numarasının**’ yazılı bulunması zorunludur.³⁹

2. 3167 Sayılı Kanunun Şekle İlişkin Düzenlemeleri

3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun ile çeklerin şekline dair bazı düzenlemeler getirilmiştir. Çek Kanunu’nun 3. maddesi,⁴⁰ çek defterlerinin basılmasını, baskı şeklini belirleyen esasları ve çekte bulunması gereken kayıtlar ile bankaların çek defteri verdikleri müşterileriyle ilgili bilgileri, T.C. Merkez Bankası’na bildirme yükümlülüğünü düzenlemektedir.

Kanunun 3. maddesine göre, çek defterleri bankalara bastırılacaktır. Çek defterlerinin baskı şeklini düzenleyen esaslar, Türkiye Bankalar Birliği’nin görüşü alınarak, T.C. Merkez Bankası’nca Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğle düzenlenecektir. Çek defterlerinin her yaprağına çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılacaktır. Hesap

³⁹ Vergi kimlik numarasının bir geçerlilik şartı oluşturması Türkiye’deki bankalar tarafından bastırılacak yeni çek defterleri içindir. Yabancı çeklerde çek hangi ülke bankalarına hitaben keşide edilirse o ülke kanunlarına göre geçerlilik şartları belirlenecektir. Reisoğlu, s. 59; Yargıtay, “3167 sayılı Kanun’un 4814 sayılı Kanunla değişik 3. maddesinin 2. fıkrası ile 5. maddesinin 1 ve 2. fıkralarına, ayrıca Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca hazırlanarak 09.04.2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2003/1 sayılı Tebliğin geçici 2. maddesine göre; 4814 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 08.03.2003 tarihinden önce veya sözü edilen Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonu olan 31.07.2003 tarihine kadar düzenlenmiş çeklere vergi kimlik numarasının yazılmamış olmasının “çekin geçerliliğini etkilemeyeceği”, 31.07.2003 tarihinden sonra düzenlenen çeklere vergi kimlik numarasının yazılmamış olması durumunda ise “çekin geçerli olmayacağı” kabul edildiğinden; keşide tarihi 15.11.2003 olan ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çekin, belirtilen dönemde ileri tarihli olarak düzenlenip düzenlenmediği ve muhatap banka tarafından sanık şirketin elindeki çek defterinin yenisi ile değiştirilip değiştirilmediği araştırılarak, sonucuna göre sanıkların hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken, eksik soruşturma ile yazılı şekilde karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.” demiştir. (Y.10.CD. 2006/5136E., 2007/14315K. 04.12.2007T.)

⁴⁰Ç.K. madde 3/2 : “Çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak T.C. Merkez Bankası’nca Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğle düzenlenir. Çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır; ancak, hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliliğini etkilemez.”

sahibinin vergi kimlik numarası dışında çekin şekline dair maddede geçen diğer esasların, çekin geçerliliği için zorunlu şartlardan olup olmadığı doktrinde tartışılmıştır.⁴¹

Çek Kanununda yapılan 2003 değişiklikleriyle 3.maddeye, “...*ancak hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliliğini etkilemez.*” ibaresi getirilerek konu hakkındaki tartışmalara ve belirsizliklere açıklık getirilmiştir.

Çekin geçerliliğini etkilemeyen esasları öngören kanun koruyucu, 3167 sayılı Kanun ile çeklerin Türk Ticaret Kanununda sayılan esaslara uygun olarak düzenlenmesini ve bu zorunlu şartları barındırmayan senetlerin, Çek Kanunu kapsamına giremeyeceğini ve nihayetinde çekle ödemelerin düzenlenmesini ve çek hamillerinin korunmasını sağlamayı hedeflemiştir. Çek Kanununun 3.maddesinde, sayılan esasların bankalar tarafından yerine getirilmemesi halinde, kanunun 15. maddesi adli para cezası öngörmüştür.⁴²

Sonuç olarak, Türk Ticaret Kanununun 692. maddesinde sayılan unsurlar ile Çek Kanununun 3. maddesinde 4814 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile çek üzerinde keşidecinin vergi kimlik numarasının bulunması şartı, bir çekin geçerliliği için gereken **zorunlu** unsurlardır. Anılan unsurların çekte yer almaması halinde belgenin

---

⁴¹ Sayılan esasların çekin geçerliliği için zorunlu şartlar olduğu görüşünü savunanlar: Oğuzoğlu, A.Çetin, Bono ve Çek Sorunları, İstanbul, 1994, s.58; Donay, Süheyl, Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli, 1990, s.13; Çek yasasıyla getirilen kuralların zorunlu şekil şartları olmadığını sadece bankalara yükümlülükler getirdiğini savunan yazarlar ise: Malkoç/ Güler, Çek Yasası, Ankara, 1996, s.35; Öztan, s.224

⁴² Ç.K. 15. madde (Değişik 26.02.2003-4814 s.k. 13. md.): “3, 4, 5, 7, 9, 11 ve 13/1. fıkrasında yazılı yükümlülükleri yerine getirmeyen bankalar hakkında üçyüzelli milyon liradan , üçmilyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.”

çek olarak kabulü mümkün olmamakla birlikte, bu tür belgeler yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilebilmektedir.⁴³

---

⁴³ Konuya ilişkin Yargıtay, “... çekte keşide yeri bulunmadığından dolayı, kambiyo senetlerine mahsus olarak yapılan takip iptal edilmiştir. Bu durumda, çek niteliğinde olmayan belge bu ilişkiyi ispat etmez ise de; **yazılı delil başlangıcı** sayılabilir ve bu belgeye dayanan davalı aradaki ilişkiyi tanıkla ispat edebilir. Davalıdan bu husustaki tanıkları sorulup incelenerek sonucuna uygun bir karar verilmesi gerekirken, davanın reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir.” şeklinde karar vermiştir. Y.13.HD.19.03.1991-1582/3183 (Aktaran: Kaçak, Nazif, Hukuk Davalarında İspat Rehberi, Ankara, 2005, s.312)

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEK KEŞİDESİNDE ÖNEMLİ ÖZELLİKLER VE ANAYASA HÜKMÜ

I. ÇEK KEŞİDESİNDE ÖNEMLİ ÖZELLİKLER

1. İbraz Süreleri ve İleri Keşide Tarihli Çek

A. İbraz Süreleri

Türk Ticaret Kanununun 707. maddesine⁴⁴ göre, çeklerde vade söz konusu olmayıp, görüldüğünde ödenmesi gerekir.⁴⁵ Buna rağmen, çek üzerinde herhangi bir vade yazılmışsa, yazılmamış kabul edilir. Çek üzerinde vade veya buna ilişkin bir kayıt bulunsa dahi çek, yine de geçerlidir ve görüldüğünde ödenir.⁴⁶

Çekin keşidesinden itibaren belli bir süre içerisinde ödenmek üzere muhataba ibrazı gerekmektedir. Bu süreye ibraz süresi⁴⁷ denilmekle beraber, işbu süreler Türk Ticaret Kanunu'nun 708. maddesinde düzenlenmektedir.⁴⁸ Hükmün 1. fıkrasına göre, çek keşide edildiği yerde ödenecekse ibraz süresi **on gün**; ülke içinde bir şehirde keşide edilen çek yine ülke içinde, fakat başka bir şehirde ödenecekse ibraz süresi

⁴⁴TTK. 707. madde: “Çek, görüldüğünde ödenir. Buna aykırı her hangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.

Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir.”

⁴⁵ Konuya ilişkin olarak, Y.10. CD., T.26.03.1996, E.1996/2899, K.1996/3014

⁴⁶ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, a.g.e., s.256

⁴⁷ İbraz süreleri zamanaşımı değil, hak düşürücü sürelerdir. Çekte zamanaşımı süreleri, ibraz sürelerinin bitiminden itibaren işlemeye başlar. Sürelerin başlangıç tarihi çekte keşide günü olarak gösterilen tarihtir. İbraz süreleri hesaplanırken keşide günü sayılmaz. Güngör/Kaya, a.g.e., s. 34

⁴⁸ TTK. 708 madde: “Bir çek, keşide edildiği yerde ödenecekse on gün; keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir.

Ödeneceği memleketten başka bir memlekette keşide edilen çek, keşide yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir.

Bu bakımdan, bir Avrupa memleketinde çekilip ve Akdeniz`de sahili bulunan bir memlekette ödenecek olan ve bilmukabele Akdeniz`de sahili olan bir memlekette çekilip bir Avrupa memleketinde ödenmesi lazım gelen çekler aynı kıtada keşide edilmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır.

Yukarda yazılı müddetler, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler.”

otuz gündür.⁴⁹ Konuya ilişkin olarak Yargıtay, “*icra takibi dayanağı çeklerin keşide yeri İstanbul olup muhatap banka ise Gençosman/Bursa şubesidir. Çek keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecekse ibraz müddeti otuz gündür. Mercinin buna rağmen on günlük sürede ibraz olunmadığı gerekçesiyle itirazın kabulü yönündeki karar tesisi hatalıdır.*” şeklinde karar vermektedir.⁵⁰ Bununla birlikte, hükmün 2. fıkrasına göre ise ödeneceği ülkeden başka bir ülkede keşide edilen çek, ödeme yeri ile keşide yeri aynı kıtada ise **bir ay**; ayrı kıtalarda ise **üç ay** içinde muhataba ibraz edilmelidir.⁵¹

B. İleri Keşide Tarihli Çek

Çekin şekil şartlarından olan keşide tarihi, genelde çekin düzenlendiği andaki tarihtir; ancak, çekler ileri bir tarihin keşide tarihi olarak yazılmak suretiyle de düzenlenebilmektedir. Türk hukukunda çekin görüldüğünde ödenmesi kuralına rağmen, keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çekin ibraz günü ödenip ödenmeyeceği hususu tartışmalara yol açmıştır.⁵²

---

⁴⁹ Güngör/Kaya (Y.10.CD.) bu konuda, keşide ve ödeme yerlerinin aynı yer sayılmasında ve ibraz sürelerinin hesaplanmasında, il sınırları değil, ilçe sınırlarının esas alınması gerektiğini, ancak büyükşehir belediye sınırları içinde kalan yerlerin aynı yer sayılması gerektiğini, örneğin keşide yerinin Çankaya ilçe sınırları içinde olması ve ödeme yerinin ise Polatlı ilçesi olması halinde ibraz süresinin 1 ay olacağını belirtmektedir. Güngör/Kaya, a.g.e., s.34

⁵⁰ Y.12. HD., T. 05.11.2001, E. 2001/16461, K. 2001/17872, (Benzeri içtihatlar için bkz. Kaçak, Nazif, Hukuk Davalarında İspat Rehberi, Ankara, 2005, s.325)

⁵¹ İbraz sürelerine ilişkin olarak Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında, “*Türk Ticaret Kanununun 693. maddesinde, ‘çekte sarahat yoksa muhatabın ad ve soyadı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır’ ödeme yeri, çekin bankaya ibraz edildiği yer olmayıp, çek üzerinde yazılı yerdir. Çekte açıklık bulunmaması halinde, muhatabın yanında gösterilen yer ödeme yeridir. Sanık tarafından keşide edilen dava konusu çekin keşide yeri muhatap bankanın bulunduğu yer ile ödeme yeri Dinardır. Keşide tarihi 05.03.1990 olan çek, on günlük yasal süre geçtikten sonra 28.03.1990 tarihinde ibraz edildiğinden, karşılıksız çek vermek suçunun yasal unsurları oluşmamıştır.*” şeklinde karar vermiştir. YCGK. T.01.02.1993, E.1992/10 – 360, K.1993/19, (Kaçak, Nazif, Hukuk Davalarında İspat Rehberi, Ankara, 2005, s.352)

⁵² Y.10. CD. T.28.04.1993, E.1993/69, K.1993/4972: “*Türk Ticaret yasasının 707/2. maddesine göre keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çekin ibraz günü ödeneceği, 3167 sayılı yasanın 16/1. maddesinde ise ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edildiğinden yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide*

Bu doğrultuda, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun **tasarısının** 5. maddesinde, “*Keşide gününden önce ibraz edilen çek hakkında Türk Ticaret Kanununun 707. maddesinin 2. fıkrası uygulanır. Ancak yeterli karşılığı bulunmayan çek, üzerine kısmi ödemeye ilişkin kaydın konulması dışında hiçbir işlem yapılmaksızın hamiline geri verilir; bu çek dolayısıyla keşide tarihine kadar herhangi bir hukuk yoluna başvurulamaz.*” hükmüne yer verilmişti.

Bu tasarı ile çekin keşide tarihinden önce ibraz edilmesi durumunda, Türk Ticaret Kanununun 707/2. maddesine uygun olarak, çekin karşılığı varsa ödenmesi, aksi durumda ise muhatap bankanın hiçbir işlem yapmadan çeki hamiline iade etmesi düzenlenerek keşidecilerin mağduriyeti önlenmek istenmiş ve hukuki sonuçları açısından ileri tarihli çeklerde bir ayrıma gidilmek istenmişti.

Bilindiği gibi, söz konusu tasarı kâğıt üzerinde kalmış ve 3167 sayılı kanunun 4. maddesinin⁵³ 2. fıkrası, “*Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra **ödenir.***” şeklinde kanunlaşmıştır.

---

eden kişilerin cezalandırılacağı belirtilmiştir. Böylece yasa koyucu çekte gösterilen keşide tarihinin çekin düzenlendiği gerçek tarih olmasını aramamış, sadece ibraz ve zaman aşımı sürelerinin hesabı açısından gösterilmesini gerekli görmüştür. Bu nedenle, keşidecinin hukuki ehliyetiyle suç kastının tayininde gösterilen keşide gününün değil, çekin düzenlendiği gerçek tarihin esas alınması zorunludur.”, (Güngör / Kaya, s.90)

⁵³ Çek Kanunu 4. madde (4814 – 26.02.2003) : “*Çek hesabı açılan bankaya muhatap banka denir.*

Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak, çek hesabı açılmış olan şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilen çek, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir.

Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde bankanın ödeme yükümlülüğü, 10 uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı saklı kalmak üzere, çek hesabında bulunan miktarla sınırlıdır. 10 uncu maddede belirlenen miktar dahil olmak üzere kısmi ödeme halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi; Cumhuriyet savcılığına şikayette bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.”

Söz konusu 4. maddenin değişiklikten önceki metninde,⁵⁴ “ *banka... karşılığı bulunan çeki ödemek mecburiyetindedir.*” denilmekteydi. Oysa yapılan değişiklikle 4. maddenin 2. fıkrasında, “ *karşılığı olan çek... ödenir.*” ifadesine yer verilerek, Türk Ticaret Kanununun 707. maddesinin 2. fıkrası ile paralel bir düzenleme getirilmiştir. Ayrıca, 3167 sayılı kanunun 15. maddesi ile kanunun 4. maddesinde yer alan hükümleri yerine getirmeyen bankalar hakkında, üç milyar liraya kadar adli para cezası öngörülmüştür.⁵⁵

Buna karşın, 11.02.2009 tarihli ve 33 sayılı “**İşsizlik Sigortası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı**” ile Çek Kanunu da dahil olmak üzere 29 ayrı kanunda değişiklik yapılması amaçlanmış olup, tasarının 19. maddesi ile Çek Kanununa geçici madde eklenmek istenmektedir. Buna göre 19. madde metni şöyledir: “*19/3/1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.*

GEÇİCİ MADDE 2- 31/12/2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.”

Tasarının madde gerekçelerinde, 19. madde için: “*Madde ile belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında*

---

⁵⁴ 4814 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önceki Ç.K. 4. madde metni şöyleydi: “*Çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki, ödemek mecburiyetindedir. Çekin karşılığının kısmen bulunması halinde ise bu miktar ödenir. Muhatap bankanın çek hesabı açılmış olan şubesi dışındaki herhangi bir şubesine ibraz edilen çek, karşılığı o şube tarafından provizyon istenmek ve hamilin vergi kimlik numarası tespit edilmek suretiyle ödenir. Muhatap banka deyimi çekle işleyen hesabın açıldığı bankayı ifade eder.*”

⁵⁵ Ç.K. (4814 - 26.02.2003) 15. madde: “ *3, 4, 5, 7, 9 ve 11. maddeler ile 13. maddenin 1.fıkrasında yazılı yükümlülükleri yerine getirmeyen bankalar hakkında üçyüzellimilyon liradan üçmilyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur. Yargılamada bankayı şube müdürü temsil eder.*”

ödenememesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır.” denilmektedir.

Söz konusu tasarinın hem 19. madde metninden hem de madde gerekçesinden, Çek Kanununda yapılması amaçlanan değişikliğin kalıcı bir değişiklik olmadığı, sadece belirli bir dönemi kapsadığı görülmektedir. Zira, tasarinın 19. maddesi ile Çek Kanununa eklenmesi amaçlanan geçici 2. madde metninde, “31.12.2009 tarihine kadar” ibaresi yer almaktadır. Tasarı madde metninde yer alan işbu tarihe kadar, çek üzerinde yazılı olan keşide tarihinden önce, ödenmek için çekin muhatap bankaya ibraz edilmesi halinde herhangi bir işlem yapılmayacağı hükmü getirilmek istenmektedir. Son günlerde, mahkemelerde görülmekte olan karşılıksız çek keşide etme suç dava dosyalarında büyük bir artış olması gerekçe gösterilerek, anılan tasarı ile çözüm bulma yoluna gidilmek istenmektedir. 09.02.2009 tarihinde başkanlığa ulaşmış olan işbu tasarı halen komisyonda görüşülmekte olup, kanun gücüne haiz değildir.

2. Karşılık

Karşılık, genellikle bir miktar paradan ibarettir. Karşılığın çekin ödenmek üzere ibraz edildiği günde hazır bulunması yeterlidir. Karşılık (provizyon), çekin zorunlu geçerlilik şartlarından değildir. Yani bir çekin karşılığının muhatap bankada bulunmaması o çeki hükümsüz kılmaz, geçerliliğini etkilemez (TTK. md. 695/1).⁵⁶

---

⁵⁶ TTK. md. 695/1: “Bir çekin keşide edilebilmesi için, muhatabın elinde keşidecinin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve keşidecinin bu karşılık üzerinde çek keşide etmek suretiyle tasarruf hakkını haiz bulunacağına dair muhatapla keşideci arasında açık veya zımni bir anlaşma mevcut olması şarttır. Şu kadar ki; bu hükümlere riayetsizlik halinde senedin çek olarak muteber olmasına hanel gelmez.” Öztan, a.g.e., s.228; Güngör/Kaya, a.g.e., s.21 ve 22

Karşılık, bir çekin muhatap bankaca ödenebilmesi için o bankada keşideci emrine tahsis edilmiş şekilde bulunmalıdır.⁵⁷

Bir kimsenin çek keşide edebilmesi için öncelikle sözleşme ile borçlanmaya ehil olması gerekir. Ayrıca muhatap banka ile yapılmış bir çek hesabı sözleşmesi ve bu hesapta emrine ayrılmış karşılık bulunması gerekmektedir. Bankadaki hesabında hiç veya yeterli karşılığı bulunmadığı halde, çek keşide edilmesi halinde karşılıksız çek keşide etme suçu işlenmiş olacaktır. Bunun yanı sıra karşılıksız çek keşide etmenin hukuki sonucu, TTK 695. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir.⁵⁸ Buna göre, çekte gösterilen miktara mukabil muhatap nezdinde karşılığı bulunmadan çek keşide eden kimse, çekin kapatılmayan miktarının % 5 ini ödemekle mükellef olduktan başka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı da tazmine mecburdur. Bununla birlikte TTK. 722. maddesine⁵⁹ göre hamil, çekin ödenmemiş olan bedelini, ibraz gününden itibaren işlemiş %10 faizini, protesto masraflarını, çek bedelinin %3 ünü aşmamak üzere komisyon ücretini isteyebilmektedir.

---

⁵⁷ Buna karşılık, keşidecinin çek hesabında bir miktar parayı ifade edebileceği, bankanın kullanılabileceği bir krediden de ibaret olabilir. Öztan, a.g.e., s.229 Karşılığın varlığı, muhatap bankanın bir başka hesabında, keşideci tarafından para bulundurulsa dahi kabul edilemez. İstisnai olarak, virman yolunu kullanarak muhatap banka ödeme yapmaya yetkili ise karşılığın var olduğunun kabulü gerekir. Öztan, s.229; Poroy/Tekinalp, s.251; Erem/Kalpsüz/Çelebican, a.g.e., s.69; Kınacıoğlu, a.g.e., s.321

⁵⁸ TTK. md. 695/3: “Gösterilen paraya mukabil muhatap nezdinde karşılığı bulunmadan bir çek keşide eden kimse; çekin kapatılmayan miktarının yüzde beşini ödemekle mükellef olduktan başka hamilin bu yüzden uğradığı zararı tazmine mecburdur.”

⁵⁹ TTK. md. 722: “Hamil, müracaat yoluyla:

1. Çekin ödenmemiş olan bedelini;
  2. İbraz gününden itibaren yüzde on faizini;
  3. Protestonun veya buna muadil olan tespitin ve gönderilen ihbarnamelerin masrafları ile diğer masrafları;
  4. Çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini;
- isteyebilir.”

3. Anlaşma

Çek anlaşması, çekin geçerlilik şartlarından değildir. Türk Ticaret Kanununun 695/1. maddesine göre, *“keşidecinin bu karşılık üzerinde çek keşide etmek suretiyle tasarruf hakkını haiz bulunacağına dair muhatapla keşideci arasında açık ve zımni bir anlaşmanın mevcut olması şarttır.”* Çek anlaşması, çekin muhatap tarafından ödenme zorunluluğunu ifade eder. Bu zorunluluk, keşidecinin muhatap banka nezdinde hesabının bulunması ve bu hesapta parasının yani karşılığın bulunması ve nihayetinde söz konusu hesaptan çekle ödeme yapılacağı konusunda banka ile keşideci arasında bir anlaşmanın olmasına bağlıdır. Zira keşidecinin, muhatap bankada hesabının bulunması tek başına yeterli değildir.

Söz konusu anlaşmanın şekline dair bir sınırlama olmamakla birlikte zımni bir anlaşma dahi olabilmektedir (TTK. m.695/1). Buna göre, bankanın keşideciye çek karnesi vermesi zımni bir anlaşmadır.⁶⁰ Ayrıca TTK. 695/1. maddesinden anlaşıldığı üzere anlaşmanın tarafları, keşideci ve muhatap bankadır.

Anlaşma taraflarının karşılıklı anlaşması, anlaşma için kararlaştırılan sürenin dolması, keşidecinin iflası veya keşidecinin ölümü hallerinde çek anlaşması sona erer.

---

⁶⁰ Öztan, s.230; Güngör / Kaya, s.22

II. SÖZLEŞMEDEN DOĞAN YÜKÜMLÜLÜK NEDENİYLE HÜRRİYETİN KISITLANMASI

1. Genel Açıklamalar

Anayasamızın "*suç ve cezalara ilişkin esaslar*" başlığını taşıyan 38. maddesine 03. Ekim 2001 tarih ve 4709 sayılı Kanunla⁶¹ şu hüküm 8. fıkra⁶² olarak getirilmiştir.

"Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz."

4709 sayılı kanunun 15. madde gerekçesinde⁶³ bu hükmün 4 nolu protokol kaynaklı anayasaya getirildiği belirtilmiştir. Gerçekten bu düzenlemenin kaynağını teşkil eden belge, 16 Eylül 1963 tarihinde Strasbourg' da imzalanan ve 02 Mayıs 1968 tarihinde yürürlüğe giren "*İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesinde ve Bir Numaralı Protokolde Yer Almayan Bazı Hak ve Hürriyetleri Teminat Altına Alan 4 Numaralı Protokol*"dür.

Anılan protokolün 1. maddesine göre "*Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getiremediği gerekçesiyle hürriyetinden yoksun bırakılamaz.*"⁶⁴ 4 nolu protokolün, Türkiye tarafından 19.10.1992'de imzalanması, 23.02.1994 tarih ve 3975 sayılı kanunla onaylanmasının uygun bulunması⁶⁵ ve

⁶¹ Bkz. 17.10.2001 tarih ve 24556 mükerrer sayılı Resmi Gazete

⁶² 4709 sayılı kanunun 15. maddesinin kaleme alınış şekli nedeniyle işbu madde ile Anayasanın 38. maddesine eklenen fıkraların sırası konusunda bazı tereddütler doğmuştur. Anılan madde ile Anayasanın 38. maddesine ayrı bir fıkra olarak eklenen, "sözleşmeden doğan yükümlük nedeniyle hürriyetin kısıtlanması yasağı" hükmünün, 38. maddeye 8. fıkra olarak değil, 6. fıkra olarak getirildiği görüşü için bkz. Feyzioğlu, Metin, "Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması", AİHS ve Anayasa md. 38/f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yapıtrımlar Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 01.12.2001, s.14, dn (1)

⁶³ Gerekçe için bkz. www.tbmm.gov.tr

⁶⁴ Gölcüklü, A. Feyyaz - Gözübüyük, Şeref, AİHS ve Uygulaması, Ankara, 1996, s.410

⁶⁵ Bkz. 26.02.1994 tarih ve 21861 s.R.G.

09.06.1994 tarihinde onaylanması sonucunda iç hukukumuza dahil edilmiştir.⁶⁶

Bunun dışında, Türkiye tarafından 16.08.2000 tarihinde imzalanmakla birlikte henüz onaylanmayan 1967 tarihli "Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" nin 11. maddesi bu yönde bir düzenlemeye yer vermektedir.⁶⁷ Buna göre:

"Hiç kimse sadece akdi bir borcu yerine getirmediği için hapsedilemez. "

Görüldüğü gibi bu düzenleme ile, sözünü ettiğimiz yasağın kapsamı Anayasada düzenlenmiş hükme oranla daha dar kapsamlıdır. Zira "hürriyetten alıkonulamaz" ifadesi değil, "hapsedilemez" ifadesi kullanılarak yasağın kapsamı sadece hapis cezasına indirgenmiştir.

Bunun yanı sıra, 1948 yılında Bogota'da imzalanan *"İnsan Hak ve Ödevlerine İlişkin Amerikan Bildirisi"* nin 17. maddesinin 2. bendinde, *"Salt medeni nitelikli yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden dolayı kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz"* hükmü yer almaktadır.⁶⁸ Anılan bildiride düzenleme bulan işbu yasak kapsamı, Anayasamızda yer alan hükme göre daha geniş kapsamlıdır. Zira "hürriyetinden yoksun bırakılamaz" ifadesi, "hürriyetinden alıkonulamaz" kavramına oranla daha geniş anlam ifade etmektedir. Bununla birlikte bu hükmün nafaka bakımından uygulanmayacağı hususu da bildiride ayrıca düzenlenmiştir.⁶⁹

---

⁶⁶ Bkz. 14.07.1994 tarih ve 21990 s R.G.

⁶⁷ Domaniç, Hayri, Çekler Hakkındaki 3167 sayılı kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 12.01.2002, s.156

⁶⁸ Domaniç, Hayri, Çekler Hakkındaki 3167 sayılı kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 12.01.2002, s.157.

⁶⁹ Akılhoğlu, Tekin, "AİHS ek 4 nolu Protokol I. maddeye göre 'Borç İçin Hapis Yasağı' kuralı", AİHS ve Anayasa md. 38/f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 01.12.2001, s.4

4709 sayılı kanunun genel gerekçesinde⁷⁰ "*Avrupa Birliği sürecinde ekonomik ve siyasi kriterlerin karşılanması, bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının ön şartı olarak Anayasada bazı değişikliklerin yapılması kaçınılmazdır*" denilmektedir. Bu yolda, Avrupa Birliği normlarına uyum sağlamak amacıyla AİHS ek 4 nolu protokolün 1. maddesinde yer alan hüküm ülkemizde anayasal bir norm olarak düzenlenmektedir. Bilindiği kadarıyla dünyada hiçbir ülke, anılan Protokolün bu hükmünü anayasalarında güvence altına almamış ve hatta kanunlaştırma yoluna dahi gitmemiştir.⁷¹

2. Kavramsal İnceleme

Anayasa'mızın 38. maddesinin 8. fıkrasında düzenleme bulan söz konusu yasak kapsamının belirlenebilmesi için, madde metninde yer alan "sözleşme" ve "yükümlülük" kavramlarının; "yükümlülüğün yerine getirilememesi" ve "özgürlüğünden alıkonulamaz" ifadelerinin açıklanması gerekmektedir.

A. "Sözleşme" ve "Yükümlülük" Kavramları

Özel hukuk terimlerinin ceza hukuku alanında kullanılması halinde, işbu kavramlara yüklenilecek anlamlar konusunda farklı görüşler vardır.⁷²

---

⁷⁰ Gerekçe için bkz. 21. dönem, 3 Yasama Yılı, 55.737, www.tbmm.gov.tr

⁷¹ Ayrıntı için bkz. Tekinalp, Ünal, AİHS ve Anayasa m.38/f8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, Panel Bölümü, s.58

⁷² Birinci akım, özel hukuk kavramlarına verilecek anlamın ceza hukuku tarafından değiştirilemeyeceğini çok katı bir şekilde savunmaktadır. Buna göre ceza hukuku, sadece cezalandırma işlevi ile sınırlı kalmaktadır. Diğer akım ise tam tersi bir görüşü savunmuştur. Buna göre ceza hukuku, özel hukuk terimlerine her başvurduğunda kavramlar, yeni bir anlam kazanacak ve yeniden biçimlenecektir. İlk akım ceza hukukunun müeyyideci bir hukuk dalı olduğu anlayışından hareket etmesiyle, ikinci akımsa ceza hukukunda yer alan diğer hukuk kavramlarının özel hukuktakinden tamamen bağımsız olduğu iddiasını ileri sürmesiyle eleştirilmişlerdir. Hafizoğulları, Zeki, "3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun 16. Maddesinde Öngörülmiş Olan Suçun Sınırları", Batider, 1988, C. XLV, s. 25-26

Hafizoğulları' na göre,⁷³ "Özel hukuk kavramlarının tam ve katı uygulamasının ceza hukukunun gerekleriyle ve cezalandırıcı normların amacıyla çatıştığı sonucu çıkarsa, ceza hukukçusu, söz konusu kaçınılmaz sonuçları önlemek amacıyla genişleterek veya daraltarak bu kavramlara değişiklik getirmeye sadece yetkili değil aynı zamanda zorunludur. "

Bu halde, özel hukuk kavramları ancak ceza hukuku gerekleriyle ters düştüğü halde, işbu kavramlara yeni anlamlar verebilmelidir. Anayasa hükmünde yer alan "sözleşme" ve "yükümlülük" kavramları, Borçlar Hukukuna ait terimler olmakla birlikte elbette diğer hukuk dallarında da kullanılmaktadır.

Borçlar Kanunu'nun 1. maddesi sözleşme kavramını tanımlamaktadır. Buna göre sözleşme, iki tarafın hukuksal sonuca yönelik karşılıklı ve birbirine uygun iradelerini açıklamalarıyla meydana gelen hukuksal bir işlemdir.⁷⁴

Bir sözleşmede alacaklı tarafın isteme yetkisine sahip olduğu, borçlu tarafın ifa etmekte yükümlü bulunduğu edime (edimlere), sözleşmeden doğan yükümlülük veya Borçlar Hukukuna özgü terimle borç denilmektedir.⁷⁵

Anayasa'mızın 38. maddesinin 8. fıkrasında düzenleme bulan söz konusu yasa, sadece sözleşmeden doğan yükümlülükleri yerine getirememeye halini kapsamaktadır.

B. "Yükümlülüğün Yerine Getirilememesi" İfadesi

Anayasa'nın 38. maddesine 8. fıkra olarak eklenen hükmün lafzına dikkat

---

⁷³ Hafizoğulları, a.g.m., s.26

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.1, Ankara 2001, s.34

⁷⁵ Sözleşme bir para borcuna ilişkin olabileceği gibi satın alma, satma borcuna ilişkin de olabilir. Aynı şekilde bir şeyi verme, yapma veya yapmama taahhütleri de bu kapsamdadır. Kılıçoğlu, a.g.e., s.3

edildiğinde hükümde, sözleşmeden doğan yükümlülüğün "yerine **getirilmemesi**" değil, "yerine **getirilememesi**" ifadesine yer verildiği görülmektedir.

Bu ifade ile anlatılmak istenen, tamamen maddi elverişsizlikler nedeniyle kişinin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirememiş olmasıdır.⁷⁶ Dolayısıyla borçlu tarafın, iyi niyeti aranmaktadır. Yani kişi kendi ihmali veya kusuru olmaksızın borcunu ödemede acze düşmüş olmalıdır. Aksi halde, protokolün bu hükmünden yararlanılması mümkün değildir.⁷⁷ Görüldüğü üzere, hükümde yer alan bu ifadenin taşıdığı anlam, anılan yasağın uygulama alanını belirlemek açısından önemlidir.⁷⁸

Hükümde “yükümlülüğün yerine getirilememesi” ifadesine yer verilmesi, hükmün koruduğu alanı daraltmakla birlikte, oldukça isabetlidir. Aksi halde bir sözleşmede borçlu olan taraf, kasten veya ihmalen sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmese dahi, anayasa ile güvence altına alınan işbu hükmün sağladığı korumadan faydalanabilecektir.⁷⁹

C. “Özgürlüğünden Alıkonulamaz” İfadesi

Anayasanın 38. maddesine 8. fıkra olarak getirilen hükme kaynak teşkil etmiş olan AİHS ek 4 nolu protokolün 1. maddesinde “*özgürlüğünden yoksun bırakılamaz*”

---

⁷⁶ Akıllıoğlu, a.g.m., s.7; Feyzioğlu, a.g.m., s.18

⁷⁷ Gülşen Recep, "Borç için Hapis Yasağı ve Anayasa md. 38'deki Değişiklik", Dicle Üniversitesi Kamu Hukuku Arşivi, Eylül 2001, s. 39

⁷⁸ TBMM Genel Kurulu 4709 sayılı kanun görüşmeleri sırasında Anayasa Komisyonu Başkanı bu doğrultuda görüş bildirmiştir. 21. Dönem, 3.Y.Y, 26.03.2001 tarihli 133 Birleşim Tutanakları s.28, tutanak metni için bkz. www.tbmm.gov.tr

⁷⁹ Oysa T.C.K. suç unsurlarını aramakla birlikte, sözleşmeden doğan borçların yerine getirilmediği durumlarda, kanuni şartların da oluşması halinde suç teşkil edeceğini kabul etmektedir. Önemle vurgulamak gerekir ki bu suçların cezalandırılmasında temel amaç *toplumsal menfaati* koruma düşüncesidir. Maddede geçen "yerine getirememesi" deyimini istese dahi ödeyemeyecek olan borçlunun durumunu anlatmaktadır. Dolayısıyla borçlu ödeyebilecek durumda olup, ödemeyi reddediyorsa bu hükümden yararlanamaz. Gülşen, a.g.e., s.2

ifadesi kullanılmıştır. Görüldüğü gibi Anayasamızda kullanılan ifade ile protokolde kullanılan ifade arasında farklılık bulunmaktadır. Zira protokolde yer alan “hürriyetten mahrumiyet” ifadesi, alıkoymadan daha geniş bir anlam içermektedir. Buna göre, fizik özgürlüğünün fiilen kısıtlanmasının ötesinde herhangi bir yoksunluğu öngören düzenleme de protokole aykırıdır.⁸⁰

Oysa Anayasa hükmüne göre sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün yerine getirilememesinden dolayı kişinin *yakalanamayacağı, tutuklanamayacağı* ve nihayet *hapsedilemeyeceği* anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Anayasa hükmünde yer alan bu ifadeyi protokol hükmünde kullanıldığı anlamda algılamak isabetli olacaktır. Nitekim Anayasa Komisyonu raporunda⁸¹ söz konusu Anayasa değişikliğinde 4 nolu protokolün 1. maddesinin **esas alındığı** açıkça ifade edilmiştir.

Protokolün 1. maddesi⁸² her ne kadar "*Borç İçin Hapis Yasağı*" başlığını taşısa da, hüküm metninde yer alan "*özgürlüğünden yoksun bırakılamaz*" ifadesiyle sadece hapis cezasının kapsamadığı görülmektedir.⁸³ Buna göre sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getiremeyen kişi, hürriyetin kısıtlanmasını öngören ceza ve tedbirlerden korunacağı gibi, hareket hürriyetini kullanmasından da mahrum edilemeyecektir. Örneğin, kişiyi seyahat (Any. md. 23/f.3) veya yurt dışına çıkma hürriyeti (Any. md. 23/f.4) gibi hareket özgürlüğü kapsamında kalan herhangi bir hakkını kullanmaktan yoksun bırakmak hükme aykırı olacaktır.

---

⁸⁰ Koca, Mahmut, "4709 Sayılı Kanunla Getirilen Değişiklikler", bkz. www.iura.uni-sb.de/turkish

⁸¹ Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, 21.D, 3.YY, ss.737, s.6

⁸² Madde için, bkz. Akıllıoğlu, s.3

⁸³ Nitekim, sadece hapis cezasının değil, hareket hürriyetini kısıtlayan tüm ceza ve tedbirlerin kapsamı için 4 nolu protokolün 1. maddesinin taslağında yer alan "hapis" kelimesi, özgürlükten yoksun bırakma kalıbıyla değiştirilmiştir.Feyzioğlu,a.g.e., s. 18, dn.6

D. “Yalnızca” Kelimesi

Anayasa hükmünde, "*Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.*" denilerek, “yalnızca” ibaresi “sözleşme“ terimini nitelendirir şekilde kullanılmıştır. Buna göre, *sadece* sözleşmeden doğan yükümlülüklerin hüküm kapsamında olduğu hususu vurgulanmak istenmiş gibi görülmektedir. Oysa Anayasa hükmünün kaynak metni olan ek 4 nolu protokolün 1. maddesine bakıldığında, bu kelimenin "sözleşme" yi değil, "yerine getirememe" ifadesini nitelendirdiği görülmektedir.⁸⁴ Böylelikle, Protokol hükmünde maddi imkansızlık nedeniyle bir yükümlülüğün yerine getirilememe hususu, "yalnızca" nitelemesiyle vurgulanmaktadır.

3. Yasağın Şartları

Anayasa getirilen sözleşmeden doğan yükümlülüğün yerine getirilememesi nedeniyle hürriyetin kısıtlanması yasağı kapsamında, anayasal korumadan yararlanabilmek için, anayasa hükmünden de anlaşıldığı üzere iki ayrı şartın birlikte gerçekleşmesi aranmaktadır. Buna göre, hükümde sözü geçen yükümlülük bir sözleşmeden doğmuş olmalı ve bu yükümlülük iyiniyetle, yerine getirilememiş olmalıdır.

A. Yükümlülük Bir Sözleşmeden Doğmuş Olmalıdır

Bilindiği gibi Borçlar Kanunumuz üç borç kaynağı öngörmektedir.⁸⁵ Bunlar sözleşmeden (BK md1-40), haksız fiilden (BK md41-60) ve sebepsiz zenginleşmeden (BK md.61 -66) doğan borçlardır. Bu itibarla sözleşme dışında diğer

---

⁸⁴ Feyzioğlu, a.g.e, s.16 dn. 4

⁸⁵ Kılıçoğlu, a.g.e.,s.24

borç kaynaklarından doğan yükümlülüklerin yerine getirilememesi, Anayasanın ilgili hüküm kapsamına girmemektedir. Dolayısıyla kamu hukuku kaynaklı (vergi yükümlülüğü gibi) ve mahkeme kararlarından doğan yükümlülükler (nafaka, tazmin yükümlülüğü gibi) bu hükmün kapsamı dışında kalmaktadır.⁸⁶

İtalya⁸⁷ ve pek çok Avrupa ülkesinde, sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilememesi halinde hürriyeti kısıtlayıcı tedbir veya cezaların uygulanması terkedilmiş olmakla birlikte; bu uygulama, kanundan veya kamu hukukundan kaynaklanan yükümlülükler bakımından halen uygulanmaktadır.

İlgilinin borcu sözleşmeden değil ve fakat kamu makamının tek taraflı kararından doğmuşsa, borcu yerine getirme yükümlülüğünün ihlali halinde kişi hürriyeti kısıtlanabilecektir.⁸⁸ YCGK, 22 Ocak 2002 tarihli bir kararında⁸⁹ ödeme şartını ihlal suçu halinde hafif hapis cezası verilmesinin, Anayasa hükmüne aykırı olmadığı hususunu şöyle izah etmektedir: "*Alacaklının muvafakatiyle kararlaştırılan ödeme şartı, geçerli ve kesinleşen icra takibi esnasında yapıldığından, dolayısıyla araya kamu otoritesi girdiğinden, yükümlülüğün sözleşmeden kaynaklandığı kabule olanak yoktur.*"

B. Yükümlülük, İyiniyetle Yerine Getirilememiş Olmalıdır

Anayasa hükmünün sağladığı korumadan faydalanabilmek için gerekli olan ikinci şart, sözleşmeden doğan yükümlülüğün iyi niyetle, yani maddi elverişsizlikler

---

⁸⁶ Gülşen, a.g.e.,s.24

⁸⁷ 15.12.1990 tarihli İtalyan Çek Kanununun 2. maddesinde 1999 yılında yapılan değişiklik ile karşılıksız çek keşide etme suçuna öngörülen hapis cezası kaldırılarak (depenalizzazione) para cezası getirilmiştir. Bruno, Sechi, Depenalizzazione, Tecnica dello sfoltoimento giudiziario per una maggiore effettivita della sanzione, 2001, s.28

⁸⁸ Akıllıoğlu, a.g.e,s.6

⁸⁹ YCGK, 22.01.2002 T., E.2001/17 HD-294, K.2002/1

nedeniyle yerine getirilememiş olmasıdır. Dolayısıyla borçlunun yalnızca kasıtlı veya taksirli davranışı ile değil ihmali sonucu ödememesi de koruma kapsamı dışına çıkması için yeterli olacaktır.⁹⁰ Örneğin, bir lokantaya gidip parası olmadığını, ödeyemeyeceğini bilerek yemek ısmarlayan kişi maddi imkansızlığı nedeniyle borcunu ödeyemezse bu kişi anayasa hükmünden faydalanamaz. Zira olayda maddi imkansızlık olsa dahi, kişinin kötü niyeti bu korumayı kaldırmaktadır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine bağlı Uzmanlar Komitesi bu konuda "*Madde, sözleşmeden doğan yükümlülüklerini sadece maddi imkanı bulunmadığı için yerine getirememesi nedeniyle bireyin hürriyetinden yoksun bırakılmasını, bu durum insan hürriyeti ve onuruna aykırı olduğu için, yasaklamayı amaçlamaktadır. Eğer sözleşmeden doğan yükümlülüğün yerine getirilememesine ilaveten herhangi bir unsur daha varsa hürriyetten yoksun bırakılmama yasaklanmamıştır. Örneğin, borçlunun kötü niyetle veya dolandırmak amacıyla davranması vb. Nedeni ne olursa olsun, kişinin kasıtlı olarak borcunu ödemeyi reddetmesi veya yükümlülüğün yerine getirilememesinin ihmalden kaynaklanması, hükmün kapsamına çıkılması için yeterlidir.*" demektedir.⁹¹

Sonuç olarak Anayasa hükmü uyarınca, bahsedilen her iki şartın birlikte gerçekleşmesi halinde kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakacak herhangi bir tedbir veya müeyyidenin uygulanması mümkün değildir. Bu itibarla, bu kapsamda kalan bir fiilden dolayı kişi özgürlüğünü kısıtlamayı öngören düzenlemeler, Anayasa hükmüne aykırı olacaktır.⁹²

---

⁹⁰ Akıllıoğlu, s.5

⁹¹ Aktaran bkz. Feyzioğlu, s.19

⁹² Anayasa mahkemesi 21.11.2002 tarihli kararında, Anayasanın ilgili hükmünün uygulanabilmesi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU

I. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU

1. Genel Açıklamalar

Çek, ticari hayatta önemli bir yere sahiptir ve giderek kullanımının yaygınlaşmış olması sebebiyle karşılıksız çek keşidesi oranı da gün geçtikçe artış göstermektedir. Ülkemizde ise çek kullanımının artan oranlardaki artışı ve bununla birlikte karşılıksız çek keşidesinin ortaya çıkması, TBMM'yi 1929 yılında konuya dair düzenleme yapmaya sevk etmiştir.⁹³

TBMM'nin 1929 tarihli tefsir kararı, karşılıksız çek keşide etme suçunun cezai müeyyidesini düzenleyen ilk kaynaktır. 3167 sayılı çek yasası yürürlüğe girene kadar karşılıksız çek keşide etme suçu, Türk Ceza Kanununun 503. maddesinde düzenlenen dolandırıcılık suçunun özel bir şekli olarak kabul edilmiş ve buna göre cezalandırılmıştır.⁹⁴

Ülkemizde, 3167 sayılı Çek Kanunu yürürlüğe girmeden önce uygulanan sistem, yani karşılıksız çeki dolandırıcılık suçu olarak kabul eden sistem, Almanya, Avusturya, İngiltere ve Danimarka gibi ülkelerde de uygulama bulan bir sistemdir.

---

için "yerine getirilememe" şartının gerçekleşmesi gerektiğini şöyle ifade etmiştir: "Anayasa madde 38 kapsamında hürriyeti bağlayıcı ceza yasağı, sözleşmeden doğan borcun "yerine getirilememesini" gerektirmektedir. Oysa karşılıksız çek keşide eden kişi, çekin karşılıksız olmasını bilmesine rağmen çek keşide ettiğine göre, bu borcun yerine getirilememesinden söz etmek olanaksızdır. Bu sebeple 3167 sayılı kanununun 16. maddesi, Anayasa hükmüne aykırı değildir." E.200 1/17 HD-294, K.2002/1

⁹³ Sahir/Erman, "Karşılıksız Çek", Batider, 1981, C. XI., S.2, s.126; Tümerkan, Somay, Dolandırıcılık Suçu, İstanbul, 1987, s.72

⁹⁴ Güngör / Kaya , a.g.e. , s.35; Donay , Süheyl, Son Değişikliklerle Çek, 1990, s.99

Buna göre karşılıksız çek keşidesi, dolandırıcılık suçunun unsurlarının bulunması halinde suç olarak kabul edilmektedir.⁹⁵

Karşılaştırmalı hukukta kabul gören bir diğer sistem ise, karşılıksız çek keşide etme suçunda özel hüküm getiren sistemdir. Bu sistemi kabul eden ülkeler ise Fransa, İtalya, İspanya ve 3167 sayılı kanunla birlikte Türkiye'dir.

Karşılıksız çek keşide etme suçunda başka bir suç unsuru bulunmadıkça, hapis cezası öngörmeyen ekseriyetle, para cezası ile yetinilen ülkeler çoğunluktadır. Şöyle:

* İtalya⁹⁶, 15.12.1990 tarihli Çek Kanununun 2. maddesi ile %10 para cezası, ancak vahim hallerde altı aya kadar hapis cezası düzenlemiştir.

* Japon Ticaret Kanunu (md.536) 5-1000 Yen para cezası öngörmektedir.

* Macar Çek Kanunu %2 para cezası,

* Brezilya ve Belçika Çek Kanunları %10 para cezası,

* Yunan Çek Kanunu 1000 Drahmi para cezası,

* Venezüella Ticaret Kanunu da başka bir suç olmadıkça %10 para cezası öngörmektedir.

---

⁹⁵ Yüksel, A.Said, "Karşılıksız Çek", Batider, 1963-1964, C.2, S.2, s.47

⁹⁶ 15.12.1990 tarihli İtalyan Çek Kanununun 2. maddesinde 1999 yılında yapılan değişiklik ile karşılıksız çek keşide etme suçuna öngörülen hapis cezası kaldırılarak (depenalizzazione) para cezası getirilmiştir. Bruno, Sechi, Depenalizzazione, Tecnica dello sfolgimento giudiziario per una maggiore effettività della sanzione, 2001, s.28

2. Türk Hukukunda Tarihsel Gelişim

Çek, esas itibariyle 01.01.1957 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanununun 692-735 maddeleri arasında düzenlenmektedir. 03.04.1985 tarihli 3167 sayılı çek kanununun yürürlüğe girmesinden önce karşılıksız çek keşide etme fiilinin, dolandırıcılık suçu hükümlerine göre cezalandırılacağı hususu, TBMM'nin 17.01.1929 gün ve 471 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.⁹⁷

Karar metni şöyledir:

“Karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlere ceza tertibine dair Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilavesi teklif olunmuş ise de; TCK'nin 503. maddesinde dolandırıcılık hakkında şeriat ve anasırı cümriye, karşılıksız çek keşide edenlerin hareketine tamamen tetabuk etmekte bulunduğundan bu suretle karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezai birer tehtidi kanuniden vareste kalabilmelerine imkan olmadığı ve böylece muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakdi olmayanları sania, hile, suiniyet, lakaydi ve ihmâl ile çek keşide ettikleri taktirde hamilin ızrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikar ve bilhassa Ceza Kanununun Umumi hükmünün tatbiki halinde bazen hesabının kati neticesini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketini de yine de ahkamı cezaiyede aranılan kastı cürminin fıkrası hasebiyle cürüm telakki olunmasını da tahtı teminde bulundurulduğundan Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilavesine mahal olmadığı” şeklindedir.

TBMM'nin kararı ile 1985 yılına kadar bu doğrultuda uygulama devam etmiş, 1985 yılında ise bir ödeme aracı olarak çেকে olan güvenin artırılması, çek

---

⁹⁷ Donay, a.g.e., s.99; Yüksel, a.g.e., s.47

kullanımının yaygınlaştırılması düşüncesiyle, uygulamada “3167 sayılı kanun” olarak adlandırılan “*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun*” kabul edilmiştir.⁹⁸

3167 sayılı Çek Kanununun tatbikinde zaman içinde ortaya çıkan sorunlar, kanunda bazı değişikliklere gidilmesi ihtiyacını doğurmuştur. 4814 sayılı “*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun*”un, 26.02.2003 tarihinde kabul edilmesi ile Çek Kanununda köklü değişiklikler yapılmıştır.

Anılan kanunun genel gerekçesinde, karşılıksız çek keşide etme suçu ile ilgili ceza davası sayısında gün geçtikçe artış meydana geldiğine değinilerek, karşılıksız çek keşide etme suçuna öngörülen müeyyide değişikliği şu ifadelerle temellendirilmek istenmiştir: “*Çağdaş Ceza Hukukunda, ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve çeşitlenmesi sonucu bu ilişkilerden doğan ve netice itibariyle cezai müeyyideyi gerektiren eylemlere hürriyeti bağlayıcı cezanın başvurulacak en son çare olarak öngörülmesi, ‘ekonomik suça ekonomik ceza’ ilkesinin doğmasına yol açmıştır.*”

3. 3167 Sayılı Yasaya Göre Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu

A. Genel Olarak

3167 sayılı Çek Kanununun kabulü ile karşılıksız çek keşide etme fiili (suçu) dolandırıcılık suçuna ilişkin TCK. hükümlerine göre değil, Çek Kanununun 16. maddesinde öngörülen hükme göre cezalandırılmaktadır.⁹⁹

---

⁹⁸ 03.04.1985 tarih ve 18714 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

3167 sayılı Çek Kanununun gerekçesinde “...dolandırıcılık suçunun unsurlarının karşılıksız çıkan her çek yönünden tespiti mümkün olmadığından, bu şekilde çek keşide edenlerin bir kısmının cezasız kalması gibi durumlar ortaya çıkmakta ve bu durum çekte olan güveni sarsmaktadır.” denilmektedir. 3167 sayılı Kanunun 16. maddesi ile karşılıksız çek keşide etme suçunun bağımsız suç olarak düzenlenmesinin temel amacı, dolandırıcılık suçunun unsurlarını aramaya gerek duymaksızın keşideciyi cezalandırabilmektir.¹⁰⁰

B. Kanuna Uygun Şeklen Tam Bir Çekin Varlığı

Karşılıksız çek keşide etme suçunun varlığından söz edebilmek için öncelikle, Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu hükümleri uyarınca, zorunlu geçerlilik şekil şartlarını ihtiva eden, şeklen geçerli bir çek bulunmalıdır.

Anılan şekil şartları yukarıda da incelendiği üzere,¹⁰¹ TTK.’nın 692. ve 693. maddelerinde tahdidi olarak sayılan zorunlu geçerlilik şekil şartları ile 3167 sayılı kanunun 4814 sayılı kanunla değişik 3. maddesinde düzenlenen, çeklerde keşidecinin vergi kimlik numarasının yazılması, zorunlu şekil şartıdır.¹⁰²

---

⁹⁹ Reisoğlu, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara, 1986, s.169; Malkoç/Güler, Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar, Ankara 1990, s.128; Dönmezer, Sulhi, Kişilere ve Mala Karşı İşlenen Suçlar, İstanbul, 1998, s.400, 401

¹⁰⁰ Öztan, a.g.e., s.284; Donay, a.g.e., s.105

¹⁰¹ Bkz. s.10 – 17

¹⁰² Çek Kanununun ilgili hükmü uyarınca hesap sahibinin vergi kimlik numarasının çek üzerine yazılmamış olması çeki geçersiz kılmaktadır. Şu halde, çeklerde keşidecinin vergi kimlik numarasının bulundurulması, TTK’da düzenlenen geçerlilik şartlarına ek olarak çek için zorunlu unsur haline getirilmiştir. Konuyla ilgili Yargıtay kararı, Y.12.HD. T.17.02.2004 – 2003/25848 – 2004/30/5

Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu hükümlerine göre zorunlu unsurları taşımayan, yani çek niteliğine haiz olmayan bir evrak hakkında, 3167 sayılı Kanunun uygulanması mümkün değildir.¹⁰³

Hafizoğulları konu hakkında, “Çek, varlık kazanmasında belli şekil şartlarına tabi tutulmuştur. Şekil, burada bir sıhhat şartıdır. İhdası için aranan şekil şartlarına uymadığında, ortada çek yoktur (TK. Md.693/1). Bu zorunluluk karşısında, muteberlik şartı olarak şekil hiçbir zaman göz ardı edilemeyeceğinden, çekin ihdasını düzenleyen hükümlerin genişletilerek yorumlanmaları mümkün olamamak gerekir. Böyle olunca, zorunlu bir unsuru eksik olduğu için kanunun açıkça çek saymadığı bir evrak, hangi yorum yöntemiyle olursa olsun, çek hükmünde sayılmayacak, dolayısıyla bu evrak çekin yararlandığı hukuki ve cezai himayeden yararlanamayacaktır.”¹⁰⁴ demektedir.

Erem ise konu hakkında, “Esasında çekte herhangi bir kusurun mevcut olmasının keşideciyi karşılıksız çek suçunun cezasından kurtulabilmesini izah mümkün olmaz. Nitekim Fransız Yargıtay’ı, şekil şartlarını ihtiva eden çeki karşılıksız olması halinde suçun faili cezalandırılırken kusurlu çek tanzim etmiş olmanın cezayı kaldırmasının

---

¹⁰³ Dolayısıyla keşidecinin, karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı cezalandırılabilmesi için Çek Kanununun 16. maddesinde de belirtildiği üzere, her şeyden önce geçerli bir çekin bulunması aranır. Reisoğlu, s.169; Dönmezer, s.403 vd.; Malkoç / Güler, s.132; Güngör / Kaya, s.141; Öztan, s.286

¹⁰⁴ “Öte yandan, çekle, karşılıklılık terimi bağlantılıdır. Karşılıklılık, çekin bir şartıdır (TK. Md. 695). Ancak şartın ihlali, çeki çek olmaktan çıkarmamaktadır. Çekin karşılığı bulunmaması sebebiyle ödenmemesi, 3167 sayılı kanununun 16. maddesindeki suça vücut vermektedir. Gerçekten, 16. maddedeki suçla ihlal edilen ve cezayla korunan hukuki değer veya menfaat eğer bir ödeme vasıtası olarak çekin güvenilirliğini sağlamada kamusal ve aynı zamanda buna bağlı olarak ferdi yararsa ve bu da ancak karşılıklılıkla sağlanmaktaysa, çek olmayan bir evrakın doğal olarak karşılıklılığı veya karşılıksızlığı söz konusu olamaz. Böyle olunca, şekil / muteberlik şartları itibarıyla eksik bir evrakı çek sayıp, 16. maddeyle sağlanan cezai himayeden yararlandırmak mümkün olmamak gerekir.”, *Hafizoğulları*, a.g.e., s.30 ve 31

mantıksız olacağı gerekçesi ile kusurlu-kusursuz çek farkını kaldırmıştır.” diyerek karşı görüşü benimsemektedir.¹⁰⁵

Hafızoğulları'nın izah ettiği üzere eksik unsurlu, çek niteliğine haiz olmayan bir senet (evrak) ile karşılıksız çek keşide etme suçunun işlenemeyeceği görüşü çoğunluk görüşüdür.¹⁰⁶ Buna göre, zorunlu geçerlilik unsurlarından biri veya bir kaçının eksik olması halinde, geçerli bir çekin varlığı söz konusu olmadığından, kanuni unsurların varlığı halinde, TCK. nin **dolandırıcılığa** ilişkin hükümleri uygulanabilecektir.¹⁰⁷

Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında,¹⁰⁸ “...karşılığın bulunmadığı anlaşılrsa dahi, TTK. madde 692/5’de belirtildiği şekilde keşide yeri veya keşidecinin ad ve soyadının yazılı olduğu yerde herhangi bir yer adının yazılı olmadığından madde 692/sona göre bu yerde keşide edildiğini kabule olanak bulunmayan ve dolayısıyla 693. madde gereğince çek sayılmayan belgeyi düzenleyerek müdahile veren sanığın eylemi, 3167 sayılı kanuna aykırı davranmak suçunu değil, unsurları gerçekleştiği taktirde dolandırıcılık suçunu oluşturacağını...” belirtmiştir.¹⁰⁹ Buna karşılık, Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir diğer kararında, keşide yeri eksikliğinin, çekin

---

¹⁰⁵ Karşı görüş için bkz: Erem, Faruk, “Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği”, Batider, C.VII, S.4, s.903

¹⁰⁶ Donay, s.113; Güler/Malkoç, Çek Yasası, s.154, 155; Eriş, Gönen, Uygulamalı Çek Hukuku, s.579, Güngör/Kaya, s.141

¹⁰⁷ Yargıtay 10.CD.’nin 05.01.1996 gün ve 1996/12382 E., 1997/1 K. sayılı ilamında, eksik imzalı şirket çekinin kusurlu çek olduğu ve 3167 s.k. 16. madde kapsamında değerlendirilemeyeceği, şartları varsa dolandırıcılık suçunun oluşabileceği belirtilmiştir.

¹⁰⁸ YCGK, 01.06.1987 T. , E.1987 / 7 – 95, K.1987 / 321

¹⁰⁹ Yine aynı doğrultuda, Yargıtay 10. CD., 12.03.1996/1847 E. ve 2353 K. numaralı kararında Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu’nun 14.12.1992 gün ve 1992 / 1 – 5 sayılı kararına atıf yaparak, “çeklerde keşide yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış yazılması geçerlidir. Ancak kısaltma hiçbir yeri ifade etmiyorsa ya da birden yeri çağrıştırıyorsa keşide yerinin varlığının kabul edilmesi mümkün değildir ve çek 3167 sayılı yasanın 16. maddesi kapsamında değerlendirilemez.” demiştir.

bankaya ibrazından önce lehtar veya hamil tarafından yazılarak giderilmesi durumunda, çekin geçerliliğini koruyacağını belirtmiştir.¹¹⁰

C. Çekin Usulüne Uygun Olarak Süresinde İbraz Edilmesi

Karşılıksız çekin cezalandırılabilmesi için Türk Ticaret Kanunu 708. maddede gösterilen süreler dikkate alınarak ibraz süresi¹¹¹ içinde, çekin muhatap bankaya ibraz edilmiş olması gerekir. Nitekim, 3167 sayılı kanunun 16. maddesinin 1. fıkrasında, “**üzerinde yazılı keşide tarihindен önce veya ibraz süresi içinde 4’üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde ...**” denilmek suretiyle çekin ibraz edilmesi gerekliliği belirtilmiştir.

Genel anlamda ibraz, meşru hamil (yasal hamil) tarafından çekin muhatap bankaya ödeme için sunulmasıdır.¹¹² TTK. 708. maddede düzenlenen ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çekin karşılığı olmasa dahi, 3167 sayılı kanunun 16. maddesinin uygulanması söz konusu olamaz.¹¹³ Diğer bir ifade ile hamil çeki ibraz süresi içinde veya çek üzerinde belirtilen tarihten önce muhatap bankaya ödeme için ibraz etmediği takdirde, karşılıksız çek keşide etme suçunun cezalandırılabilme şartı oluşmayacaktır.¹¹⁴

Konu hakkında Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında,¹¹⁵ “*İncelenen dosyada, sanık tarafından keşide edilen çeklerin keşide yeri ile ödeme yeri olan*

¹¹⁰ YCGK, 07.03.1988 gün ve 7 / 606 – 75 sayılı karar

¹¹¹ Bkz. s. 18 – 19

¹¹² İbraz, Kıymetli Evrak Hukuku esaslarına göre (TTK. md 558, 702) tayin olunan meşru hamil tarafından yapılmış olmalıdır. Öztan, s.287

¹¹³ Başaran, “Yargıtay Kararları Işığında Karşılıksız Çek”, ABD., 1981, s.86; Göle, Celal, Çek Hukuku, s.211, 212

¹¹⁴ Selçuk, Sami, Çek Suçları, s.120; Postacıoğlu, İlhan, “Çekin İbrazı ile İlgili Bazı Problemler”, Batider, 1976, C.8., S.3, s.115; Kendigelen, Abuzer, “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı”, İBD., 1990, C.64 , S.7, s.589

¹¹⁵ YCGK, T. 21.11.1995, E. 1995 / 10 – 311, K. 1995 / 342

muhatap bankanın bulunduğu yer Germencik'tir. Keşide ve ödeme yerinin aynı yer, Germencik olması nedeniyle, çeklerin ibraz süresi Türk Ticaret Kanununun 708. maddesi gereğince on gündür. Keşide tarihi 02.08.1993 ve 05.08.1993 olan çekler, on günlük kanuni süreden sonra 20.08.1993 günü muhatap bankaya ibraz edildiğinden, karşılıksız çek verme suçunun unsurları oluşmamıştır.” şeklinde karar vermiştir.

Karşılıksız çek keşide etme suçunda, kanuni süreler içerisinde muhatap bankaya “çekin ibraz edilmesi”, ne anılan suçun ön şartı¹¹⁶ ne de maddi unsurudur. Çekin, muhatap bankaya ibraz edilmesi, suçun maddi unsurundan tamamen bağımsız ve hatta bu unsurun tamamlanmasından sonra ortaya çıkan, bununla birlikte failin kusurluluğu ve nedensellik bağı dışında kalan, keşideci değil hamil tarafından yerine getirilen nesnel bir cezalandırılabilme şartıdır.¹¹⁷

Çek Kanununun 4814 sayılı kanunla değişik 16. maddesinin 1. fıkrasında, “Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.” ifadesiyle, çeke gerçeğe uygun olmayan keşide tarihi konulabileceği kabul edilmektedir.

---

¹¹⁶ Karşılıksız çek keşide etme suçunda ibrazın bir ön şart olduğunu belirten Donay, s.111

¹¹⁷ “Ön şartlardan farklı olarak cezalandırılabilme şartları, fiilden önce gelmeyip, suçun bütün unsurları ile tamam olmasından sonra söz konusu olan ve o suçtan dolayı failin ceza görmesine imkan veren hususlardır. Kronolojik bakımdan, unsurlardan sonra veya hiç olmazsa unsurlarla birlikte gerçekleşirler; unsurlardan önce gerçekleşemezler.”, (Dönmezer / Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.1, No:455, s.316 vd.)

3167 sayılı Kanunun değişik 16. maddesi çeklerin üzerinde yazılı olan keşide gününden önce ibraz edilebileceğini ve suçun cezalandırılacağını düzenlemiştir. Yani anılan maddeye göre, ileri tarihli çek keşide eden keşideci çekin keşide tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edildiği anda karşılığının bulunmaması halinde, karşılıksız çek keşide etme suçunu düzenleyen maddeye göre cezalandırılacaktır.¹¹⁸

Konu hakkında Yargıtay, “TTK’nin 707. maddesine göre çeklerde vade söz konusu olmayıp görüldüğünde ödenmesi gerektiği, 3167 sayılı yasanın 16 / 1. maddesine göre de çekin ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce aynı yasanın 4. maddesine göre ibraz edildiğinde karşılığının bulunmaması halinde keşide edenin cezalandırılacağını öngörölmüş olmasına göre, suç konusu çeklerin üzerinde yazılı tarihten önce ibraz edilmesinin suçun oluşumunu engellemeyeceği düşünülmeden yasal olmayan gerekçelerle karar verilmesi yasaya aykırıdır.” şeklinde karar vermiştir.¹¹⁹

Bunun dışında ibraz, hesabın bulunduğu şubeye yapılabileceği gibi muhatap bankanın herhangi bir şubesine de yapılabilir. 4814 sayılı kanun ile Çek Kanununun 4. maddesinde yapılan değişiklik ile muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilen çekin, hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ve karşılık sorulmak

---

¹¹⁸ Ancak 11.02.2009 tarihli ve 33 sayılı “İşsizlik Sigortası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”nın 19. maddesi ile Çek Kanununa geçici madde eklenmesi düzenlenmektedir. Tasarının 19. maddesi şöyledir: “19.3.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. GEÇİCİ MADDE 2: 31/12/2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.” Tasarının madde gerekçelerinde, 19. madde için: “Madde ile belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında ödenememesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır.” denilmektedir.

¹¹⁹ Y. 10. CD., T. 26.03.1996, E. 1996 / 2899, K. 1996 / 3014

suretiyle ödeneceği düzenlenmektedir.¹²⁰ İbrahim anında hamilin vergi kimlik numarasını saptamayan muhatap banka açısından ise kanunun 15. maddesi ile para cezası öngörülmektedir.¹²¹

Son olarak, 3167 sayılı kanunun 4. maddesinde yapılan değişiklik ile muhatap banka tarafından hamile kısmi ödeme yapılması durumunda, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisinin hamile verileceği, çek aslının ise bankada alıkonulacağı düzenlenmektedir.¹²²

D. Düzeltme Hakkının Kullanılmamış Olması

Düzeltme hakkı, karşılıksız çek keşide eden keşideciye, çekin karşılıksız olduğunu ibraz ile tespit edilmesinden sonra keşideci için olumsuz sonuçlar doğuracak bu durumu düzeltme olanağıdır. Aslında düzeltme olanağından faydalanan keşideci, karşılıksız çek keşide etme suçunu işlemiştir; ancak yargılamadan kurtulma olanağını kullanmıştır.¹²³

---

¹²⁰ Çek Kanunu 4814 s. k. ile değişik 4. madde: “Çek hesabı açılan bankaya muhatap banka denir.

Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak, çek hesabı açılmış olan şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilen çek, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir.

Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde bankanın ödeme yükümlülüğü, 10 uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı saklı kalmak üzere, çek hesabında bulunan miktarla sınırlıdır. 10 uncu maddede belirlenen miktar dahil olmak üzere kısmî ödeme halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi; Cumhuriyet savcılığına şikâyette bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.”

¹²¹ Bu durum ile çekin geçerliliği kaybolmayacaktır. Güngör / Kaya, s.141

¹²² Madde gerekçesinde bu düzenleme ile hamil ve keşidecinin karşılıklı anlaşarak bankayı dolandırmalarının önlenmesinin amaçlandığı belirtilmektedir. Gerekçede belirtildiği üzere hamil, verilen fotokopi ile mahkemeye, Cumhuriyet Savcılığına veya müracaat borçlularına başvurabilir veya icra takibinde bulunabilir. Ayrıca adli makamların gerekli gördüğü durumlarda çek aslının sunulacağı da belirtilmektedir.

¹²³ Başal, Koparan, “3167 sayılı Kanunun uygulanmasında Ceza Hukuku Bakımından Ortaya Çıkan Sorunlar”, Batider, 1989, C. XV, S.II, s.54; Göle, Celal, Çek Hukuku, s.216

Keşideci, düzeltme hakkını kullanarak hamilin zararını gidermesi halinde hamilin şikayet hakkı söz konusu olamayacaktır. Zira, karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı takibat yapılabilmesi hamilin şikayetine bağlıdır. Düzeltme hakkının kullanılması ile hamilin şikayet hakkının ortadan kalkması için hesap sahibinin bu hakkını kanunun öngördüğü sürede ve kapsamda yerine getirmesi şarttır.¹²⁴

4814 sayılı kanunla Çek Kanununda yapılan değişiklikten önce kanunun 8. maddesine göre, 7. madde uyarınca gönderilmiş bulunan ihtar mektubunu alan hesap sahibi, yedi iş günü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümü %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte hamil adına bankaya yatırdığı takdirde düzeltme hakkını kullanmış olacaktır. Ancak Çek Kanunu'nda 4814 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, düzeltme hakkının kullanılması ihtara bağlı olmaktan çıkarılmaktadır. Kanunun 8. maddesinde¹²⁵ yapılan değişikliğe göre, çek üzerindeki keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç on gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve ibraz tarihinden ödeme gününe kadar geçen süre için Kanuna eklenen 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödemek suretiyle düzeltme hakkını kullanan hesap sahibi, çek keşide etme hakkını yeniden kazanacaktır.

Çek Yasasının eski düzenlemesinde, bankanın keşideciye düzeltme hakkını kullanması için iadeli taahhütlü mektupla ihtar göndermesi gerekliliği bankalara büyük külfet yüklemekte ve ayrıca tebligatın yapılıp yapılmadığı hususu da sorunlara

---

¹²⁴ Eriş, s. 580; Malkoç / Güler, s. 156 vd.; Başal, s. 56

¹²⁵ Çek Kanunu 4814–26.02.2003 ile değişik 8. madde: “Çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç on gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve ibraz tarihinden ödeme gününe kadar geçen süre için 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödemek suretiyle düzeltme hakkını kullanan, çek keşide etmek hakkını yeniden kazanır.”

neden olmaktadır.¹²⁶ Kanunda yapılan değişlikle ihtar mektubu uygulaması kaldırılmış ve ibraz süresini, keşide yeri ve keşide tarihine göre belirlemek keşideciye bırakılmıştır.¹²⁷

Düzeltilme hakkı, hamilin keşideciyi şikâyet hakkının doğması açısından önemlidir. Zira 3167 sayılı Kanuna 4814 sayılı Kanunla eklenen 16b maddesinin ikinci fıkrasına¹²⁸ göre şikâyet hakkı, çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitiminden itibaren on günlük düzeltme hakkı süresinin bitiminde doğar.

Ayrıca yeni düzenleme ile düzeltme hakkının karşılıksız çekin ibraz tarihini izleyen bir yıl içinde iki defa kullanılabilmesine dair kısıtlama getiren hüküm madde metninden çıkarılmıştır. Buna göre hesap sahibi, karşılıksız çıkan tüm çekler için süre ve sayısal açıdan bir kısıtlama olmadan düzeltme hakkını kullanabilecektir.

Değişlikten önce Çek Kanununun 8. maddesinde, çekin karşılıksız kalan kısmının yüzde on tazminatı ve faizi ile birlikte "hamil adına muhatap bankaya" yatırılması ile

---

¹²⁶ Nitekim tasarının madde gerekçesinde bu husus şöyle dile getirilmiştir: "*Uygulamada ihtar mektuplarının tebliği sorun olmakta, tebligatın yetkili ya da ehil kişiye yapılıp yapılmadığı, usulüne uygun olup olmadığı gibi konular davaların uzamasına sebebiyet vermektedir. Oysa çek keşide eden kişinin çekin ibraz süresini bilmesi ve hesabında buna göre yeterli karşılık bulundurması gerekmektedir.*" Gerekçe için bkz. www.tbmm.gov.tr , 21.dönem, 3. Yasama Yılı, s. 745

¹²⁷ Konu hakkında Yargıtay, "4814 sayılı Kanun ile 3167 sayılı Kanun'un 8. maddesinde yapılan değişlik ile, düzeltme hakkının kullanılması için muhatap banka şubesinde ihtarname tebliğ edilmesi zorunluluğunun ortadan kaldırılması karşısında, karşılıksız çek keşide etmek suçunun oluşması bakımından da, anılan hususta ihtarname tebliği aranmayacağından, muhatap banka şubesinde gönderilen çek defterlerinin iadesi için düzenlenen ihtarname ve buna ilişkin tebligat parçasının atılı suça ilişkin bir kanıt niteliği bulunmadığı gibi, bankadan gönderilen diğer evrakın aslına uygunluğunun tasdikinin de tensiben veya daha sonra verilecek bir ara kararıyla sağlanması da her zaman mümkün olduğundan, yerinde olmayan iddianamesinin iadesine ilişkin söz konusu karara yönelik itirazın kabulüne karar verilmesi gerekirken, reddine karar verilmesi yasaya aykırıdır." Yargıtay 10. Ceza Dairesi 2006/8659 E., 2007/2140 K. 26.02.2007 T.

¹²⁸ Çek Kanunu md. 16b/2: "*Çekin karşılığının bulunmaması nedeniyle şikâyet hakkı, 8 inci maddede belirtilen miktarın yatırılması için öngörülen sürenin dolduğu tarihte, ihtiyatî tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde ise, ihtiyatî tedbir kararının veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar.*"

düzeltilme hakkının kullanılacağı belirtilmişken,¹²⁹ 4814 sayılı kanunla 8. maddede yapılan değişiklikle, madde metninde “hamil adına muhatap bankaya yatırma” ibaresine yer verilmemiştir.¹³⁰

Bunun yanı sıra kanunda yapılan değişiklikle 9. maddede,¹³¹ çekin karşılıksız çıkması halinde muhatap bankanın keşidecinin bilgilerini Merkez Bankasına bildirmesinden sonra, çek tutarının kanunun 16c maddesinde düzenlenen tazminat ve gecikme faizi ile birlikte “*hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya ödenmesi*” halinde bu durumun, Merkez Bankasına bildirileceği hususu düzenlenmiş olup, 8. madde metninden “*hamil adına muhatap bankaya yatırma*” ibaresinin çıkarılmasına paralel bir düzenleme getirilmiştir.

4. Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu İle İhlal Edilen ve Ceza İle Korunan

Hukuki Menfaat

Her suçun bir hukuki konusu vardır ve bu konu, suç tarafından ihlal edilen hukuki varlık veya menfaattir.¹³² Hak ve menfaatleri ihlal eden davranışların suç tipi olarak düzenlenmesindeki amaç bazı menfaatlerin korunmasıdır. Bu nedenle suçlara

¹²⁹ Yargıtay da, düzeltme hakkının elden ödeme ile yapılamayacağı, Çek Kanunu uyarınca hamil adına muhatap bankaya yatırılması gerektiği görüşünde kararlar vermiştir. Başal, s.56; Özgen, Eralp, “3167 sayılı Yasanın Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler”, Batider, 1989, C.15, S.II, s.65

¹³⁰ Tasarının 10. madde gerekçesinde, “*Getirilen hükme göre, karşılıksız çıkan çeklerin, muhatap bankaya hamil adına yatırılması dışında herhangi bir şekilde çek hamiline ödenmesi durumunda da, hesap sahipleri bu durumu hesabın bulunduğu şubeye belgeleriyle birlikte bildirebilecek ve bankalardan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına gönderilecek bu bilgiler de diğer bankalara duyurulacaktır.*” denilmektedir.

¹³¹ Çek Kanunu 9. madde: “*Muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, ibraz tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirir. Bu bildirimden sonra çek tutarı ile 16c maddesinde öngörülen tazminat ve gecikme faizinin hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya ödenmesi de, muhatap banka tarafından ödeme tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bu bildirimleri en geç onbeş gün içinde bankalara duyurur.*” Böylelikle, yeni düzenlemeler doğrultusunda, keşidecinin hamile ödeme yapmak suretiyle de düzeltme hakkını kullanabileceği anlaşılmaktadır.

¹³² Toroslu, Nevzat , Ceza Hukuku, Ankara , 2005, s.65,66

ilişkin tüm yasal düzenlemelerin, suçla korunan bir veya birkaç yararı vardır. Karşılıksız çek keşidesi suçunda korunan hukuki yarar konusunda doktrinde farklı görüşler vardır.

Hafizoğulları, konu hakkında, “*Kanun, 16. maddede karşılıksız çek keşidesi fiilini re’sen takibi müstelzim bir suç saymamış, suçun takibini çek hamilinin şikayetine bağlamış, ayrıca hamilin zararının karşılanması veya karşılıksız kalan kısmın tazminat ve gecikme faiziyle muhatap bankaya yatırılması halinde şikayet hakkının doğmasını önlemiştir. Bu demektir ki, kanun karşılıksız çek keşidesini yasaklamakla, güvenilirlik sağlamak suretiyle bir ödeme vasıtası olarak çeki, dolayısıyla da kendisine ödeme yapılacak çek hamilini himaye etmektedir. Kanunun yapmak istediği, çek bedelinin mutlaka ödenmesi sağlanarak, bir ödeme vasıtası olarak çekin güvenilir kılınmasıdır. Öyleyse, burada hukuki menfaat, bir ödeme vasıtası olarak çekin güvenilirliğini sağlamadaki kamusal ve buna bağlı olarak ferdi yararadır.*” demiştir.¹³³

Dönmezer ise, karşılıksız çek suçunda korunan yararın, mağdurun korunması olduğunu, çek bedelinin ödenmesini sağlamak için kanunun cezalandırmaktan vazgeçtiğini belirterek, asıl amacın mağdurun korunması olduğunu ifade etmiştir.¹³⁴

---

¹³³ Hafizoğulları, s.24

¹³⁴ “Karşılıksız çek keşidesi suçunun koruduğu hukuki yarar, çağdaş medeni toplumun ekonomik alt fonksiyonel sisteminin önemli ödeme esaslarından birisini oluşturan çeklere karşı halkın güvenini artırmak ve çek kullanımını böylece teşvik etmektir. Bu amaca ulaşmanın şartı da çek hamillerini ciddi şekilde korumaktır. Suç ve ceza siyaseti bakımından kanunun izlediği temel hedef ve ilke mağdurun korunmasıdır. Çekin bedelinin ödenmesini sağlamak amacı ile Kanun, işlenen suçun cezalandırılmasından vazgeçmekte ve böylece asıl maksadın, suçluları tevbih, ıslah etmekten çok mağdurun korunması olduğu ifade edilmiş olmaktadır.” (Dönmezer, s.402 vd.)

Erem'e göre¹³⁵ ise, anılan suç hem hamile karşı işlendiği hem de çeke olan güveni sarstığı için korunan hukuki yarar, kamu güvenliğidir ve bu suç bir tehlike suçudur.

Eriş ise, suç ile korunan menfaatin, hem hamillerin korunması hem de çeklere karşı güven duygusunun artırılması olduğunu, kanunun genel gerekçesine dayanarak ileri sürmüştür.¹³⁶

Selçuk'a göre ise, yasanın adından da anlaşılacağı üzere suçta korunan iki hukuki konu bulunmaktadır. Bunlar kamu güvenliği ve hamilin mal varlığına ilişkindir. Yazara göre, her ikisi de suçun işlendiği anda ihlal edilmektedir.¹³⁷

Çek kullanımının fertler ve milli ekonomi yönünden sağladığı faydalar düşünülecek olursa,¹³⁸ ticari hayatın önemli ödeme esaslarından biri olan çeklere karşı, halkın güvenini artırmak ve böylece çek kullanımını yaygınlaştırmak temel amaçtır. Çekin para gibi bir ödeme aracı olması, çeke güvenilirlik sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Çek Kanununun genel gerekçesi ve 16. madde gerekçesinde de belirtildiği üzere, karşılıksız çek keşide etme suçunda korunan **hukuki yarar, çekin güvenilirliğini**

---

¹³⁵ Erem, "Çek Kanunu ve Karşılıksız Çek", Yargıtay Dergisi, 1986 , C.12, S.4, s.412 – 413

¹³⁶ Eriş, s.579

¹³⁷ Selçuk, Sami, Çek Suçları, Ankara, 1993, s.66 vd; Aynı görüşte: Güngör/Kaya, s.43; Malkoç/Güler "Çek Kanununun gerekçesindeki açıklamalardan hareketle kanunun amacı, ekonomik düzeni korumak, istikrarı sağlamak, çeklere olan güven duygusunu yerleştirmek ve hamillerin mağduriyetlerini önlemek suretiyle kamu güveninin sağlanması" olduğunu belirtmiştir. Malkoç / Güler, s.150

¹³⁸ Kişi, kaybolma veya çalınma riski olan para taşıma ve saklama külfetinden kurtulacaktır. Aynı zamanda banka faizinden yararlanmak da mümkündür. Çekle yapılan ödemelerin ispat külfeti yönünden faydası da gözden kaçmamalıdır. Gelişmiş Batı ülkelerinde (İngiltere, ABD, Kanada %90'ı geçmektedir.) ödemelerin büyük bir kısmı çekle yapılmaktadır. Devletler, çekle ödemeyi teşvik ve bu amaçla çeşitli kolaylıklar getirmektedir. Damga vergisinden muafiyet ve cezası ağır bir suç haline getirmek vb.

sağlamaktaki kamusal yararın ve buna bağlı olarak, uzantısı içinde değerlendirilmesi gereken kişisel ekonomik yararın korunmasıdır.

5. Suçun Faili

Her suçun bir faili olduğuna göre, kanuni tipte gösterilen, hukuka aykırı fiili işleyen kişi suçun failidir.¹³⁹

Karşılıksız çek keşide etme suçunda failin tespiti açısından, 3167 sayılı Çek Kanununun 4814 sayılı kanunla değişik 16. maddesine¹⁴⁰ bakıldığında, 2003 yılında yapılan değişiklik ile anılan suçun faili/failleri hakkında yeni düzenleme getirildiği dikkat çekmektedir. Buna göre, değişiklikten önceki madde metninde suçun faili, karşılıksız çek keşide eden, çekte imzası bulunan hesap sahibiyken; yeni düzenleme ile fail/failler, çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri veya bu suçun organ veya temsilcisi tarafından tüzel kişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzel kişisi veya yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişidir.¹⁴¹

---

¹³⁹ Toroslu, a.g.e., s.64

¹⁴⁰ Çek Kanunu 4814 s.k. değişik md. 16: “Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksenmilyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzelkişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzelkişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır.

Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir.

Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.”

¹⁴¹ Hacıoğlu, a.g.m., s.134; Eriş, Gönen, Açıklamalı İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara, 2003, s.787; Güngör / Kaya, a.g.e., s.137

Çek Kanununun 16. maddesinin 1. fıkrasına göre, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edildiğinde yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden **hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri**, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, karşılıksız çek keşidesinden sorumludur. Maddenin ilk fıkrasına göre çeki **keşide eden** kişi, suçun failidir.¹⁴²

Karşılıksız çek keşide etme suçunda failin, çeki keşide eden **hesap sahibi** gerçek kişi olması halinde Ceza Hukuku'nun genel prensipleri ile paralel bir cezalandırma söz konusudur. Zira hesap sahibi gerçek kişi, karşılıksız çek keşide ederek suçun gerçekleşmesine kendi hareketi ile sebebiyet vermiş olup, "*Cezaların Şahsiliği İlkesi*"¹⁴³ gereğince kendi iradesi ile meydana getirdiği fiilden yine kendisi sorumludur.¹⁴⁴

Nitekim Anayasanın 38. maddesi¹⁴⁵ 7. fıkrada düzenleme bulan "*Cezaların Kişiselliği*" ilkesi doğrultusunda, karşılıksız çıkan geçerli bir çeki keşide eden hesap sahibi gerçek kişi meydana getirdiği fiil ile sorumludur.¹⁴⁶

---

¹⁴² Kendigelen, Abuzer, Çek Hukuku, İstanbul, 2004, s.279

¹⁴³ Toroslu, a.g.e., s.127

¹⁴⁴ Reisoğlu, Seza, "Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek", Türkiye Bankalar Birliği tarafından 27.03.2003 tarihinde düzenlenen konferansta yapılan konuşma metni, s.12

¹⁴⁵ Anayasa 38. madde: "*Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.*

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek: 3.10.2001-4709/15 md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

(Ek: 3.10.2001-4709/15 md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

Öncelikle kanunun 16. maddesinin 1. fıkrasında yer alan düzenleme ele alındığında, suçun faili:

- Karşılıksız çeki keşide eden hesap sahibi veya

- Karşılıksız çeki keşide eden yetkili temsilcilerdir.

Kanunun 16. maddesi 1. fıkra metninden anlaşıldığı üzere, suçun faili olmak için çeki keşide eden kişinin aynı zamanda hesap sahibi olması gerekmemektedir. Oysaki 4814 sayılı kanunla anılan maddede değişiklik yapılmadan önce madde metninde, suçun faili olarak sadece karşılıksız çeki keşide eden hesap sahibi gerçek kişiden bahsedilmiş olup, yetkili temsilcinin karşılıksız çek keşide etmesi halinde bu suçtan dolayı sorumlu olup olamayacağı konusunda tereddütlere yol açmıştır.¹⁴⁷

Değişiklikle birlikte madde metninde, “ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri ... cezalandırılırlar” denilmek suretiyle karşılıksız çek keşide eden yetkili temsilcinin de sorumluluğu düzenlenmiştir. Cezai sorumluluk Anayasa hükmü olan cezaların şahsiliği ilkesi uyarınca yetkili temsilciye (keşideciye) aittir. Zira çeki keşide eden, çek üzerinde imzası bulunan kişi, yetkili temsilcidir.¹⁴⁸

[Dokuzuncu Fıkra: Mülga (7.5.2004-5170/5 md.)]

(Değişik: 7.5.2004-5170/5 md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik: 7.5.2004-5170/5 md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.”

¹⁴⁶ Özdamar, Mehmet, “Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, GÜHFD., C. VI, S. 1 – 2, yıl 2002, s.142

¹⁴⁷ Donay, s.135 – 136; Eriş, s.779, 780

¹⁴⁸ Eriş, a.g.e. s.787; Reisoğlu, a.g.m. , s.12; yetkili temsilciden ne anlaşılması gerektiği konusunda bkz. Hacıoğlu, a.g.m., s.135: Yetkili temsilci terimini, muhatap bankada açık çek sahibi bulunan bir gerçek veya özel hukuk temsilcisinin verdiği vekaletle çek düzenlemeye özel bir yetki tanınan

Yargıtay içtihatları, karşılıksız çek keşide etme suçunda yetkili temsilcinin cezai sorumluluğunun varlığı yönündedir.¹⁴⁹ Nitekim Yargıtay konu hakkında, “*Şirketin satış müdürü olan ve şirket adına çek düzenlemeye yetkili sanığın, dava konusu çekleri düzenleyip imzaladığı ve keşideci durumunda bulunduğu, daha sonra görevden ayrılmış olmasının sorumluluğunu ortadan kaldıramayacağı cihetle dava konusu çeklerin yasal süresi içinde muhatap bankaya ibrazında karşılıksız çıkmasıyla atılı suç oluşur.*” şeklinde karar vermiştir.¹⁵⁰

Bununla birlikte anılan hükümde, sadece yetkili temsilcinin cezai sorumluluğundan söz edilmiş olup, yetkisiz temsilcinin cezalandırılıp cezalandırılmayacağı hususunda bir düzenlemeye gidilmemiştir. Doktrinde hakim görüşe göre,¹⁵¹ yetkisiz temsilci tarafından çek keşide edilmesi halinde, diğer şartların da varlığı durumunda sahtecilik veya dolandırıcılık suçlarına ilişkin hükümler tatbik edilmelidir.

Kanununun 16. maddesinin ikinci fıkrasında ise, “*Bu suçun organ veya temsilcisi tarafından tüzel kişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzel kişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili temsilci tarafından*

---

temsilci olarak anlamak gerekir. Nitekim Borçlar Kanununun 338. maddesi gereğince, kambiyo senetlerinin özel yetkileri bulunan vekil veya temsilciler tarafından düzenlenmesi gerekmektedir.

¹⁴⁹ Yargıtay, “vekaletnamede ‘... senedat, evrak ve sair vesaikler akt ve imzalamaya’ ... ‘şirket ana sözleşmesinde yazılı işlerle ilgili olarak şirketi tam bir yetkiyle temsile mezun ve yetki’ verilmesi, bu yetki nedeniyle vekil için çek düzenlemeye yetki verilmiş demektir... Çekin vekaletname uyarınca şirket adına ve şirketin faaliyetlerinden doğan borç nedeniyle keşide edildiği, bu kanıtlar ve yasal düzenlemelere göre, sanığın çek keşide etme yetkisinin olduğunun kesin olarak belirlendiği...” şeklinde karar vermiştir. YCGK. 30.11.1998, 10 – 285 / 297, (aktaran Eriş, s.795)

¹⁵⁰ Yarg. 7. CD. 20.04.1989, 7450 / 3593, (aktaran Eriş, Gönen, s.797)

¹⁵¹ Eriş, s.787; Yenidünya, A. Caner, Yeni Yasal Düzenlemeler Işığında Çek Suçları, Legal Yay., 2003, s.23; Hacıoğlu, Caner, a.g.m., s.135; Yargıtay bir kararında, yetkisiz kişinin düzenleyip verdiği çekin karşılıksız çıkması halini dolandırıcılık suçu olarak değerlendirmiştir. (YCGK., 13.03.1998, 45 / 101); Ancak bir diğer kararda ise, “başkasına ait çek karnesini o kimsenin rızası dışında alarak çek olarak düzenlemesi ve karşılığının çıkmaması halinde, 3167 sayılı yasada öngörülen karşılıksız çek keşidesi suçu oluşur.” denilmektedir., (Y.7.CD. 29.12.1998, 11866 / 13429 s.k.), (Karar için bkz. Eriş, s.796)

yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır.” hükmü ile **organ veya temsilci tarafından keşide edilen karşılıksız çek nedeniyle, çeki imzalayan temsilcilerin yanı sıra, temsil olunan gerçek veya özel hukuk tüzel kişilerinin de cezalandırılması öngörülmüştür.**

4814 sayılı Kanun ile değişik 16. maddenin ikinci fıkrası uyarınca, tüzel kişinin organ veya temsilcisi veya hesap sahibi gerçek kişi tarafından yetkili kılınan temsilci tarafından keşide edilen çeklerde, özel hukuk tüzel kişinin veya hesap sahibi gerçek kişinin cezalandırılabilmesi için, çekin tüzel kişi veya hesap sahibi gerçek kişi yararına keşide edilmiş olması gerekir. Yani, bu fıkranın uygulanabilmesi için çeki keşide eden, hesap sahibi tarafından yetkilendirilmiş temsilci veya tüzel kişinin yetkili organ veya temsilcisi, karşılıksız çek keşide etme suçunu hesap sahibi gerçek kişi veya tüzel kişi yararına¹⁵² işlemiş olmalıdır.¹⁵³

Yargıtay yeni düzenlemeden önce, “*Vekaleten çek düzenlenmesi ve karşılığının çıkmaması halinde hesap sahibi değil, vekil sorumlu olur.*” şeklinde¹⁵⁴ ve “*Çek vekil aracılığıyla düzenlenmiş ve karşılığı çıkmamışsa, çek karşılığını bankada bulundurmayan asıl değil, vekil sorumlu olur.*” şeklinde¹⁵⁵ kararlar vermiştir.¹⁵⁶

---

¹⁵² *Güngör / Kaya*, madde metninde geçen “yararına” ifadesini, “mutlak kazanç olarak anlamamak gerekir.” demektedir. Buna göre, kural olarak temsilci tarafından keşide edilen çekin hesap sahibinin yararına olduğu kabul edilmeli ve aksini ispatlamak hesap sahibine düşmelidir. *Güngör / Kaya*, s.139

¹⁵³ Eriş, s.787; Kendigelen, a.g.e. S.280; *Güngör / Kaya*, s. 138 – 139; Reisoğlu, a.g.m. s.12; Hacıoğlu, a.g.m., s.135; Özdamar, a.g.m., s.142 – 143; Bu düzenlemenin uygulamadaki aksaklıkları kaldıracağı yönünde bkz. *Yenidünya*, a.g.e., s.23

¹⁵⁴ Bkz. Karar için Eriş, s.802, (Y.10.CD., 05.12.1991, 535 / 507)

¹⁵⁵ Bkz. Eriş, s.804, (Y.10.CD. 17.01.1992, 3 / 6)

¹⁵⁶ Yeni düzenlemeyle Yargıtay’ın kararları şu yöndedir: “*Suçta konu çekin Penta İnşaat Anonim Şirketi’ne ait hesaptan keşide edilmesi, dosya içerisindeki yetki belgelerine göre yönetim kurulu başkanı Abdullah Faruk Erkoç, başkan vekili Mustafa Kemal Uçar ve yönetim kurulu üyesi Ertuğrul Eryılmaz ’dan herhangi ikisinin müştereken atacakları imza ile adı geçen şirketi temsile yetkili olmaları, suçta konu çekteki Mustafa Kemal Uçar’un imzası yanındaki imzanın dosya içinde mevcut imza sirkülerindeki sanık Abdullah Faruk Erkoç ’un imzası ile benzerlik göstermeyip , Ertuğrul Eryılmaz’a ait imzaya benzediğinin görülmesi karşısında; suçta konu çekte Mustafa Kemal Uçar ’ın*

Bu halde, Kanununun 16. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre suçun faili veya failleri:

- **Karşılıksız çek keşide eden tüzel kişi yetkili organ veya temsilcisi,**¹⁵⁷
- **Yetkili organ veya temsilcisi tarafında yararına**¹⁵⁸ **karşılıksız çek keşide edilen özel hukuk tüzel kişisi,**
- **Hesap sahibi gerçek kişi tarafından yetkilendirilmiş, karşılıksız çek keşidecisi yetkili temsilci,**
- **Yetkili temsilci tarafından yararına karşılıksız çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişidir.**

Bilindiği gibi, Anayasanın 38. maddesinde “*Ceza sorumluluğu şahsidir.*” kuralı, kişinin kendi iradi davranışı sonucu kusurlu hareketiyle, kanuni tipe uygun

---

imzası yanında bulunan ikinci imzanın sanığa ait olup olmadığı gerekirse teknik bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle tespit edilmesinden sonra, sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken eksik soruşturma ile yazılı şekilde hüküm tesisi bozmayı gerektirmiştir.” 19.01.2009T. 10. Ceza Dairesi Esas No: 2007/8153 Karar No: 2009/77; “*Temyiz dilekçesi içeriğinden sanık Espas Gıda Pazarlama Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi hakkında temyiz talebi bulunmadığı anlaşılmakla, sanık Osman Karaaslan hakkında kurulan hükme hasren yapılan temyiz incelemesinde, Uyuşmasına karar verilen bozma ilamı gereği sanığın hesap sahibi şirkete münferiden temsile yetkili olduğuna dair belge ve varsa vekaletname getirtilip, sanıktan ve müşteki şirket yetkilisinden çekin ileri tarihli olarak düzenlenip düzenlenmediği sorulmak ayrıca, çek üzerindeki şirket kaşesindeki Ostim VD. 380 005 7572 numarasının hesap sahibi şirkete ait vergi kimlik numarası olup olmadığı araştırılmak suretiyle sonucuna göre hüküm tesisi gerektiği gözetilmeden, tek olan eylem vasıf yönünden ikiye ayrılarak 5271 CMK'nın 158, 217, 225, 226 maddelerine aykırı olacak şekilde suçun bir vasfından dolayı beraat, diğer vasfından dolayı suç duyurusunda bulunulması, Yasaya aykırı, sanık Osman Karaaslan müdafinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde olduğundan, hükmün bozulmasına”, 19.01.2009T. 10. Ceza Dairesi Esas No: 2007/8253, Karar No: 2009/104*

¹⁵⁷ Bu tür suçların, doktrinde “kurul suçu” olarak görüldüğü ve bireysel bir nitelikten sıyrıldığı hususunda bkz. Hacıoğlu, a.g.m., s.136

¹⁵⁸ Güngör / Kaya'ya göre, “yararına” çek keşide edildiğinin tespitinde çekin düzenleniş amacına bakılmalıdır. Belirleyici unsur faaliyet alanı kriteri olacaktır. Buna göre, tüzel kişinin faaliyet alanı ile ilgili konularda verilen çeklerde, “yararına işlenme” şartı gerçekleşmekte; buna karşılık faaliyet alanı dışında kalan, keşidecinin kişisel ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenen çekler nedeniyle tüzel kişi sorumlu tutulamamalıdır., s.138

fiillerinden sorumlu olacağını ifade eder. Bu kural gereğince, kişi başkasının gerçekleştirdiği bir fiilden dolayı sorumlu tutulamaz.¹⁵⁹

Anayasa hükmüne paralel olarak, 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 20. maddesinin 1. fıkrası, “***Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz.***” hükmüne yer vermektedir. Anılan maddenin ikinci fıkrasında ise, “***Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırım uygulanamaz. Ancak suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır.***” denilmektedir.¹⁶⁰

TCK.’nın 20. maddesinin 1. fıkrasında, Anayasa hükmü olarak güvence altına alınan cezaların şahsiliği prensibine yer verilerek, kimsenin başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamayacağı; 2. fıkrasında ise tüzel kişilere güvenlik tedbiri niteliğinde yaptırımlar hariç, cezai müeyyide uygulanmayacağı açıkça hükme bağlanmıştır.

Yasa koyucu, tüzel kişilere ceza yaptırım uygulanamayacağı hükmüne gerekçe olarak cezai sorumluluğunun şahsiliği ilkesini göstermektedir. Nitekim TCK.’nın 20. madde gerekçesinde:

“Tasarının suçun faili başlıklı maddesi değiştirilmiş olup, madde metninde Anayasamıza uygun olarak ceza sorumluluğunun şahsiliği kuralı vurgulanmıştır. Suç

---

¹⁵⁹ Toroslu, s.127

¹⁶⁰ Özen’e göre, “Yeni TCK’de Anayasada bulunması gereken birçok ilkeye yer verilmiştir. 20. maddenin 2. fıkrasında yer alan, ‘tüzel kişiler hakkında ceza yaptırım uygulanamaz’ hükmü Anayasada yer alması gereken ilke ve kurallardır. Bu doğru ve tutarlı bir davranış değildir. Zira ceza kanununda yer alan bu kuralların aksini bir başka kanunda düzenlemek mümkündür. Öyle ise bunları Ceza Kanununa koymak bir şey ifade etmemektedir. Bu hükümler asıl Anayasada yer aldığından anlam ifade edebilecek ve bunlara aykırı hüküm sevk edilmesi önlenmiş olacaktır. Bu nitelikte hükümlere ceza kanununda yer verilmesinin bir sakıncası da ceza hukukunu ilgilendiren anayasal ilkelerin bundan ibaret olduğu gibi bir izlenim doğurmasıdır.” (Hocamızın değerli görüşleri için bkz. “Kadı Adaleti”ne Doğru, Yeni Türk Ceza Kanunu Hakkında Görüşler Konulu Panel, Doç. Dr. Muharrem Özen’ in konuşma metni, Ankara, 03.03.2005)

ve ceza politikası gereği olarak ancak gerçek kişiler suç faili olabilir ve sadece gerçek kişiler hakkında ceza yaptırımına hükmedilebilir. Bu anlaşılış, Anayasamızda da güvence altına alan ceza sorumluluğun şahsiliği kuralının bir gereğidir. Ancak, işlenen suç dolayısıyla özel hukuk tüzel kişileri hakkında güvenlik tedbiri niteliğinde yaptırımlara hükmedilebilecektir. Yapılan bu yeni düzenlemeyle, tüzel kişiler hakkında özellikle “para cezası” bağlamında ceza yaptırımına hükmedilebileceği yönündeki hukuki temelden yoksun anlayışın önüne geçilmek amaçlanmıştır.” denilmektedir.¹⁶¹

Görüldüğü üzere, hem anılan Anayasa hükmü hem de TCK 20. madde karşısında, 3167 sayılı kanunun 16. maddesinin 2. fıkrası ile tüzel kişi organ veya temsilcisi veya hesap sahibi gerçek kişi tarafından yetkilendirilen temsilci tarafından keşide edilen karşılıksız çek nedeniyle, özel hukuk tüzel kişisi veya hesap sahibi gerçek kişinin cezalandırılması, objektif sorumluluk hatta **üçüncü kişinin fiilinden sorumluluk** esasına dayanmakla birlikte, Anayasa hükmü ile güvence altına alınan

---

¹⁶¹ Buna kaşılık, Anayasa Mahkemesi tüzel kişilerin ceza sorumluluğuna engel olan herhangi bir hükmün Anayasada bulunmadığı değerlendirmesiyle, “Tüzel kişinin işlediği suçtan dolayı cezalandırılmayacağı, ceza yaptırımının gerçek kişilere uygulanabileceği savının uzun süre etkili olmasına karşın, bugün ciddi gerekçelere dayanmadığı anlaşılmıştır. Ancak klasik düşüncenin etkisinde kalan ceza hukuku ve ceza yasaları; suç işleyen tüzel kişiye eylemine uygun ceza yaptırımları üretememiştir. Oysa suç işleyen ve bu yüzden de ceza sorumluluğu olması gereken tüzel kişiye verilecek ceza, toplumda itibarını sarsarak kendisini yasalara uygun davranmaya çağırması olacaktır. Ancak idam, hapis gibi cezaların yalnız gerçek kişilere verilebileceği de göz ardı edilemez. Bu durumda, bu yaptırımların benzerleri olan kapatma ve geçici süreli çalışmadan yasaklama cezaları düşünülebilir. Para cezası ise, suç işleyen tüzel kişiye uygulanacak en uygun yaptırımlardan biridir.” demek suretiyle, 3167 sayılı Çek Kanununun 15. maddesinin Anayasa 38/6. maddesine aykırı olmadığına hükmetmiştir. Any. Mah., 14.02.1989 T., 1988 – 15/9, (RG., 04.02.1991, sayı:20776), AMKD., S.26, Ankara, 1992, s.3 vd; Anayasa Mahkemesinin aynı doğrultuda başka kararları için bkz. Any. Mah.’nin 16.06.1964 ve E. 1963/101, K. 1964/49 s.k., RG., 28.06.1964 , AMKD; S.2, s.151 vd; Any. Mah.’nin 19.09.1991 ve E. 1991/2, K. 1991/30, AMKD., S.28, C.1, s.103 vd. Gerekeç için bkz. Erol, a.g.e. s.79

cezaların şahsiliği prensibine aykırıdır.¹⁶² Zira anılan hükümde, başkasının gerçekleştirdiği bir fiilden sorumluluk düzenlenmektedir.

Buna karşılık Çek Kanununun 16. maddesinin gerekçesinde, “*Türk Ceza Kanununun iştirak hükümleri gereğince, koşulların varlığı halinde çek keşide etme yetkisi veren çek hesap sahipleriyle çekin keşide edilmesi talimatını verenler de cezalandırılacaklardır. Örneğin bir ticaret şirketindeki müdürlerin bu yerde çalışan personele talimat vermek suretiyle karşılıksız çek keşide ettirmeleri halinde bu kişilerin de cezalandırılmaları gerekecektir.*” denilmektedir.¹⁶³

Oysa 16. madde metninde suçta iştiraktan söz edilmemektedir. Maddeye göre, suçun organ veya temsilci tarafından tüzel veya gerçek kişi yararına işlenmesi yeterli bulunmaktadır. Gerekçenin madde metnine dâhil olmadığını ve hiçbir şekilde hukuken bağlayıcılığının bulunmadığını bilmekle beraber, iştirak hükümleri esas alınarak işbu maddenin uygulanması, hem Anayasaya hem de Ceza Kanununa uygun olacaktır.¹⁶⁴

Bilindiği üzere 5237 sayılı TCK’nın 5. maddesi, “***Bu kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır.***” hükmüne yer vermektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 5. maddesi “Özel kanunlarla ilişki” başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre, 5237 sayılı Kanun’un genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır.

---

¹⁶² Özen, Muharrem, “Türk Ceza Kanunu Tasarısının Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerine Bir Bakış” Yargıtay Dergisi, C.29, 2003, s.177

¹⁶³ Gerekçe için bkz. Güngör / Kaya, s.132

¹⁶⁴ Eriş, s.787; Güngör / Kaya, s.139; Hacıoğlu, s.137; Reisoğlu, a.g.m., s.12; Özdamar, a.g.m., s.144

5237 sayılı Kanun'un genel hükümleri, 1 ilâ 75 inci maddeler arasındaki hükümlerdir. Bu maddelerde yer alan hususlarla ilgili olarak özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki düzenlemelerin, 5237 sayılı Kanuna uygun olması gereklidir. Zira aksi halde TCK.'nın genel hükümlerine aykırı olduğu halde değiştirilmeyen özel ceza kanunları veya ceza içeren kanunlardaki hükümlerin, TCK. 5. maddesi gereğince uygulanamamaları sonucu doğacaktır.¹⁶⁵

TCK 5. madde hükmünün doğurduğu bu karmaşık duruma çare olarak kanun koyucu, 5252 sayılı "*Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun*"un Geçici 1. maddesi ile TCK. 5. maddenin yürürlüğünü, 31.12.2008 tarihine kadar ertelemiştir.¹⁶⁶ Kanunun Geçici 1. maddesi ile "*Diğer kanunların, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Birinci Kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapılınca ve en geç 31 Aralık 2008 tarihine*¹⁶⁷ kadar uygulanır." hükmüne yer verilmiştir.

Bu maddeden de anlaşıldığı üzere, TCK'nın genel hükümlerine aykırı düzenlemeler içeren özel ceza kanunları veya ceza içeren kanunların ilgili

---

¹⁶⁵ Bu hükmün uygulaması çeşitli tartışmalar yaratmıştır. TCK'nın genel bir kanun olması ve bundan yola çıkarak hukuk uygulamasında birliği ve hukuk güvenliğini sağlamak amaçları güdülen bu hüküm, mülga 765 sayılı TCK'nın 10. maddesinden farklılık arz etmektedir. Anılan 10. madde de TCK ile özel kanunlar arasındaki ilişkiyi düzenlemekle birlikte, "*Bu kanundaki hükümler, hususi ceza kanunlarının buna muhalif olmayan mevaddi hakkında da tatbik olunur*" demek suretiyle, ancak genel kanun ile özel kanun arasında bir aykırılık olmadığı durumlarda genel nitelikte olan 765 sayılı TCK'nın uygulanması gerektiğini belirtmekteydi. 5237 sayılı TCK bu düzenleme ile bütün özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunları kendisine tâbi kılmayı amaçlamıştır. Tabidir ki bu yönde bir düzenleme, saymakla bitmeyecek kadar çok olan özel kanunların kimi kısımlarının uygulanamaz hale getirilmesi anlamını taşımaktadır. Hal böyle olunca da, TCK'ya aykırı olan bütün özel nitelikteki kanunların taranması ve aykırı hükümlerin tespit edilip değiştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

¹⁶⁶ "*Türk Ceza Yasasının Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Yasada Değişiklik Yapılmasına Dair*" 11.05.2005 tarihli ve 5349 sayılı Kanunun 6. maddesi ile 5252 sayılı kanuna geçici 1. madde eklenerek, TCK. 5. maddenin yürürlüğü ilk olarak 31.12.2006 tarihine kadar ertelenmiştir. Anılan hüküm şöyledir: "*Diğer yasaların, 5237 sayılı Türk Ceza Yasasının 1. kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili yasalarda gerekli değişiklikler yapılınca ve en geç 31 Aralık 2006 tarihine kadar uygulanır.*"

¹⁶⁷ Bu maddede geçen "31 Aralık 2006" ibaresi, 6/12/2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle "31 Aralık 2008" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

hükümlerinde, 31.12.2008 tarihine kadar TCK'nın genel hükümlerine uyumlu değişiklik yapılmadığı takdirde, bu hükümler kendiliğinden uygulanamaz hale gelecek, bunların yerine TCK'nın genel hükümleri uygulanma alanı bulacaktır.

Bu doğrultuda Çek Kanunu hükümlerinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı görülmekle birlikte, TCK.'nın 5. maddesinde yer alan hüküm uyarınca TCK.'nın 20. maddesi, Çek Kanununda düzenlenen karşılıksız çek keşide etme suçu hakkında da uygulanacaktır. Böylelikle Çek Kanununun 16. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenleme uygulama bulamayacaktır.¹⁶⁸ Bu sebeple, organ veya yetkili temsilci tarafından hesap sahibi veya özel hukuk kişisi yararına keşide edilen karşılıksız çek nedeniyle temsil olunan gerçek kişinin veya özek hukuk tüzel kişinin cezalandırılabilirmeleri mümkün değildir.¹⁶⁹

6. Suçun Unsurları

A. Genel Açıklamalar

Biçimsel açıdan bir suç tanımı yapılacak olursa, bir fiilin bir normla çatışması ve hukuk düzeninin bu fiile bir cezai müeyyide öngörmüş olmasıdır. Ancak özü itibariyle suç, kanun koyucunun inancına göre kamu menfaati ile çatıştığı için müeyyide olarak cezayı gerektiren insan davranışdır. Suç, tipe uygun, hukuka aykırı, kusurlu bir fiildir.¹⁷⁰

---

¹⁶⁸ Donay, Süheyl, Türk Ceza Kanunu, 2004, s.21; Ayrıntılı bilgi için bkz. "Kadı Adaletine Doğru", 03.03.2005 tarihli panel

¹⁶⁹ Bkz. "Kadı Adaletine Doğru", 03.03.2005 tarihli Yeni Ceza Kanunu panel, (www.ankara.edu.tr) Yargıtay 10. Ceza Dairesi No:2007/7947 Esas :2009/54 Karar sayılı ve 19.01.2009 tarihli kararı ile Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesinin 27.10.2004 tarih ve 2004/378 Esas ve 2004/833 Karar sayılı ilâmı ile verilen karşılıksız çek keşide etmek suçundan tüzel kişilerin şüpheli olamayacağına ve sadece gerçek kişilerin şüpheli olacağına dair kararı onamıştır.

¹⁷⁰ Dönmezer / Erman, C.I, s.361 vd; Toroslu, s. 61 – 79

Suçu unsurlarına ayırarak incelemek, kanunsuz suç olmaz ilkesinin ve hukuki belirginlik ve güvenin gereğidir.¹⁷¹ Suçun maddi ve manevi olmak üzere iki genel kurucu unsuru vardır.¹⁷²

B. Maddi Unsur

Modern ceza hukuku yönünden suç, her şeyden önce bir fiilden¹⁷³ ibarettir. Suçun maddi unsurunu oluşturan fiil maddi yönden çeşitli unsurların varlığını gerektirir.¹⁷⁴

Çek Kanununun 16. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, karşılıksız çek keşide etme suçunda hareket, iki kısımdan oluşmaktadır. Hareketin ilk kısmı “*yapma*” şeklinde olup, TTK. ve Çek Kanunu hükümleri uyarınca zorunlu geçerlilik şekil şartlarına haiz, **geçerli bir çek keşide etmektir**. Zira, çek niteliğine sahip olmayan evrak bu suçu oluşturmaz.¹⁷⁵

---

¹⁷¹ Suçu unsurlarına ayırarak incelemede, kurucu unsurları arızı unsurlardan ayırmak gerekir. Suçun esasını oluşturan, gerçekleşmedikleri takdirde suçtan söz edilemeyecek unsurlar suçun kurucu unsurlarıdır. Dönmezer / Erman, s. 306 – 31; Kunter, Nurullah, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul, s.39 vd.

¹⁷² Her suçta daima bir maddi fiil, insan tarafından gerçekleştirilen bir davranış; bir de psikik mahiyette bir unsur vardır. Toroslu, s.76; Suçun kurucu unsurlarının ayrımı konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmakla birlikte Dönmezer / Erman, suçun genel kurucu unsurlarında dörtlü ayrımı kabul etmektedir. Bu unsurlar: Kanuni unsur, maddi unsur, hukuka aykırılık unsuru ve manevi unsurdur. Dönmezer/Erman, C.I, s.346; Kunter ise, “cezalandırılabilme” yi suçun genel kurucu unsuru olarak kabul etmiştir. Kunter, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, s.39 vd.; Önder’e göre ise, suçun dört kurucu unsuru vardır. Bunlar hareket, tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluktur. Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul, 1992, s.166

¹⁷³ Fiil, hareket ve neticeyi ifade eder. (Dönmezer / Erman, no:502)

¹⁷⁴ Bunlar *hareket*, kanunun gerekli gördüğü hallerde *sonuç* ve *nedensellik* bağı; aynı zamanda hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmamasıdır. Toroslu, s.46 vd.

¹⁷⁵ Bkz. I. Bölüm, III. “Çekin Şekil Şartları” s. 9 - 17

Hareketin ikinci kısmı ise “*yapmama*” şeklinde olup, çekin keşide edildiği andan ibraz edilinceye kadar, **karşılığının muhatap bankadaki çek hesabında bulundurmamaktadır.**¹⁷⁶

Karşılıksız çek keşide etme suçu, çek muhatap bankaya ibraz edildiğinde kısmen veya tamamen karşılığının bulunmaması durumunda meydana gelir. Kaldı ki, bankaya süresinde ibraz edilen çek, 3167 sayılı Kanunun 4814 sayılı Yasa ile değişik 10. maddesine¹⁷⁷ göre muhatap bankanın sorumlu olduğu miktar¹⁷⁸ içinde kalması halinde dahi karşılıksız çek keşide etme suçu oluşacaktır.¹⁷⁹

Konu hakkında doktrinde farklı görüşler bulunmakla birlikte,¹⁸⁰ çekte karşılıksız kalan miktarın Çek Kanununun 10. maddesi uyarınca muhatap bankanın sorumlu olduğu miktar içinde kalması halinde dahi, karşılıksız çek keşide etme suçunun

---

¹⁷⁶ Karşılık (provizyon), çekin zorunlu geçerlilik şartlarından değildir. Yani bir çekin karşılığının muhatap bankada bulunmaması o çeki hükümsüz kılmaz, geçerliliğini etkilemez (TTK. md. 695/1). Karşılık, bir çekin muhatap bankaca ödenebilmesi için o bankada keşideci emrine tahsis edilmiş şekilde bulunmalıdır. Buna karşılık, keşidecinin çek hesabında bir miktar parayı ifade edebileceği, bankanın kullandıracağı bir krediden de ibaret olabilir. Karşılığın varlığı, muhatap bankanın bir başka hesabında, keşideci tarafından para bulundurulsa dahi kabul edilemez. İstisnai olarak, virman yolunu kullanarak muhatap banka ödeme yapmaya yetkili ise karşılığın var olduğunun kabulü gerekir. Öztan, s.229; Poroy/Tekinalp, s.251; Erem/Kalpsüz/Çelebican, a.g.e. s.69; Kınacıoğlu, a.g.e., s.321; Güngör / Kaya, s.44

¹⁷⁷ Ç.K. 10/1. madde: “*Muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için üçyüz milyon liraya kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı her çek yaprağı için üçyüz milyon liraya tamamlayacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmündedir.*”

¹⁷⁸ Bankaların süresinde ibraz edilmeyen çekin karşılığının bulunmaması durumunda, her çek yaprağı için ödemeleri gereken tutar, 26 Ocak 2009 tarihinden itibaren 470 TL olarak belirlenmiştir. Bkz. “*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna İlişkin Tebliğ*”, Sıra No: 2003/1, Md. 6 ve Sıra No: 2009/1

¹⁷⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu konu hakkında, “*3167 sayılı yasanın 10. maddesindeki düzenlemeye uygun olarak keşide edilen garantili çeklerin, TT yasının 692. ve 693. maddelerinde yazılı zorunlu unsurları taşımak koşuluyla, ödeme için süresinde ibraz edildiklerinde kısmen veya tamamen karşılıksız çıkmaları halinde 3167 sayılı Çek Yasasının 16/1 maddesindeki suçun oluştuğu kabul edilmelidir.*” şeklinde karar vermiştir. (YCGK, T.23, E. 1997 / 10 – 310, K. 1997 / 332)

¹⁸⁰ Eriş’ e göre, çek hamili çekte yazılı tutarı bankadan alabilecek durumda ise keşideci için karşılıksız çek keşide etme suçu oluşmaz. Banka tarafından bu bedel ödenmese dahi, keşideci açısından suç oluşmayacak ve hamil çek bedelini bankaya alacak davası açarak alabilecektir. Eriş, s.582; *Reisoğlu*’ na göre, Çek Yasasının 10. maddesine göre banka ile keşideci arasında dönülemeyen kredi sözleşmesi bulunduğu keşidecinin karşılıksız çek çektiğini söylemek uygun olmayacaktır. Genel olarak, çekin ödendiği hallerde, karşılıksız çek söz konusu olamaz. *Reisoğlu*, s. 164

oluştugu kabul edilmelidir.¹⁸¹ Zira, 4814 sayılı kanunun 9. maddesi ile Çek Kanununun 10. madde metninde yapılan değişiklik sonucunda, bankaların yasal garanti nedeniyle ödeme yapması için aranan, keşidecinin düzeltme hakkını kullanmamış olması koşulu madde metninden çıkarılmıştır. Değişiklik ile 10. madde metninde, “7. ve 8. madde hükümleri saklıdır.” ibaresine yer verilmemiş olup, ayrıca keşidecinin düzeltme hakkını kullanması için bankanın keşideciye bu yönde bir ihtar göndermiş olması da aranmamaktadır.¹⁸² Bu halde, muhatap banka çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde, yasal garanti içinde hamile ödemede bulunacaktır.¹⁸³

Bununla birlikte, karşılıksız çek keşide etme suçunu düzenleyen Çek Kanununun 16. maddesinden de anlaşılacağı gibi, hareket birbirini bütünleyen iki kısımdan oluşmaktadır.

Çekin muhatap bankaya ibraz edilmesi ise suçun maddi unsurunu değil, cezalandırabilme şartını teşkil etmektedir.¹⁸⁴ Oysa Yargıtay Ceza Genel Kurulu, “... keşide tarihi 28.03.1993 ve 05.08.1993 olan çekler on günlük kanuni süreden sonra 20.08.1993 günü muhatap bankaya ibraz edildiğinden, karşılıksız çek vermek

---

¹⁸¹ Malkoç / Güler, s.164

¹⁸² 4814 sayılı kanunla Çek Kanununda yapılan değişiklikten önce kanunun 8. maddesine göre, 7. madde uyarınca gönderilmiş bulunan ihtar mektubunu alan hesap sahibi, yedi iş günü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümü %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte hamil adına bankaya yatırdığı taktirde düzeltme hakkını kullanmış olacaktır. Ancak Çek Kanunu’nda 4814 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, düzeltme hakkının kullanılması ihtara bağlı olmaktan çıkarılmaktadır. Bkz. III. Bölüm s. 44 – 47

¹⁸³ Bankaların süresinde ibraz edilmeyen çekin karşılığının bulunmaması durumunda, her çek yaprağı için ödemeleri gereken tutar, 26 Ocak 2009 tarihinden itibaren 470 TL olarak belirlenmiştir. Bkz. “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna İlişkin Tebliğ”, Sıra No: 2003/1, Md. 6 ve Sıra No: 2009/1; Burada bankanın bir garantisi söz konusu olmakta ve banka hesap sahibine gayrinakdi bir kredi açmış sayılmaktadır. Yeni düzenleme ile bu husus açıklığa kavuşturulmuştur. Güngör / Kaya, s.111

¹⁸⁴ Kavram için bkz. Dönmezer / Erman, C.I, s.406

suçunun unsurları oluşmamıştır.” kararı¹⁸⁵ ile çekin muhatap bankaya ibrazını karşılıksız çek keşide etme suçunun unsuru olarak kabul etmiştir.

Selçuk ise konu hakkında, “Suçun oluştuğu an keşide hareketinin bittiği andır. Çünkü bu suç salt hareket suçudur ve hareketin bittiği an çekin dolaşıma konduğu andır. İbraz ise, failin cürmü hareketinin ve kusurunun dışında olduğundan, oluşmayı etkilemez. Çünkü cezalandırılabilme koşulunu içeren suçlar, bu koşulun gerçekleştiği anda ve yerde değil, failin cürmü hareketinin son bulunduğu anda ve yerde oluşurlar. Çünkü nesnel nitelikteki cezalandırabilme koşulu, suç tipinin dışında bulunan failin hareketlerinin hukuka aykırılığını etkilemeyen, kusurluluğun kapsamına girmeyen, hareket ile nedensellik bağı bulunmayan bir koşuldur ve failin dışında kalan kişilerce gerçekleştirilir. İşte ibraz bu nitelikleri taşımaktadır ve bir cezalandırabilme koşuludur.” demiştir.¹⁸⁶

Malkoç / Güler ise bu suçun, çekin muhatap bankaya ibraz edildiğinde “karşılıksızdır” kaydının düşüldüğü anda oluşacağını ileri sürmüştür.¹⁸⁷ Diğer bir görüşe göre ise, karşılıksız çek keşide etme suçunda çekin düzenlenmesi ile icra hareketlerine başlanmış, çekin hamile teslim edilmesi ile icra hareketlerine devam edilmiş ve nihayetinde çekin muhatap bankaya ibrazı ile karşılıksızlığının tespit edilmesi halinde icra hareketleri tamamlanmış ve suçun unsurları gerçekleşmiştir.¹⁸⁸

Karşılıksız çek keşide etme suçu, şekli bir suçtur.¹⁸⁹ Yani suçun tamam olması bakımından neticenin gerçekleşmesine gerek yoktur, sırf hareketten oluşan bir suçtur.

¹⁸⁵ YCGK, T. 21.11.1995 , E. 1995 / 10 – 311 , K. 1995 / 342

¹⁸⁶ Selçuk , s. 108 – 110

¹⁸⁷ Malkoç / Güler , s.158

¹⁸⁸ Donay, s.139 ; Karakaya , s.66 ; Reisoğlu , s.171

¹⁸⁹ Kavram için bkz. Toroslu, s.88

Karşılıksız çek keşide etme suçunun şekli olması, dolandırıcılık suçunun ise maddi yani neticeli bir suç olması bu iki suçun farkını göstermektedir. Ayrıca dolandırıcılık bağlı hareketli bir suçtur. Zira, dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için gerekli, kanunda gösterilen hareketler kullanılarak gerçekleştirilmelidir.¹⁹⁰

Sonuca göre suçların ayırımı suçların tamamlanma anı, teşebbüs iştirak yönünden, suçun işlendiği zamanı ve yeri tespit edebilmek açısından önem arz eder. Suçun işlendiği yer konusunda doktrinde farklı görüşler vardır.

Bir görüşe göre, karşılıksız çek keşidesi suçu bir mesafe suçudur, hareket ve netice birbirinden ayrı yerlerde gerçekleşir. Buna göre, suç hem çekin düzenlendiği yerde, hem de çekin karşılığının çıkmadığı yerde oluşur.¹⁹¹

Diğer bir görüşe göre ise, karşılıksız çek keşide etme suçu, çekin ibraz edilmesiyle ve karşılığının bulunmaması halinde oluşacağından, ibraz edildiği ve karşılıksızlık kaydının düşüldüğü muhatap banka şubesinin bulunduğu yerde oluşacaktır. Muhatap bankanın başka bir şubesine ibraz edilen çekin, şubenin provizyon sorarak, çek üzerine karşılıksızlık kaydı yazması ile suç bu şubenin bulunduğu yerde işlenmiş olacaktır.¹⁹²

Keşide hareketinin bittiği anda suçun oluşacağını savunan *Selçuk* ve karşılıksız çek keşide etme suçunun bir tehlike suçu olduğunu ve suçun çekin tanzim

---

¹⁹⁰ TCK. 157. madde: “*Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası verilir.*” Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara, 2005, s.172

¹⁹¹ Uyar, Talih, “Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu”, Ankara Barosu Der., 1987, S. 5 – 6, s.675

¹⁹² Başal, s.57; Reisoğlu, s.176; Malkoç / Güler, s.166

mahallinde tamamlandığını belirten *Erem*, bu suçun çekin **keşide edildiği yerde** işlenmiş olacağını belirtmişlerdir.¹⁹³

C. Manevi Unsur

Suçtan söz edebilmek için failin kanuni tipe uygun, hukuka aykırı bir fiili gerçekleştirmesinin yanında, fiil ile fail arasında psikik bir bağın da bulunması gerekir.¹⁹⁴ Buna göre, bir suçun manevi unsuru, maddi fiilin kaynağını teşkil eden iradedir.

Karşılıksız çek keşide etme suçunun manevi unsurunun tespitinde doktrin ve uygulamada farklı görüşler vardır. Tartışmalar, temelde iki görüş üzerinde yoğunlaşmıştır.

4814 sayılı Kanun ile 2003 yılında yapılan değişiklikten önce Çek Kanununun 16. madde gerekçesinde, “...*karşılıksız çek keşide eden kişiler yönünden müstakil bir müeyyide getirilmiş, muhatap bankaya süresi içinde ibraz edildiğinde ödenmeyen her türlü çek keşidecisinin cezalandırılması öngörülmüştür.*” denilmektedir. Bu gerekçede geçen, “her türlü çek keşidecisi” ifadesi dayanak alınarak karşılıksız çek keşidesi suçunun manevi unsurunun, objektif sorumluluğu esas aldığı savunulmuştur.¹⁹⁵

Karşılıksız çek keşidesi suçunda objektif sorumluluk esasını benimseyen görüşe göre, anılan suçta kasıt olmaksızın ve ancak hareketin iradi olması koşulu ile suçun oluşabileceği kabul edilmiştir. Bu görüşe göre, yasanın 16. maddesinde objektif

---

¹⁹³ Selçuk, s. 108 – 110; Erem, s.428

¹⁹⁴ Toroslu, s.126

¹⁹⁵ Dönmezer, s.408; Malkoç / Güler, s.160; Donay, s. 145; Eriş, s.787

sorumluluk esasını benimsenmiş ve bu suretle, karşılıksız çek suçunun manevi unsuru objektif sorumluluk olarak öngörülmüştür; ancak yasa koyucu çek yasasında objektif sorumluluk esasını benimsemekle beraber, bu esasın yumuşatan düzeltme hakkını da düzenlemiştir. Böylece, iyi niyetli keşidecilere, kendilerine tanınan bu düzeltme hakkını kullanarak sorumluluktan kurtulma imkanı tanınmıştır. Bu görüşe göre, 3167 sayılı Kanunun objektif sorumluluk esasını benimsediği ve bu esasın olumsuz sonuçlarını ortadan kaldıracak düzenlemeler getirdiği ileri sürülmüştür.¹⁹⁶

Eriş ve Donay, karşılıksız çek keşide etme suçunda objektif sorumluluk esasının geçerli olduğunu savunmuş ve bu sorumluluğun keşideciye düzeltme hakkı tanınmasıyla yumuşatılmış olduğunu belirtmişlerdir.¹⁹⁷

Göle'ye göre ise, anılan suç kasten işlenebilir bir suçtur; ancak düzeltme hakkını kullanmayan keşideci iyi niyetli olamayacağından kastın varlığını düzeltme hakkının kullanılmasına ortaya koyacaktır.¹⁹⁸

Yargıtay ise görüşünü, "... yasa çek yönünden objektif sorumluluk esasını benimsemiş mücerret karşılıksız çek keşidesi, bu eylemin iradi olması koşulu ile suç teşkil edeceği öngörülmüştür." şeklinde belirterek objektif sorumluluk esasını benimsemiş ve bu Ceza Genel Kurulu kararı, Yargıtay'ın diğer kararlarına da tesir etmiştir.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Poroy, Kıymetli Evrak Hukuku, s.270; Dönmezer, s.408; Donay, s. 145; Uyar, " Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu", ABD, 1987, S. 5 – 6, s.676 vd; Kes, "Çeklerde Hukuki ve Cezai Sorumluluk", İBD., 1985, C.59, S. 4-5-6, s.354

¹⁹⁷ Eriş, s. 782; Donay, s.150

¹⁹⁸ Göle, s.214 - 215

¹⁹⁹ YCGK., E. 1989 / 7.213, K. 1989 / 280, 09.10.1989, (YKD., 1990, C.16, S.3, s.428); "Dairemizce benimsenen Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 09.10.1989 gün ve 7.213 / 280 sayılı ilamında ayrıntılı olarak açıklandığı üzere 3167 sayılı yasanın objektif sorumluluk esasını benimsemiş olduğu

765 sayılı Türk Ceza Kanununu mülga eden, 26.09.2004 tarihli 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girmeden önce, karşılıksız çek keşide etme suçunda kastı arayan yazarlar, 765 sayılı TCK'nin 11 ve 45. maddelerine dayanarak bu sonuca varmışlardır. TCK'nin 11. maddesinde²⁰⁰ yapılan sınıflandırmaya ve Çek Kanununun 16. maddesinde suça öngörülen cezaya göre bu suç cürümdür. TCK'nin 45. maddesine²⁰¹ göre ise, cürümlerde kural kasıt sorumluluğudur. İstisnai olarak maddede açıkça belirtilmesi durumunda kasıt aranmayacaktır. Ç.K. 16. madde sorumluluk türünün objektif olduğuna dair herhangi bir hüküm içermemekle birlikte, bu suçta kasıt sorumluluğunu kural olarak kabul etmiştir. Bu görüşe göre, TCK 45. madde metninde yer alan "*failin bir şeyi yapmasının veya yapmamasının neticesi olan bir fiilden dolayı kanunun o fiile ceza tertip ettiği ahval müstesnadır.*" ifadesi sonucu objektif sorumluluk, ancak neticeli suçlarda söz konusu olacağından, karşılıksız çek keşide etme suçu objektif sorumluluk esasına dayandırılmaz. Bu görüşü savunanlar²⁰² keşidecinin, hesabında çekin karşılığının olmadığını bilerek ve

---

gözetilmeden suça konu çeklerin salt kabulü ile yazılı şekilde beraat kararı verilmesi yasaya aykırıdır.", (Y. 10. CD., 07.03.2000, E. 1999 / 17254, K. 2000 / 3361)

²⁰⁰ Mülga 765 sayılı TCK. nın "Cezalar" başlıklı 11. maddesi: "*Cürümlere mahsus cezalar şunlardır:*

1 - (Mülga bend: 14/07/2004 - 5218 S.K./1.mad)

2 - Ağır hapis,

3 - Hapis,

4 - Sürgün,

5 - Ağır cezayı nakdi,

6 - Hidematı ammeden memnuiyet.

Kabahatler için mevzu cezalar şunlardır:

1 - Hafif hapis,

2 - Hafif cezayı nakdi,

3 - Muayyen bir meslek ve sanatın tatili icrası.

Bu kanunda şahsi hürriyeti tahdit eden cezalar tabirinden ağır hapis, hapis, sürgün ve hafif hapis cezaları murad olunur."

²⁰¹ Mülga 765 sayılı TCK. 45. madde: "*Cürümde kastın bulunmaması cezayı kaldırır. Failin bir şeyi yapmasının veya yapmamasının neticesi olan bir fiilden dolayı kanunun o fiile ceza tertip ettiği ahval müstesnadır.*

Kabahatlerde kasıt sabit olmasa bile herkes kendi fiil veya ihmalden mesuldür.

(Ek fıkra: 08/01/2003 - 4785 S.K./1. md.) Failin öngördüğü neticeyi istememesine rağmen neticenin meydana gelmesi halinde bilinçli taksir vardır; bu halde ceza üçte bir oranında artırılır."

²⁰² Selçuk, s.119 vd; Reisoğlu, s.172 vd.; Erem, Faruk, "Çek Kanunu ve Karşılıksız Çek", YD., 1986, C.12, S.4, s.420; Göle, Çek Hukuku, s.213; Başaran, s.91; Feyzioğlu, s.23-26

isteyerek çek keşide etmesi halinde karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşacağını ileri sürmektedirler.

Feyzioğlu konu hakkında, “Karşılıksız çek keşide etme suçunda objektif sorumluluk esasının geçerli olduğunu kabul eden Türk uygulaması, kanımızca yanlış bir yol izlemiştir. Bir suçta failin kastını ispatlamadaki güçlükler, çağdaş Ceza Hukukunun sübjektifleştirilmesinde ulaşılan kusurlu sorumluluk aşamasından, hem de Kanunu ihlal etmek pahasına feragat edilerek, artık terk edilmiş bir hukuk anlayışının ürünü olan objektif sorumluluk esasını uygulamayı gerektirmez. Nasıl bir tıp doktoru her hastasına aynı teşhisi koyup, aynı tedaviyi uygulamıyorsa, bir hakim de sanıkların psikik durumlarına, yani kusurlu olup olmadıklarına bakmaksızın, hepsine aynı muameleyi yapamaz.

Karşılıksız çek suçlarının fazla olması da böyle bir uygulamaya hak vermez. Kanun kusurlu ile kusursuz keşideci arasında ayırım yaptığına ve sadece kasten karşılıksız çek keşide edeni cezalandırdığına göre, mahkemelerimiz de buna uymak zorundadır.” demiştir.²⁰³

Selçuk da, karşılıksız çek keşide etme suçunda, failde suç işleme kastını aramaktadır. Çek Kanunu 16. madde gerekçesinde bu suçta objektif sorumluluk esasının benimsenmiş olduğu ifade edilse dahi, gerekçenin hiçbir geçerliliğinin olmayacağını ifade etmiştir. Bu nedenle, yazara göre, karşılıksız çek suçunun işlenmiş sayılabilmesi için failde cürmi kastın bulunması gereklidir. Karşılığının

---

²⁰³ Feyzioğlu, a.g.e., s.24 - 25

bulunduğu zannı ile hareket etme veya bankanın krediyi kesmesi gibi durumlarda ayrıca, suç kastı failde bulunmadığında suç gerçekleşemeyecektir.²⁰⁴

Reisoğlu da aynı görüŖte olup, suçun oluşması için kastın gerektiğini, “*hareketin neticesini bilerek ve isteyerek işlemek iradesi*” olan genel kastın yeterli olup, özel kastın aranmasına gerek olmadığını belirtmiŖtir.²⁰⁵

Buna karŖılık, 4814 sayılı kanun ile 2003 yılında ek Kanununda, Anayasanın 4709 sayılı kanun ile deđiŖik 38. maddesi göz önüne alınarak yapılan köklü deđiŖiklikler sonucu, kanunun 16. maddesinin gerekçesinde suçun manevi unsuru hakkında:

“3167 sayılı kanunun 16ncı maddesinde keŖide edilen çekin karŖılıksız çıkması hali objektif sorumluluk olarak düzenlenmiŖ ve bu suç için hapis cezası öngörölmüŖtür. ađdaŖ ceza hukukunda, ekonomik iliŖkilerin geliŖmesi ve eŖitlenmesi sonucu bu iliŖkilerden doğan ve netice itibariyle cezai müeyyideyi gerektiren eylemlere hürriyeti bağlayıcı cezanın baŖvurulacak en son çare olarak öngörölmesi, ekonomik suça ekonomik ceza ilkesinin doğmasına yol amıŖtır.” denilmektedir.

Madde gerekçesinde açıkça ifade edildiği gibi ve yasanın 16. maddesindeki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, yasa koyucu bu suçun işlenebilmesi için

---

²⁰⁴ Selçuk, Sami, ek Suçları, s. 119 - 126

²⁰⁵ Reisoğlu, a.g.e., s.172; Olay mahkemesi, bu görüŖü destekler bir kararında, “... *dava konusu çekin sanık tarafında D.matbaası yetkililerine aralarındaki ticari nitelikteki sözleşme gereği teminat olarak verildiği dođrulanmıŖ ancak adı geçen matbaa bu çeki kullanmaması gerekirken müdahile kendi çıkarı doğrultusunda kullanarak ciro şartlarına göre ise çeki geri vermesi gerekirken geri iade edilmemiŖtir. Sanığın savunmasının aksine suçta kastı sübuta ermemiŖtir. Her ne kadar 3167 sayılı yasa Ŗekli manada mücerret karŖılıksız ek tanzim etmeyi cezalandırma yolu ile müeyyide altına almıŖ ise de tüm suçlarda olduğu gibi bu suçu işlemede de suç kastının aranması gerekmektedir.” diyerek haklı olarak kastı esas almıŖtır. (İstanbul 3. Asliye Ceza Mahkemesi, 1985 / 545, 1986 / 120 sayılı kararı, Aktaran: Donay, s.146)*

objektif sorumluluk esasını benimsemiştir. Zira 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle Kanunun 16. maddesine,²⁰⁶ değişiklikten önceki metinde yer almayan yeni bir hüküm getirilmiştir. Buna göre, hesap sahibi gerçek kişi tarafından yetkilendirilmiş olan temsilci veya tüzel kişinin yetkili organ veya temsilcisi tarafından keşide edilen karşılıksız çek nedeniyle, bu suçun yetki veren gerçek veya tüzel kişi yararına işlenmiş olması koşulu ile yetkili temsilcinin/organın cezalandırılması ile birlikte yetki veren gerçek kişinin veya özel hukuk tüzel kişisinin de cezalandırılması düzenlenmiştir.²⁰⁷ Bu düzenleme, objektif sorumluluğun benimsendiğini göstermektedir. Anılan hüküm ve madde gerekçesinden karşılıksız çek keşide etme suçu için objektif sorumluluğun esas alındığı anlaşılmakla, bu durum yasa koyucunun iradesini ortaya koymaktadır.

Oysa 765 sayılı Türk Ceza Kanununu mülga eden, 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu objektif sorumluluğa yer vermemiştir. Nitekim kanunun ikinci kısımda “Ceza Sorumluluğunun Esasları” olarak düzenlenen ve “Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suç” başlığı altında, Kanunun 23. maddesi “*Bir filin,*

---

²⁰⁶ Çek Kanunu 16. madde: “*Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksenmilyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.*

Bu suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzelkişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzelkişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır.

Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir.

Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.”

²⁰⁷ Hem anılan Anayasa hükmü hem de TCK 20. madde karşısında, 3167 sayılı kanunun 16. maddesinin 2. fıkrası ile tüzel kişi organ veya temsilcisi veya hesap sahibi gerçek kişi tarafından yetkilendirilen temsilci tarafından keşide edilen karşılıksız çek nedeniyle, özel hukuk tüzel kişisi veya hesap sahibi gerçek kişinin cezalandırılması, objektif sorumluluk hatta üçüncü kişinin fiilinden sorumluluk esasına dayanmakla birlikte, Anayasa hükmü ile güvence altına alınan cezaların şahsiliği prensibine aykırıdır. Bkz. s. 49 – 59;

kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir.” demektedir.

Buna göre, yasa koyucu objektif sorumluluk halinin hukukumuzdan kaldırılabilmesi amacıyla, kastettiği neticenin dışında oluşan neticeden sorumlu tutulabilmesi için, en az taksirle hareket etmiş olmasının gerektiği yönünde düzenleme yapmıştır.²⁰⁸

Yeni TCK'nin 23. maddesinin gerekçesinde bu konu şöyle izah edilmiştir:

“... 765 sayılı Türk Ceza Kanununda ve Hükümet Tasarısının bazı hükümlerinde, kişi gerçekleştirmeyi kastetmediği neticelerden objektif olarak sorumlu tutulmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, bu tür sorumluluk, ortaçağ kanonik hukukun kalıntısı olan “versari in re illicita”, yani hukuka aykırı bir durumda olan bunun bütün neticelerine katlanır anlayışının ürünü olup, çağdaş ceza hukuku bu anlayışı çoktan terk etmiştir. Çünkü kusurun aranmadığı objektif sorumluluk halleri kusursuz ceza olmaz ilkesiyle açıkça çelişmektedir. Ülkemiz ceza hukuku öğretisinde uzun süredir objektif sorumluluk hallerinin ceza mevzuatından çıkarılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu talebin yerine getirilmesi, Anayasada öngörülen kusur ilkesinin zorunlu bir sonucudur.

Madde metnindeki düzenlemeyle meydana gelen ağır netice açısından kişinin sorumlu tutulabilmesi için, söz konusu neticeye ilişkin olarak en azından taksir

---

²⁰⁸ Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku, Ankara, 2005, s.153 – 154; Erol, Haydar, Açıklamalı ve İçtihatlı Yeni TCK, Ankara, 2005, s.109 – 110

dolayısıyla kusurlu bulunması gerekmektedir. Bu hükiimle meydana gelen kastedilenden başka ve ağır netice açısından sorumluluğun, kusura dayalı bir sorumluluk olması sağlanmak istenmiştir.”

Türk Ceza Kanunu’nda yapılan söz konusu değişiklik ile objektif sorumluluk esasının hukukumuzda bertaraf edilmesi olumlu bir gelişmedir. Zira madde gerekçesinde de açıkça ifade edildiği gibi, objektif sorumluluk ortaçağ ceza hukukundan kalma bir sorumluluk şeklidir. Ortaçağdan kalan bu tür sorumluluk şekli artık terk edilmektedir.²⁰⁹

Manevi unsur temel alan ve kusurluluk esasına dayanan çağdaş ceza hukukunda, objektif sorumluluk yer almamaktadır. Herhangi bir kusuru mevcut olmamasına rağmen, bir kişiyi bu savunma imkanından yoksun bırakmak Ceza Hukuku ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS. md. 6 / 3 – b, c, d) temel ilkelerine aykırılık teşkil eder.²¹⁰

Yasa koyucu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda objektif sorumluluk esasını uygulamadan kaldırmaya yönelik değişiklikler getirmiş ve bu değişikliği çağdaş Ceza Hukuku anlayışıyla ve “kusursuz ceza olmaz” ilkesiyle gerekçelendirmiştir. Buna karşılık, 3167 sayılı Çek Kanunu’nda 4814 sayılı Kanunla getirilen düzenleme ile karşılıksız çek keşide etme suçu için açıkça objektif sorumluluk esasını benimsenmiştir. O halde, Çek Kanunu’nda objektif sorumluluğu esas alan hükümler yasa koyucunun değimiyle, ortaçağdan kalma “kanonik hukukun” bir kalıntısı, adeta bir fosildir.

---

²⁰⁹ Ankara Barosu Semineri, “Yeni Ceza Kanunu”, 11 Mart 2005; Özgen, Eralp, “3167 sayılı Çek Kanunu Sempozyumu”, Tartışmalar, Batider, 1989, s.72

²¹⁰ Hacıoğlu, Caner B., “Son Yasal Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme”, AEHED, C.VII, S.1 - 2 , Haziran 2003, s. 144 – 149

Görüldüğü gibi, yasa koyucunun her iki kanunu da Avrupa Birliği müzakereleri doğrultusunda ivedilikle ve “beğendirme” kaygısıyla düzenlediği ortadadır. Nitekim, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan AİHS’nin “İlkeleri, esasları, çerçevesi doğrultusunda” ve dayanağını AİHS ek 4 no’lu protokolden alan, “*Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.*” hükmü, 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı kanununun 15. maddesi ile Anayasamızın 38. maddesine 8. fıkra olarak getirilmiştir.²¹¹

Bu Anayasa hükmünden hareketle, Çek Kanunu 16. maddede öngörülen hapis cezasının Anayasaya aykırı olduğu iddiası ile 4814 sayılı yasa ile değişikliğe gidilmiştir. Anlaşılacağı üzere, **anılan düzenlemede öngörülen cezai müeyyidenin Anayasaya aykırılığı savının, hukuki zeminde geçerliliği için karşılıksız çek keşide etme suçunun objektif sorumluluk esasına dayandırılması gerekmektedir. Zira anılan Anayasa hükmünde “...yerine getirememesinden dolayı...” denilmek suretiyle, kasıtlı işlenen suçlar hükmün himayesi dışında kalmaktadır.**²¹²

Aynı şekilde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu da Avrupa Birliği’nden müzakere tarihi alınabilmesi gerekliliği ile ivedilikle ve hatta kanun tasarısı yeterince tartışılıp değerlendirilemeden çok kısa bir zaman diliminde 26.09.2004 tarihinde TBMM’de kabul edilmiştir.²¹³

---

²¹¹ Bkz. 17.10.2001 tarih ve 24556 mükerrer Resmi Gazete

²¹² Bu konu ile ilgili Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. 02.10.2003 tarih ve 25247 s. R.G., E.2001 / 408 , K. 2002 / 191; 26.04.2003 tarih ve 25090 s. RG., E.2002/ 165, K.2002 / 195, (Her iki kararda da Anayasaya aykırılık iddiası reddedilmiştir.)

²¹³ Ayrıntılı bilgi ve eleştiriler için bkz. 03.03.2005 tarihinde AÜHF.’de düzenlenen “Yeni Türk Ceza Kanunu Hakkında Görüşler” konulu panel, (www.ankara.edu.tr)

Sonuç olarak, karşılıksız çek keşide etme suçunu objektif sorumluluk esasına dayandırmak mümkün değildir. Zira Anayasa Mahkemesi kararları doğrultusunda da görüleceği gibi, anılan suç kasıtlı işlenebilir. Buna göre failin çeki keşide ettiği andan ibraz süresi sona erinceye kadar, çekin karşılığının bulunmadığını bilmesi ve istemesi, suçun manevi unsurunu oluşturmaktadır.²¹⁴

7. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

A. Teşebbüs

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile getirilen değişikliklerden birisi de suçun özel görünüş şekillerinden birisi olan teşebbüse ilişkindir. Yeni düzenleme ile TCK 35. maddede, mülga TCK.'nın 61. ve 62. maddelerinde yer alan tam ve eksik teşebbüs ayrımı ortadan kaldırılmıştır.²¹⁵ Maddede teşebbüs, *“Kişinin istemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elde olamayan nedenlerle tamamlayamaması”* olarak tanımlanmıştır.²¹⁶

Gerekçede tam ve eksik teşebbüs ayrımının ortadan kaldırılmasının nedeni olarak eksik teşebbüs – tam teşebbüs ayrımında her olaya uygulanabilen ve objektif bir ölçüt bulunmaması gösterilmiş ve açıklanan nedenle suçun tamamlanamadığı durumlarda ceza miktarı belirlenirken, hareketin ulaştığı aşamadan çok, eylemin doğurduğu zarar ve tehlikenin ağırlığının ölçüt alınması gerektiği ifade edilmiştir.

---

²¹⁴ Bkz. Hacıoğlu, a.g.m., s.149: “Uygulamanın bu suçta benimsediği objektif sorumluluk esaslarının uygulanmasına ilişkin önceki dönemdeki uygulamalarından vazgeçerek, çağdaş ceza hukuku ilkelerinin en önemlisi olan “kusursuz suç ve ceza olmaz” ilkesinin gerçekleştirilmesi için içtihat değişikliğinin kabul edilmesi gerekir. Nitekim Kanununun 16. maddesindeki “kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere” ifadesinin, karşılıksız çek keşidesi fiillerinde sübjektif sorumluluk esasına bağlı olarak kusurluluğu bir başka deyişle genel suç kastını araştırma mecburiyeti şeklinde anlaşılması gerekmektedir.”

²¹⁵ Bkz. TCK madde 35/1

²¹⁶ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Toroslu, a.g.e., s. 182 – 200

Özen, teşebbüste genel kabul gören kalıptan vazgeçilme sebebinin gerekçede yer almadığını belirtmiş ve “elverişli vasıta” yerine, “elverişli harekete” yer verilmesinin ve “meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre” tabirlerinin, uygulamada örtülü olarak eksik ve tam teşebbüsün fiilen uygulanmasının hukuksal dayanağını oluşturacağı görüşündedir.²¹⁷

Mülga 765 sayılı TCK'nin 61. ve 62. maddelerinde düzenlenen teşebbüs hükümlerinin, karşılıksız çek keşide etme suçuna uygulanıp uygulanamayacağı doktrinde tartışılmıştır. Bu konudaki görüş ayrılıklarının sebebi, suçun meydana geldiği anın kabul edilmesindeki görüş farklılıklarıdır. Karşılıksız çek keşide etme suçunun maddi unsurunu incelerken de belirttiğimiz gibi, suçun olduğu anın tespitinde iki ayrı görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre,²¹⁸ çek keşide edilip lehbara verildiği anda karşılıksız çıkması halinde suç meydana gelirken; diğer görüşe göre,²¹⁹ karşılıksız çek bankaya ibraz edilmekle birlikte suç meydana gelmektedir.

Donay ve Malkoç / Güler'e göre, çek muhatap bankaya ibraz edilmekle birlikte, tüm icra hareketleri tamamlanmakta ve karşılıksız çek keşide etme suçu meydana gelmekte olduğundan tam teşebbüs mümkün olmamakta; buna mukabil eksik teşebbüs mümkün olmaktadır.²²⁰

Eriş'e göre ise çekin, hamil tarafından yasal süresi içinde muhatap bankaya ibrazı ve karşılığının bulunmadığının çekin arkasına yazılması anında suç meydana geleceğinden bu suç şekli bir suçtur ve tam ya da eksik teşebbüs mümkün değildir.²²¹

²¹⁷ Özen, “Kadı Adaletine Doğru” paneli konuşma metni

²¹⁸ Feyzioğlu, s.22; Selçuk, s.108 vd; Erem, s. 428

²¹⁹ Donay, s.106; Malkoç / Güler, s.158; Karakaya, s.66; Başal , s.57

²²⁰ Donay, s.139; Malkoç / Güler, s.165

²²¹ Eriş, s.582

Son olarak, *Selçuk* ve *Başaran* haklı olarak, keşidecinin karşılığı muhatap bankada bulunmadığı çeki, düzenleyip lehbara verdiği anda suçun meydana geleceğini ileri sürmüşlerdir. Bu görüşe göre, karşılıksız çek keşide etme suçu tek ve ani hareketli bir suç olduğundan, bu suça tam teşebbüs mümkün değildir. Eksik teşebbüs ise, Çek Kanununun 16. maddesinde **cezalandırma şartı** içerdiğinden imkansızdır.²²² Cezalandırabilme şartını içeren suçlarda eksik veya tam teşebbüs olmadığından, bu suçta teşebbüsün her iki çeşidi de mümkün değildir.²²³

Çek Kanununda teşebbüs ile ilgili hüküm bulunmadığından, TCK'nin 5. maddesi uyarınca TCK'nin teşebbüsle ilgili hükümleri uygulanacaktır. Buna karşılık, son olarak belirttiğimiz görüşe katılarak ve cezalandırma şartının varlığı halinde teşebbüsün olamayacağı görüşü doğrultusunda; şekli suç olan karşılıksız çek keşide etme suçu, karşılıksız çek düzenlenerek tedavüle konulduğu anda oluştuğu cihetle, teşebbüse elverişli değildir.²²⁴

B. İştirak

5237 sayılı TCK ile iştirak konusunda yeni bir sistem getirilmek istenmiştir. 5237 sayılı kanununun 37 – 41 maddelerinde yer alan düzenleme ile mülga 765 sayılı TCK'nin 64. ve 65. maddeleri ile kabul edilmiş olan asli iştirak - fer'i iştirak ayrımı terk edilmiştir. Madde gerekçesinde, ayrımın adil ve eşit olmayan bir cezalandırmayı sonuçlaması ve uygulamada zorluk ve duraksamalara neden olması dolayısıyla

---

²²² Selçuk, s.128; Başaran, s.89

²²³ “Cezalandırılabilme şartını içeren suçlarda şart gerçekleşmediği müddetçe, faile hiçbir şekilde ceza verilemez. Buna karşılık, suçun unsurları gerçekleşmemesi durumunda faile teşebbüsten dolayı ceza vermek mümkündür. Cezalandırılabilme şartını içeren suçlarda eksik veya tam teşebbüs söz konusu değildir.”, (Dönmezer / Erman, C.1 s.321; Kunter, a.g.e., s.213)

²²⁴ Güngör / Kaya, s.45; Hacıoğlu, s.149

kaldırıldığı ve kişinin suça olan kastının bağımsız olarak değil suçun bütünü içinde ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

Yasa, tipik fiili birlikte gerçekleştirenleri veya suçun işlenmesinde başkasını araç olarak kullananları fail olarak cezalandırmakta (md.37); suçun işlenmesine azmettirme biçiminde iştirak edenlerin işlenen suçun cezasıyla cezalandırılacağını öngörmekte (md. 38), buna karşılık suçun işlenmesine yardım etme biçiminde iştirak edenlerin cezalarında indirim yapmaktadır (md.39). Yasanın 39. maddesinde,²²⁵ yardım etme başlığı altında fer'i iştirake ilişkin mülga yasa hükmü, aynen tekrar edilmiştir. Her ne kadar asli ve fer'i iştirak ayrımının kaldırıldığı söylenmekte ise de, yardım etme adı altında bu ayrım örtülü olarak muhafaza edilmektedir.²²⁶

Çek Yasasında karşılıksız çek keşide etme suçuna iştirak konusunda bir hüküm yoktur. Bu durumda, TCK'nın 37 – 41. maddeleri uygulanacaktır. Çek Kanununun 16. maddesi, anılan suçun faillerini hesap sahibinin yetkili temsilcisi ve tüzel kişinin organı veya temsilci ile bu sayılanların karşılıksız çek keşide etme suçunu yararlarına işlemek şartıyla, hesap sahibi gerçek kişi ve tüzel kişi olarak öngörmüştür. “Suçun Faili” başlığında da incelendiği gibi, yetkili temsilcisinin fiilinden sorumlu olan hesap sahibi gerçek kişinin ve tüzel kişi organ veya temsilcisinin fiilinden sorumlu olan özel hukuk tüzel kişinin, fail olarak cezalandırılması Anayasamız ile güvence altına alınan ve Ceza Kanunumuzda da yer bulan “*cezaların şahsiliği*” ilkesi ile ters düşmektedir. Bu durumda 16. maddede öngörülme; fakat madde gerekçesinde belirtildiği gibi, bu kişilerin TCK'nın iştirak hükümleri doğrultusunda ve iştirak

---

²²⁵ Bkz. 5237 sayılı TCK'nın md. 39/2

²²⁶ Toroslu, s.224 ; Bkz. Özen, Muharrem, Yeni Türk Ceza Kanunu paneli, “Kadı Adaletine Doğru”, 03.03.2005, Ankara

şartlarının varlığı aranarak cezalandırma yoluna gidilmesi, hem Anayasamıza hem de ceza hukuku prensiplerine uygun olacaktır.²²⁷

Bunun dışında, lehdar veya hamil karşılıksız çekin keşide edilmesine, çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri veya tüzel kişilerin organ veya temsilcisi ile birlikte katılmışlarsa ve şartları oluştuğu takdirde bu kişileri, TCK'nın 37-39 maddelerindeki iştirak hükümlerine göre sorumlu tutmak mümkün olacaktır.²²⁸

Ayrıca tüzel kişinin organı tarafından işlenen karşılıksız çek keşide etme suçunda, eğer organ kuruldan oluşuyorsa bu takdirde, suçu birlikte işleyen kurul üyesi gerçek kişiler, iştirak şartlarının varlığı halinde TCK iştirak hükümleri uygulanacaktır.

Yargıtay, karşılıksız çek suçuna iştirakı mümkün görmektedir. Karşılıksız çeki bilerek alan kimse, bu çeki ciro ettiği takdirde suça iştirak etmiş olur. *“Suç konusu karşılıksız çeki sanık A. Bal keşide etmiştir. Çek, TTK'nın aradığı vasıfları haiz olmasına göre, sanık A. R. Bal bu çeki, karşılıksız olduğunu bilerek müşteriye ciro etmiş olması halinde eyleminin 3167 sayılı Yasanın 16/1 maddesine aykırı davranışta bulunan sanık A.Bal'ın suçuna iştirak niteliğinde olabileceği gözetilmeksizin, TCK'nın 503/ilk maddesiyle mahkumiyet kurulması yasaya aykırıdır.”*²²⁹ demiştir.

---

²²⁷ Yargıtay, *“Kocası tarafından, bankada hesap açma ve bu hesaptan çek düzenleme hususlarında eşini yetkili kılar nitelikte vekalet vermeye ikna edilen ve bunun sonuçlarını öngörecektir durumda olmayıp ticari hayatla ilgisi bulunmayan ev hanımı sanığın, bilahare kocasının düzenlediği çekin karşılıksız çıkması nedeniyle oluşan suça iştirak iradesi saptanamadığından suçun manevi unsuru oluşmamıştır.”* Şeklinde karar vermiştir. YCGK. 22.6.1999T. 10-160-172

²²⁸ Hacıoğlu, a.g.m., s.150, Hacıoğlu bu konuda bir örnek vermiştir: *“Hesap sahibinin lehdarla anlaşarak yetkili temsilciyi karşılıksız çek keşide etmeye azmettirmesinde iştirak hükümleri uygulanacaktır. Yetkili temsilcinin, hesap sahibinin iştirak iradesi olmaksızın, karşılıksız çek keşide etmesinde ise hesap sahibini iştirak hükümlerine göre sorumlu tutmak mümkün değildir”*.

²²⁹ Y. 7. CD. 24.11.1989, E.9425 / K. 1193, (Eriş, Gönen, Çek Hukuku, 2003, s. 793 – 794)

C. İçtima

5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinde zincirleme suç başlığı altında, mülga 765 sayılı TCK'nın 80. maddesinde yer almış olan müteselsil suç düzenlenmiştir. Dilin sadeleştirilmesi yönündeki genel eğitim ve uygulama doğrultusunda yeni düzenlemede müteselsil suç, zincirleme suç olarak adlandırılmıştır. Maddenin ilk fıkrasında,²³⁰ zincirleme suçun eski yasanın 80. maddesinde yer alan tanımı, “*kanunun aynı hükmünün*” yerine, “*bir kişiye karşı aynı suçun*” denilmek suretiyle tekrarlanmıştır.

Bir suçun işlenmesi kararının yerine getirilmesi kapsamında, aynı suçun değişik zamanlarda bir kişiye karşı birden fazla kez işlenmesi durumunda, zincirleme (müteselsil) suçun varlığı kabul edilmektedir. Zincirleme suçun varlığı halinde kişiye suçların her biri için ayrı ceza verilmeyecek ve fakat suçun cezası bu maddede belirtilen oranlarda artırılabacaktır.²³¹

Buna karşılık, Çek Kanununun 16. maddesinin son fıkrasına göre, “**Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.**” 4814 sayılı Kanunla getirilen bu son fıkraya göre, çeklerin aynı hukuki ilişki nedeniyle bile olsa, aynı anda veya farklı tarihlerde düzenlenmiş olması nedeniyle sık sık ortaya çıkan tek suç ve teselsül eden suç tartışmaları yeni düzenlemeyle ortadan kaldırılmıştır.²³²

Madde gerekçesinde, “*Ayrıca uygulamadaki tereddütleri gidermek, uygulamada kolaylığı sağlamak, yargulamada gecikmeleri önlemek amacıyla ve öngörülen*

---

²³⁰ TCK 43/1: “*Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır.*”

²³¹ Toroslu, s. 232 – 235

²³² Eriş, s.788; Güngör / Kaya, s.144; Hacıoğlu, s. 150 – 151

yaptırımın nispi para cezası olması nedeniyle, maddede karşılıksız kalan her çek yaprağının ayrı bir suç oluşturacağı hükmüne yer verilmektedir.” denilmektedir.

Bu düzenleme ile aynı suç işleme kararı ile birden fazla karşılıksız çek keşidesi halinde suçların içtimai değil, gerçek içtima söz konusu olacaktır.²³³ 4814 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önce, 16. madde böyle bir fıkra içermediğinden uygulamada Yargıtay, uzunca bir süre TCK'nın 80. maddesine göre teselsül hükümlerinin uygulanmayacağı yönünde karar vermiş,²³⁴ daha sonra bu suça teselsül hükümlerinin uygulanmasına dair kararlar vermek suretiyle içtihat birliği sağlanamamıştır.²³⁵

Kanunun 16. maddesinin son fıkrasına göre, fail birden çok çek keşide ettiği taktirde bu çek yaprakları aynı kişiye, aynı hukuki ilişki nedeniyle ve hatta aynı anda düzenlense dahi, kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı, ayrı bir karşılıksız çek keşide etme suçunu oluşturacaktır. Çek Kanununun anılan bu hükmü karşısında, 5237 sayılı TCK'nın 5. maddesi, “*Bu kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır.*” demek suretiyle, TCK 43. maddesinin uygulama bulacağını öngörmektedir. TCK'nın anılan 5. maddesi adeta tasfiye niteliğindedir ve bu sebeple de uygulamada yarattığı karmaşıklık ve doktrinde süre gelen eleştiriler ve tartışmalar neticesi olarak, 5252 sayılı kanunun geçici 1. maddesi uyarınca, “*Diğer yasaların, 5237 sayılı TCK'nın 1.*

---

²³³ Eriş, s.788; Güngör / Kaya, S.144; Hacıoğlu, s.151

²³⁴ “...her müşteki için tanzim edilen çekin ayrı suç olacağı gözetilmeden tek suç olarak kabul edilip TCK'nın 80. maddesinin uygulanması hukuka aykırıdır.”, (Y.7. CD. 21.10.1988 ve 3163 / 10003 s.k.; Malkoç / Güler, s.143)

²³⁵ “...değişik aylara ait kira borcuna karşılık iki ayrı çek verdiği saptanmışsa da 20.03.1987 tarihli oturumda çeklerin aynı anda yazılıp verildiğine ilişkin savunma katılan taraflardan da doğrulandığına göre iki ayrı suçtan söz etmeye olanak yoktur. Çünkü aynı anda ileri tarihli çekler düzenleyip vermek eyleminde kasıt ve zaman birliği bulunmaktadır. Bu nedenle sanığın eylemi tek suç oluşur...” , (YCGK. E. 1988 / 7-544, K. 1989/32 ve 06.02.0989 T., YKD. Haz. 1989, C.15, S.6, s.875)

kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili yasalarda gerekli değişiklikler yapılınca ve en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar uygulanır.” denilmek suretiyle, TCK 5. maddesinin uygulama bulması en azından bir süreliğine engellenmiş olmaktadır.

5237 sayılı Ceza Kanununun 44. maddesinde, mülga 765 sayılı TCK'nın 79. maddesinde yer almış olan fikri içtima düzenlenmiştir. Buna göre, *“İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.”* Bu hükümden hareketle fikri içtima, tek bir fiil ile kanunun birden çok hükmünün ihlal edilmesi olarak tanımlanabilir.²³⁶

Yargıtay Çek Kanununda yapılan değişikliğe kadar, eksik unsurlu çeklerin kanundaki diğer şartlar da gerçekleştiği takdirde dolandırıcılık suçunun oluşacağını kabul etmekteydi.²³⁷ Buna karşılık, kusurlu olmayan, geçerli bir çekin varlığı halinde dolandırıcılık suçunun unsurlarını araştırmaya gerek olmadığı görüşündedir.²³⁸

---

²³⁶ Toroslu, s. 236 – 238

²³⁷ YCGK., 01.02.1988, E. 1987/502, K. 1988/5, (Eriş, s.786)

²³⁸ “Sanığın eylemi 3167 sayılı Yasanın 16. maddesinde yer alan karşılıksız çek keşide etmek suçunu teşkil ettiğine göre, ayrıca eylemin dolandırıcılık suçunu oluşturup oluşturmadığını araştırmaya gerek yoktur.”, (YCGK., 09.10.1989, E. 1989 / 7-213, K. 1989 / 280, YKD, Mart 1990, C.16, S.3, s.423); Ancak yapılan değişiklik ile Yargıtay, “4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önce aynı ticari ilişki nedeniyle verilen çeklerin karşılıksız çıkması halinde tek bir yaptırım uygulanması ve temel ceza olarak 3167 sayılı yasa'nın 16/1. Maddesince hapse hükmedilmesi gerekmekte ise de, 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle suçun hapis cezası olan yaptırımı sanıklar lehine ağır para cezası olarak değişmiş bulunduğundan, sonradan yürürlüğe giren lehte yasanın uygulanması ilkesi gereği 3167 sayılı yasa'nın 4814 sayılı yasa ile değişik 16. Maddesi uyarınca, sanık hakkında çek bedellerinin tutarı kadar ağır para cezasına hükmedilmesi, 80 milyar liralık üst sınırın her çek yaprağı için ayrı ayrı gözetilmesi ve karşılıksız her çek yaprağı için ayrı ayrı çek hesabı açtırmaktan yasaklanma kararı verilmesi gerekmektedir.” Y.10.CD. 2007/10-52E., 2007/106K. 08.0.2007T.

Donay, 3167 sayılı Kanunda düzenlenen karşılıksız çek keşide etme suçunu ayrı ve bağımsız bir suç olarak öngörmüştür. Yazara göre bu suçu işleyenler, hamilin hulus ve saffetinden istifade etseler bile, dolandırıcılık suçu sebebiyle değil, 16. maddeye aykırılıktan cezalandırılacaklardır. Zira, özel hüküm olarak 16. maddenin uygulanması gerekir.²³⁹

Feyzioğlu ise, konu hakkında, “... bu iki suç arasındaki özel hüküm – genel hüküm ilişkisi bir yana, TCK md. 79 uyarınca fikri içtimadan söz edilebilmesi için failin işlediği tek ve aynı fiilin, kanunun birden çok hükmünü ihlal etmesi zorunludur. Bu da birden çok suçun, tek ve aynı maddi unsurla işlenmesi demektir. TCK. md. 503’teki suç ile Çek Kanunu md. 16’daki suçun maddi unsurları aynı değildir ki, somut olayda fail, tek ve aynı fiil ile her iki maddeyi birden ihlal edebilsin.” demektedir.²⁴⁰

4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonra, eksik unsurlu çekler bu yasa kapsamında kabul edilemeyeceğinden, sahtecilik veya dolandırıcılık suçları söz konusu olabilecektir. Kanunun 16. maddesinin 1. fıkrasında, “...**kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere...**” ifadesi ile fikri içtimayı engelleyen bir hüküm getirilmiştir. Madde gerekçesinde de “...keşide edilen çekin karşılığının bulunmaması hali için sahtecilik veya dolandırıcılık gibi suçlarla ilgili boyutu saklı tutularak” denilmek suretiyle, TCK’nın 44. maddesinin uygulama olanağı olmadığı açıklığa kavuşturulmuştur.²⁴¹

---

²³⁹ Donay, s.151

²⁴⁰ Feyzioğlu, s.29 dn. 38

²⁴¹ Eriş, s.788; Güngör / Kaya, s. 144; Hacıoğlu’na göre ise, “Karşılıksız çek keşide etme fiili daha ağır cezayı gerektiren bir suç teşkil etmedikçe bu fiil bağımsızlığını koruyacaktır. Aksi taktirde fikri içtima kuralı uygulanacaktır.”, (Hacıoğlu, a.g.m., s.150)

8. Yaptırım

A. Para Cezası

3167 sayılı Kanununun 16. maddesi, “*Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4. madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrerlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.*” demektedir. 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki madde metinde ise karşılıksız çek keşide etme suçu için hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmüştü.

“Ekonomik suça ekonomik ceza” prensibinden hareket eden kanun koyucu, anılan suç için para cezası öngörmüş ve fakat tekerrür halinde hapis cezası verileceği hükme bağlanmıştır. Kanunun genel gerekçesinde belirtildiği üzere,²⁴² “*ekonomik suça ekonomik ceza*” ilkesi ve hürriyeti bağlayıcı cezanın başvurulacak en son çare olarak öngörülmesi anlayışının benimsenmesi ile Anayasanın 38. maddesine eklenen, “*Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.*” hükmü etkili olmuştur.²⁴³

---

²⁴² 4814 sayılı Kanun genel gerekçesinde ve 16. maddede değişiklik öngören 14. madde gerekçesinde, hapis cezasının Anayasa hükmüne aykırı olduğu sebeple değiştirilmeye gerek görüldüğünden bahsedilmemiştir. Ancak kullanılan ifadelerle, sebebin Anayasa hükmü olduğu sonucuna ulaşılabilir. Oysa 21. Dönemde hazırlanan Çek Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin Adalet Bakanlığı kanun taslağı gerekçesinde, Anayasaya aykırılık sebep olarak gösterilmişti.

²⁴³ Nitekim Dönmezer, tasarının karşılıksız çek karşılığı olarak para cezası öngörmüş olmasının temel nedeninin Anayasanın 38. maddesine eklenen fıkra olduğunu ifade etmektedir. Dönmezer, Sulhi,

Nitekim Yargıtay da , “Çek **anlaşması(sözleşmesi)**, her iki tarafa borç yükleyen bir akittir. Karşılıksız çek keşide etmek suçu iradi olarak düzenlenen çekin bankaya ibrazında oluşan, yaptırımı özgürlüğü bağlayıcı ceza olan ve **objektif sorumluluk esasına dayanan bir suç** olduğundan, Anayasanın 38. maddesinin 8. fıkrasındaki kurallarla çelişmektedir. Üst norm olan ve lehe bulunan Anayasa hükmü ile çelişen bir kuralın uygulanabilirliğinden söz edilmesine olanak bulunmadığından, çelişkiyi gideren yeni bir yasal düzenleme yapılmasının beklenilmesinde ve buna göre sanıkların hukuki durumlarının değerlendirilmesinde zorunluluk bulunmaktadır.” kararını vermiştir.²⁴⁴

Yargıtay’ın bu kararına katılmak mümkün değildir. Zira, karşılıksız bir çek keşide ettiğini bilen ve isteyen keşideci, sözleşmeden doğan yükümlülüğünü yerine getiremeyen kişi konumunda değildir. Yukarıda incelendiği gibi, Anayasa md.38/f.8 hükmüne konu olan yasağın uygulanabilmesi için birlikte gerçekleşmesi gereken iki ayrı şart vardır.

İlk şart, "yükümlülük bir sözleşmeden doğmuş olmalı" dır. Çek, çifte yetki veren bir havale, bir ödeme aracıdır.²⁴⁵ Dolayısıyla çek bir sözleşme değildir. Keşideci ile muhatap banka arasında ve yine keşideci ile lehdar arasında olmak üzere, çekte ikili bir ilişki vardır.²⁴⁶ Keşideci ile muhatap banka arasında bir çek anlaşması vardır. Bu sözleşmeyle güdülen amaç, çekin ödenmesidir. Bu akit, üçüncü şahıs lehine bir sözleşme olmadığından hamilin durumunda bir değişiklik olmayacaktır. Yani çek anlaşması, keşidecinin muhatap bankayı yetkilendirmesine yönelik bir akit olması

“Çekle Ödemenin Düzenlenmesi Hakkındaki Ön Tasarımın Açıklanması ve Değerlendirilmesi” , İstanbul, 2002, s.128

²⁴⁴ Y.CGK., 20.11.2001 T., E.2001/10-249, K.2001/257, (YKD., Ocak 2002)

²⁴⁵ Öztan, a.g.e., s.211

²⁴⁶ Öztan, s.228,

sebebiyle Anayasada öngörülen "yükümlülüğün bir sözleşmeden kaynaklanması" şartı gerçekleşmemektedir.

Öte yandan, keşideci ile lehdar arasındaki borç ilişkisinin kaynağı, bir sözleşme olabileceği gibi kanundan veya haksız fiilden doğan bir borç da olabilir. Temelde bir sözleşme ilişkisi bulunsa dahi, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir *kambiyo taahhüdü* söz konusudur. Borçlunun, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullanması durumunda, asıl borç ilişkisi dışında, *kambiyo ilişkisi* doğmaktadır.

İkinci olarak "*yükümlülüğü yerine getirememe*" şartı ele alınırsa, karşılıksız çek keşide etme suçunda sorumluluk türünün kasıt olması nedeniyle, keşide eden kişinin iyi niyetle hareket ettiği düşünülemez. Zira, henüz yükümlülük altına girerken dahi bu yükümlülüğü yerine getirmeyeceğini bilen ve isteyen kişi, söz konusu yasaktan yararlanamaz.²⁴⁷

Nitekim Çek Kanunu 16/f.1 hükmünün, Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulmuş ve Yüksek mahkemenin verdiği her iki ayrı kararda,²⁴⁸ bu hükmün Anayasaya aykırı olduğu iddiaları haklı olarak reddedilerek söz konusu madde iptal edilmemiştir. Şöyle ki:

---

²⁴⁷ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine bağlı Uzmanlar Komitesi bu konuda "*Madde, sözleşmeden doğan yükümlülüklerini sadece maddi imkanı bulunmadığı için yerine getirememesi nedeniyle bireyin hürriyetinden yoksun bırakılmasını, bu durum insan hürriyeti ve onuruna aykırı olduğu için, yasaklamayı amaçlamaktadır. Eğer sözleşmeden doğan yükümlülüğün yerine getirilememesine ilaveten herhangi bir unsur daha varsa hürriyetten yoksun bırakılmama yasaklanmamıştır. Örneğin, borçlunun kötü niyetle veya dolandırmak amacıyla davranması vb. Nedeni ne olursa olsun, kişinin kasıtlı olarak borcunu ödemeyi reddetmesi veya yükümlülüğün yerine getirilememesinin ihmalden kaynaklanması, hükmün kapsamına çıkılması için yeterlidir.*" demektedir.

²⁴⁸02.10.2003/252475s.RG, E.2001/408,K.2002/191; 26.04.2003/25090s.RG,E.2002/165, K.2002/195

*“Anayasa’nın 38. maddesine 4709 sayılı Yasa ile eklenen sekizinci fıkrada, “Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz” denilmiştir; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 4 no’lu protokolü gereği sözleşmeden doğan bir yükümlülük nedeniyle hiç kimsenin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün yerine getirilememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağı hükmünün eklendiği, sözleşmeden doğan yükümlülük içinde borçların da olduğu belirtilmiştir. Buna göre, bir kişinin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğünü yerine getirememesinden dolayı hürriyetinden yoksun bırakılamayacağı açıkça anlaşılacakla başlangıçta yükümlülük altına girerken bu yükümlülüğün gereklerini yerine getirmeyeceğini bilen ve bunu isteyen kişilerin, söz konusu yasaktan yararlanmaları olanaksızdır. Çeki elinde bulunduran hamilin, keşideci ile lehdar arasında temel ilişkiyi oluşturan sözleşmeden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmesi karşısında, itiraz konusu kurullarla, alacaklının hakkının korunması ile çeki olan kamusal güvenin sağlanması amacı gözetilerek hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmüştür. **O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmuştur. Yalnızca Anayasa’nın 38. maddesi kapsamında hürriyeti bağlayıcı ceza yasağı, sözleşmeden doğan borcun “yerine getirilememesi” ni gerektirmektedir. Oysa keşideci, çekin karşılıksız olmasını bilmesine rağmen çek keşide ettiğine göre, bu borcun yerine getirilemediğinden söz***

etmek de olanaksızdır. Bu nedenlerle, itiraz konusu madde, Anayasa'nın 38. maddesine 4709 sayılı Yasa ile eklenen sekizinci fıkrasına aykırı değildir."²⁴⁹

Görüldüğü gibi Anayasa Mahkemesi söz konusu hükmü Anayasaya aykırı bulmamakla birlikte, yasa koyucu tasarrufunu kullanarak anılan suç için öngörülen yaptırım türünde değişikliğe gitmiştir. Bu durum doktrinde eleştirilere hedef olmuştur.²⁵⁰

²⁴⁹ Resmi Gazete tarih/sayı: 02.10.2003/25247, Esas Sayısı: 2001/408, Karar Sayısı: 2002/19, Karar Günü: 21.11.2002;

Yine aynı doğrultuda, Anayasa Mahkemesi başka bir kararda: "Anayasa'nın 38. maddesine eklenen sekizinci fıkrada, hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılmayacağı öngörülmüş, maddenin gerekçesinde de, "...4 nolu protokol gereği sözleşmeden doğan bir yükümlülük nedeniyle hiç kimsenin özgürlüğünden alıkonulamayacağı hükmü eklenmiştir. Sözleşmeden doğan yükümlülük içinde borçlar da vardır..." denilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen **çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğrudan özel bir havaledir.** Hatır senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan bir borç için dahi çek keşide edilebilmektedir. Çeki elinde bulduran hamil, keşideci ile lehdar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır.

İtiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için ilişkinin yalnızca sözleşmeden doğması ve borcun yerine getirilememesi gerekmektedir. Oysa çek temelde sözleşmeden bağımsız olarak kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir.

Bu nedenle kural, **Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı değildir.** İtirazın reddi gerekir. 19.3.1985 günlü, 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun"un 16. maddesinin birinci fıkrasının birinci tümcesinin "...bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar." bölümünün, Anayasaya aykırı olmadığına ve itirazın reddine 11.12.2002 gününde karar verildi.", (26 Nisan 2003 Tarihli Resmi Gazete Sayı: 25090, Esas Sayısı: 2002/165, Karar Sayısı: 2002/195, Karar Günü: 11.12.2002)

²⁵⁰ Hafizoğulları'na göre, "Ekonomik suçta ekonomik ceza verilmelidir sloganı ve özdeyişi bizce tutarlı değildir. Ceza hukukunda kazanç elde etmek amacıyla suç işlemek halinde failin hürriyeti bağlayıcı ceza yanında ayrıca suçtan elde ettiği kazancın da elinden alınması düşüncesi mevcuttur. Eğer ekonomik suçta ekonomik ceza verilmelidir sloganıyla kast edilen bu ise tartışılacak bir husus yoktur. Elbette failin karşılıksız çek vermek suretiyle elde ettiği kazanç onun yanına bırakılmamalıdır. Ancak söz konusu bu slogan ile dolandırıcılığın bir türü olan karşılıksız çek verme suçlarını yoğunlaştırarak bunları ceza hukuku alanından kovmak ve idari hukuk alanına sokmak ise, bu tür dolambaçlı yollara gitmeye gerek yoktur." Hafizoğulları, Zeki, "Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu", 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s.77

Belirtelim ki, 5237 sayılı TCK'nın 45. maddesinde²⁵¹ cezalar, hapis ve adli para cezası olarak düzenlenmiştir. Kanunun 52. maddesinde ise adli para cezası düzenlenmektedir.²⁵² Bununla birlikte, 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasına göre, **“Kanunlarda öngörülen "ağır para" cezaları, "adli para" cezasına dönüştürülmüştür.”**²⁵³ Kanunun 5. maddesinin 2.fıkrası ise şöyledir: *“Bu kanunlarda Türk Ceza Kanununda belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılmıyca kadar, birinci fıkrada belirtilen kanunlarda alt ve üst sınırlarından birisi veya bunlardan her ikisi gösterilmemiş olmakla birlikte, alt veya üst sınırlar arasında uygulama yapılmasını gerektirir nitelikteki adli para cezalarında cezanın*

Özen' e göre, *“Önleyicilik, caydırıcılık gibi cezanın birtakım kendine özgü işlevlerini tam olarak hangi yaptırımı karşılayacağı hususunda sağlıklı bir değerlendirme yapıldıktan sonra yaptırım türünün belirlenmesi gerektiği düşünüyorum. Yani sadece hürriyeti bağlayıcı cezayı ağır para cezasına dönüştürme yaklaşımı aceleci ve sonuç almayacak bir yaklaşımdır. Kısacası, bu şekliyle taslakta yer alan hürriyeti bağlayıcı ceza yerine ağır para cezası getirilmesinin uygulamada ve teoride karşılaştığımız sorunları çözmekten uzak olduğunu, bu çözümün yerine yeni bir düzenlemenin yapılması gerektiğini ifade etmek istiyorum.”*, Özen, Muharrem, *“Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu”*, 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s.79

Feyzioğlu, 16. maddede karşılıksız çeklere sadece para cezası öngörülmesi halinde, ceza siyaseti açısından çelişkili sonuçlara ve ciddi hukuki tartışmalara yol açılacağı görüşündedir. (Feyzioğlu, a.g.m., s.29 ve dipnot 38)

Karayağın da konu hakkında, *“Suçlu para cezasını ödeyebilecek durumdaysa bu cezanın bir anlamı olur. Bu işleri yapan kişilerin mali durumları müsait olsa zaten çek tutarını öderler. Çek tutarını ödemeyen, çeki verirken ödeyecek durumda olmayan kişiye bir de para cezasını vereceksiniz! Sonuç ne olacak biliyor musunuz? O para cezaları da ödenmeyecek ve ilgili kanuna göre para cezası yerine hapis cezası uygulanacaktır. O zaman bu hapis cezasını da mı kaldıracaksınız.”* demektedir. Karayağın, Yaşar, *“AİHS ve Anayasa m.38.f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu”*, 1 Aralık 2001, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s.48

²⁵¹ 5237 sayılı TCK'nın 45. maddesi: *“Suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır.”*

²⁵² 5237 sayılı TCK'nın 52/1.f. maddesi: *“Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir.”*

²⁵³ 11.05.2005 tarihinde 5349 sayılı kanunun 1. maddesi ile Yürürlük Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasındaki, **“Özel ceza kanunları ile ceza içeren”** ibaresi madde metninden çıkarılmış ve maddeye üçüncü fıkra eklenmiştir: *“Ağır para cezasından dönüştürülen adli para cezasının ödenmemesi halinde, 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesi hükümlerine göre hapis süresinin belirlenmesinde bir gün karşılığı olarak yüz milyon Türk Lirası esas alınır.”*

alt sınırı dörtyüzellimilyon, üst sınırı yüzmilyar Türk Lirası olarak uygulanır. Bu fıkra hükümleri, nispi nitelikteki adli para cezaları hakkında uygulanmaz.”

5237 sayılı TCK’ nın 5. madde hükmü ve 11.5.2005 tarih ve 5349 sayılı Kanunla 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna eklenen geçici madde olan, “*Diğer kanunların, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Birinci Kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapılıncaya ve en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar uygulanır.*” hükmünde öngörülen sürenin dolması karşısında, karşılıksız çek keşide etme suçuna verilecek cezanın ne olacağı tartışma konusudur.

5728 sayılı “Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”²⁵⁴ içeriğine bakıldığında, 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Öte yandan 5237 sayılı TCK’nın uygulanmasını engelleyen geçici madde hükmünde bir değişiklik yapılmamış ve hükümde öngörülen süre uzatılmayarak 31.12.2008 tarihinde sona ermiştir.

Söz konusu durum uygulamada karışıklığa neden olmaktadır. Nitekim, Konya 6. Asliye Ceza Mahkemesi 15.01.2009 tarihli kararında,²⁵⁵ “5252 sayılı TCK nun yürürlük ve uygulama şeklindeki geçici 1. maddesi 5237 sy TCK nun 2,5,7/2,45/1 ve 52 maddelerinden anlaşılacağı üzere özel yasalardaki aykırı hükümlerin 31.12.2008 tarihine kadar uygulanabileceği bu tarihten sonra 5237 sy TCK nun yukarıda

---

²⁵⁴ Bkz. RG., 08.02.2008-26781

²⁵⁵ Konya 6. Asliye Ceza Mahkemesinin 2007/866 E., 2008/211 K. 15.01.2009 tarihli kararı için bkz. www.turkhukuk sitesi.com

bahsedilen maddelerinde ve genel hükümlerinde ceza nevi olarak hapis cezası ve gün para sistemi öngörüldüğü, bu durumda çek cezaları için düzenlenen para cezalarının uygulama kabiliyetinin kalmadığı, 5728 sy Temel Ceza Kanunlarına uyum amacı ile çeşitli kanunlarda ve diğer bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanunda yapılan değişiklik ile çek yasasında değişiklik yapılmadığı, bu durumda çek yasasındaki müeyyidenin uygulama kabiliyetinin kalmadığı anlaşıldığından cezanın durdurulmasına kara vermek gerekmiştir.” Şeklinde karar vermiştir.

Buna karşılık, Tavas Asliye Ceza Mahkemesi 16.01.2009 tarihli kararında,²⁵⁶ “Öncelikle TCK nun 5. Maddesinin diğer kanunlar tarafından TCK nun genel hükümlerine aykırı düzenlemeler yapılmasına engel olmadığını belirtmek gerekmektedir. Zira kanunlar hiyerarşisinde kanunların tümü eşit kuvvettedir. Ancak Anayasa diğer kanunların üstündedir ve onlar için bağlayıcıdır. TCK nun 5. maddesi ile öngörülen özel ceza kanunları ve ceza içeren diğer kanunlardaki düzenlemelerin eksik kalan hususlarının TCK nu ile doldurulacağıdır. Yoksa TCK. kendisinden önce yürürlüğe giren ve bundan sonra yürürlüğe girecek ceza normu içeren kanunlar açısından Anayasa niteliğinde değildir. Bu itibarla 3167 sayılı Çek kanunu da halen bütün maddeleri ile birlikte yürürlüktedir. Anayasa mahkemesi tarafından iptal edilmediği veya TBMM tarafından yürürlükten kaldırılmadığı sürece de varlığını koruyacaktır. Çözülmesi gereken sorun 5252 sayılı kanunun 5/2 ve geçici 1. maddesinin ne şekilde yorumlanacağı ile ilgilidir. Söz konusu kanunun 1. Maddesinde, diğer kanunların 5237 sayılı TCK nun 1. Kitabında yer alan düzenlemelere AYKIRI hükümlerinin ilgili kanunlarla gerekli değişiklikler yapıncaya ve en geç 31.12.2008 tarihine kadar uygulanacağı belirtilmiştir. 3167

---

²⁵⁶ Tavas Asliye Ceza Mahkemesi 2007/150 E., 2008/37 K., 16.01.2009 T.

sayılı kanunun 16/1 maddesinde öngörülen düzenleme bu anlamda 5237 sayılı TCK nun 1. kitabında yer alan genel hükümlerine AYKIRI bir hüküm değil, FARKLI bir hüküm içermektedir. Netice itibarı ile 3167 sayılı kanunun 16/1 maddesinde de yaptırım olarak adli para cezası öngörülmüştür ve adli para cezası TCK nun genel hükümlerinde yer alan bir yaptırımdır. TCK nun 45. Maddesinin anlatımından da bu husus açıkça anlaşılmaktadır. Zira söz konusu maddede "suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır" denilmiştir. Adli para cezasının TCK nun 52/1 maddesinde de belirtildiği şekilde gün olarak belirtilmemesi onun TCK nun genel hükümlerine aykırı olduğu sonucuna varmayı gerektirmez. Diğer yandan 3167 sayılı çek kanundaki "ağır para cezası" ibaresi 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5252 sayılı yasanın 5/2 maddesi gereğince TCK da düzenlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılınca kadar "adli para" cezasına dönüştürülmüştür. Dolayısı ile yapılan bu değişiklik 5237 sayılı TCK nun yürürlük tarihi ile aynı tarihtir. Yapılan bu değişiklik TCK nun 5. Maddesine rağmen yapılmış bir değişikliktir. Bu nedenle de ağır para cezasından dönüşen adli para cezaları TCK nun 52/2 maddesindeki düzenlemeye aykırı gibi görünse dahi uygulanması gerekir. Ayrıca 5252 sayılı kanunun 5/2 maddesinde TCK da belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılması için herhangi bir süre sınırlaması getirilmemiştir. Kısaca anlatılmak istenilen ağır para cezasından dönüştürülen adli para cezalarının 5252 sayılı yasanın geçici 1. Maddesi kapsamında olmadığıdır. Söz konusu madde TCK nun diğer genel hükümlerine aykırılıklar bakımından kabul edilmiştir. Bu nedenle 3167 sayılı çek kanunundaki çek bedeli kadar adli para cezası verilmesi yaptırımı halen yürürlüktedir ve uygulanmasına devam edilmelidir. Ayrıca 5275 sayılı kanunun geçici 1. Maddesinin halen yürürlükte olması göz önüne

alındığında da 3167 sayılı yasanın 16/1 maddesinde belirtilen ve gün karşılığı olmayan adli para cezalarının halen yürürlükte oldukları ve infaz kabiliyetlerinin bulunduğunu kabul etmek gerekmektedir. Tüm bu nedenlerle ve konunun herhangi bir inceleme, araştırma, delil tartışması ve takdir hakkının kullanılmasını gerektirmemesi göz önünde bulundurularak dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda Mahkememizin yukarıda esas ve karar numarası belirtilen 14/02/2008 tarihli ilamında herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek görülmemiş ve aşağıdaki şekilde ek karar tesis edilmiştir.” Şeklinde karar vermiştir.

TCK. nun 2. maddesinde düzenlenen “suçta ve cezada kanunilik ilkesi” gereğince, hiç kimse belli bir suçla ilgili olarak kanunda öngörülmeleyen bir ceza ile cezalandırılmaz. Kanunda suç olarak tanımlanan bir fiile nasıl bir cezai yaptırım uygulanabileceği, cezanın nevi ve miktarı kanunda açıkça gösterilmelidir. 3167 sayılı kanunda tanımlanan suçun, herhangi bir yollama yapılmadan, cezasının TCK. nun genel hükümlerine göre (52. m.) tayin edilmesi hukuki dayanaktan yoksundur.

Bununla birlikte 5237 sayılı TCK. ile aynı tarihte yürürlüğe giren 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanununun 5/f.2. maddesine göre, karşılıksız çek keşide etmek suçuna nispi nitelikte olan “çek bedeli kadar adli para cezası” verilmeye devam edilmesi gerekir.

Zira adli para cezasının alt ve üst sınırlarının belirlendiği 5252 sayılı Yasanın 5. maddenin 2. fıkrasında, bu fıkra hükümlerinin nispi nitelikteki adli para cezaları hakkında uygulanmayacağı belirtilmiştir. TCK. nın 52. maddesinde düzenlenen gün adli para cezası sistemine uymayan nispi nitelikteki “çek bedeli kadar adli para

cezası” verilmesi, TCK. ile aynı tarihte yürürlüğe giren 5252 sayılı yasanın 5/2. maddesine göre TCK. nın genel hükümlerine aykırı olmayacaktır.

Nitekim, Yargıtay 10. Ceza Dairesi 19.01.2009 tarihli kararında²⁵⁷ “Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesi’nce yapılan yargılama sonucu, 27.10.2004 tarihinde 2004/378 esas ve 2004/833 karar sayı ile kurulan mahkumiyet hükmünün sanık müdafii tarafından temyiz edilmesi üzerine, yargılama sürecinin yasaya uygun olarak yapıldığı; delillerin gerekçeli kararda gösterilip tartışıldığı; eylemin sanık tarafından gerçekleştirildiğinin saptandığı; vicdani kanının dosya içindeki belge ve bilgilerle uyumlu olarak kesin verilere dayandırıldığı; eyleme uyan suç tipi ile yaptırımların doğru biçimde belirlendiği anlaşıldığından, sanık müdafinin yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddiyle, hükmün ONANMASINA, 19.01.2009 tarihinde oybirliği ile karar verildi.” demiştir.

Bunun dışında, kanunun değişik 16. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesine göre, karşılıksız çek keşide etme suçundan mükerrer olanlara bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Madde gerekçesinde bu husus şu şekilde dile getirilmiştir: “...maddede yeniden yapılan düzenlemeyle, keşide edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde, bu suçu ilk defa işleyenler için çek bedeli tutarı kadar olmak üzere nispi para cezası verilmesi, ancak çeke olan güvenin zaafa

---

²⁵⁷ Y.10.CD. 2007/7947E., 2009/54K.,19.01.2009T. Karşı görüş yazısı ise şöyledir: “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 5. maddesinin birinci fıkrasında “Bu kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır” ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un geçici 1. maddesinde “Diğer kanunların 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Birinci Kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapıncaya ve en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar uygulanır” denmesine, sözü edilen kanunların kabul edildiği tarihten sonra 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da değişiklik yapılmamasına göre; 3167 sayılı Kanunun karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin 16. maddesindeki yaptırımlarla ilgili hükümlerinin, 5237 sayılı TCK’nın 20, 43, 52, 53, 60 ve 61. maddelerinde yer alan genel hükümlerinin uygulanmasında ve buna bağlı olarak sanığın hukuksal durumunun yeniden değerlendirilip belirlenmesinde zorunluluk bulunduğu, bu nedenle hükmün bozulması gerektiği kanısını taşıdığından, çoğunluğun onama yönündeki görüşüne katılmıyorum.”

uğratılmaması ve cezada etkinliğin arttırılması bakımından bu suçtan mükerrirler hakkında hapis cezası verilmesi hükme bağlanmaktadır”.

Gerekece zikredildiği gibi, çeke olan güvenin zaafa uğratılmaması ve cezada etkinliğinin artırılması maksadıyla tekerrür halinde hapis cezasının uygulanması bakımından ceza hukukundaki tekerrüre ilişkin hükümlere başvurulacaktır. 5237 sayılı TCK'nın 58. maddesinin 1. fıkrası uyarınca,²⁵⁸ karşılıksız çek keşide etme suçunda tekerrürden söz edebilmek için, karşılıksız çek nedeniyle verilen para cezasına ilişkin kararın kesinleşmiş olması gerekir. Yeni Ceza Kanunu, 765 sayılı mülga TCK'nın 81. maddesinde öngördüğü, “*cezanın infaz edilmesi*” şartını aramamaktadır. Bu husus, fıkra da açıkça ifade edilmiştir. Buna göre, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için cezanın infaz edilmesi aranmamış ve mahkûmiyet kararının kesinleşmiş olması yeterli bulunmuştur.²⁵⁹ Ancak, karar kesinleştikten sonra, yasada öngörülen %20 tazminat, gecikme faizi ve çekin karşılıksız kalan miktarı ödendiği takdirde, ceza tüm sonuçları ile birlikte ortadan kalkacağından (Ç.K. md.16c) tekerrür söz konusu olmayacaktır.²⁶⁰

Belirtmek gerekir ki, 5237 sayılı TCK tekerrürün hukuki niteliğini değiştirmiştir. Kanun koyucu failin cezasının artırılması yerine, failin cezasının infaz şeklinin değiştirilmesini öngörmüştür. Yeni kanuna göre mükerrir suçlular için cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbiri uygulanacaktır. Böylece mükerrir suçlu olmakla ortaya çıkan tehlikelilik hali klasik ceza hukuku öğretisinden farklı olarak cezayı ağırlaştırıran bir durum olarak değil, failin ıslah edilmesi ve topluma yeniden

---

²⁵⁸ 5237 sayılı TCK 58/1: “Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi halinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez.”

²⁵⁹ Kendigelen, a.g.e., s.278

²⁶⁰ Güngör / Kaya, s.145; Reisoğlu, a.g.m., s.11

kazandırılması gereken bir durum olarak kabul edilmiş olmaktadır. Hâlbuki 3167 sayılı Kanun tekerrüre daha ağır olan hapis cezasına hükmedilmesi sonucu bağlamıştır. O halde karşılıksız çek keşide etme suçundan mükerrir olan failin cezasının hapis cezası olarak öngörülebilmesi mümkün görülmemektedir.

B. Çek Hesabı Açtırma Yasağı

Kanununun 16. maddesinin 3. fıkrasında, “*Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir.*” hükmü yer almaktadır. Değişiklikten önceki 16. maddenin 1. fıkrasında, “... failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir.” hükmü yer almaktaydı. Maddede yapılan değişiklik ile çek keşide etmenin yasaklanması cezası kaldırılmıştır.²⁶¹

Buna göre, mahkemece ayrıca para cezasının yanı sıra, bir yıl ile beş yıl arasında mahkemenin belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin bankalarda çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına da karar verilecektir. Madde hükmünde, “...karar verir” ifadesiyle hakime bağlı taktir yetkisi verilmektedir.²⁶² Hakimin söz konusu yasağa hükmetmesi zorunludur. Fakat hakime yasaklama süresine ilişkin, bir yıl ile beş yıl arasında bir taktir yetkisi verilmiştir. Hakim bu süreyi tespit ederken suçun niteliğine, işleniş şekli ve failin durumuna bakıp karar

²⁶¹ Değişiklik ile birlikte, adı geçen yasağın madde metninden çıkarılmasının nedeni 16. maddenin gerekçesinde belirtilmiştir: “Öte yandan, çek keşide etme yasağına aykırılık nedeniyle açılan davalarda, sanıkların dava konusu çeki yasaklama tarihinden önce keşide ettiklerini savunmaları nedeniyle davalar beraatla sonuçlandığından madde metninden çıkarılmaktadır.”

²⁶² Güngör / Kaya, s.146; Selçuk, s.143; Özdamar, a.g.m., s.145

verecektir.²⁶³

Özel bir yasa olan 3167 s. Yasanın 16. maddesinde düzenlenen çek hesabı açtırma yasağı bir güvenlik tedbiridir.²⁶⁴ Güvenlik tedbirleri TCK. nun 53. maddesinde düzenlenmiş ancak; bu maddede çek hesabı açtırma yasağına güvenlik tedbiri olarak yer verilmemiştir. TCK.nun 53. maddesinde güvenlik tedbiri olarak sayılmayan çek hesabı açtırma yasağının uygulanıp uygulanamayacağı tartışma konusudur.

Özel yasalar özel durumlar ve özel suçlar için hazırlanıp yürürlüğe konulur. Her özel yasada düzenlenen suçlar da özeldir ve özel suçların işlenmesini engellemek için özel yaptırımlar uygulamak gerekebilir. Özel suçlar için uygulanması gereken güvenlik tedbirleri de farklılıklar arz edebilir. TCK. nun 53. maddesiyle çatışmayacak, çelişmeyecek ve bu maddenin uygulanmasına engel olmayacak, yani bu maddeye aykırı olmayacak şekildeki güvenlik tedbirlerine özel yasalarda yer verilebilecektir. TCK. nun genel hükümlerine aykırı olmayacak şekilde özel ceza kanunları ve ceza içeren özel kanunlarda suç tanımı yapıp suçun yaptırımı gösterilir. Özel ceza kanunlarında yaptırım olarak ceza ile birlikte güvenlik tedbiri de

---

²⁶³ Donay, s.152

²⁶⁴ Konu hakkında Yargıtay kararı, “Sanık hakkında karşılıksız çek düzenleme suçu sebebi ile para cezası verilmekle birlikte aynı yasa gereğince ayrıca 1 yıl süre ile çek hesabı açtırmasının da yasaklanmasına karar verilmiştir. 3167 sayılı yasanın 16. maddesinin 3. fıkrasındaki bu yaptırım bir güvenlik tedbiri niteliğindedir. İnsan hakları ve ana hürriyetlerin korunmasına dair Avrupa Sözleşmesine ek 7 nolu protokolün cezai konularda iki dereceli yargılama hakkı başlıklı 2. maddesinde önem derecesi düşük suçlar bakımından iki dereceli yargılama hakkına istisna getirilebileceği belirtilmiştir. Bu protokol Türkiye Cumhuriyeti tarafından 14/03/1985 tarihinde imzalanmışsa da TBMM tarafından henüz onaylanmadığından hüküm niteliği kazanmamıştır. Ancak protokol anayasamızın hukuk diye adlandırdığı “hukukun genel prensipleri” olarak “yazılı olmayan hukuku” oluşturmakta ve mahkemelerimiz kanuna olduğu kadar hukuka da uygun karar vermek mecburiyetindedirler şeklindeki görüş KUNTER – YENİSEY tarafından da kabul edilmiştir. Burada getirilen ilkelere göre suçun hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmiyor olmayışı, ödenmemesi halinde hapse çevrilememesi ve belirlenmiş sınırı aşmaması gerekmektedir. Bu açıklamalar ışığında verilen para cezası temyiz sınırının altında ise de, bir yıllık çek keşide etme yasağı sebebi ile söz konusu hüküm temyiz edilebilir niteliktedir.” YCGK. 2005/10-140E., 2005/143K. 22/11/2005T.

düzenlenebilir. Ancak TCK 5. madde uyarınca, 3167 sayılı yasada güvenlik tedbiri olarak düzenlenen çek hesabı açtırma yasağı, TCK. nun 53. maddesine aykırıdır ve uygulama bulamayacaktır.²⁶⁵

---

²⁶⁵ Yargıtay, “4814 sayılı Yasa’nın yürürlüğe girdiği tarihten (08.03.2003) önceye rastlayan (2002 yılı) itibariyle aynı ticari ilişki nedeniyle, aynı anda düzenlenen birden fazla çekin karşılıksız çıkması halinde sanık hakkında, 4814 sayılı Yasa’nın 16/3. maddesi gereğince 1 ila 5 yıl arasında belirlenecek süre için bir kez “**çek hesabı açmaktan yasaklama kararı**” verileceği nazara alınmadan, suça konu her bir çek nedeniyle ayrı ayrı yasaklama kararı verilmesi, sanık hakkında tayin edilen yasaklama kararlarının hüküm fıkrasından çıkartılarak, “4814 sayılı Kanun ile değişik 3167 sayılı Kanun’un 16/3. maddesi gereğince sanığın “1 yıl süre ile bankalarda çek hesabı açtırmasının yasaklanmasına” ibaresinin hüküm fıkrasına eklenmesi, suretiyle hükmün düzeltilerek onanmasına **28.03.2006** tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”, (Y.10.CD., 28.03.2006 T, Esas No: 2005/8667,Karar No: 2006/4730)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

USUL HÜKÜMLERİ

I. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇUNDA USÛL HÜKÜMLERİ

1. Genel Açıklamalar

Çek Kanununda 4814 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, yargılamada gecikmeyi, tereddütleri, aksaklıkları önlemek ve uygulamada kolaylık sağlamak amacıyla özel usul kuralları²⁶⁶ düzenlenmiştir. Oysa, değişiklikten önceki kanunda karşılıksız çek keşide etme suçuna dair yargılama hükümleri, Kanunun 1. maddesi uyarınca genel hükümlere dayanmaktaydı. Bu sebeple, özel usul kurallarının yokluğu, yargılamada gecikmeye ve tereddütlere yol açmıştır.²⁶⁷

Çek Kanununda bu suçun yargılamasına ilişkin hüküm bulunmayan hallerde ise, yine Kanunun 1. maddesi uyarınca genel hükümler uygulanacaktır.

2. Şikayet

Kanunun 16 b. Maddesinin 1. fıkrası, “16. maddede öngörülen suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması, hamilin, çeki elinde bulundurmaları koşulu ile ödemede bulunan cirantanın veya kanuni veya akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın şikayetine bağlıdır.” şeklindedir.

---

²⁶⁶ Bkz. Toroslu, Nevzat, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2001, s.3

²⁶⁷ Bu durum, 16b. madde gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: “3167 sayılı Kanun uyarınca açılan kamu davalarında keşideci ile anlaşan hamilin davayı takip etmemesi, bu nedenle delillerin toplanmasında çıkan güçlük, bundan daha fazla olmak üzere açık kimlik ve adresleri tespit edilemeyen veya yargılamadan kaçan sanıkların savunmalarının alınmaması, davaların aşırı miktarda artmasına, mahkemelerde birikme, tıkanma ve yakınmalara neden olmaktadır. Bu oluşum Devlet açısından da zararlara neden olmaktadır. Davanın son aşamasına kadar bekleyen keşideci, hüküm kesinleşmeden kısa bir süre önce ödemede bulunarak davanın düşmesini sağlamakta; bunun sonucunda tüm yargılama giderlerinin Devletin üzerinde kalmaktadır.”

Söz konusu 3167 sayılı Kanunun 16 b/1. maddesinde, “16’ncı madde öngörülen **suçlardan** dolayı...” şeklinde ifade yer almaktadır. Kanunun 4814 sayılı Kanun ile değişik 16. maddesinde tek bir suç, karşılıksız çek keşide etme suçu düzenlenmiştir. Oysa 16 b. maddesinin 1. fıkrası, “... suçlardan...” ifadesiyle, birden fazla suçtan söz etmektedir. Söz konusu ifade ile 3167 sayılı Kanunun 3,4,5,9,11 ve 13. maddelerinde düzenlenen suçların kovuşturulmasının da şikayete bağlı olduğu izlenimini doğmaktadır. Oysa anılan diğer maddelerde düzenlenen suçlar, şikayete bağlı değildir. Bu sebeple Kanunun 16 b. maddesinin 1. fıkrasında, anılan ifade düzeltilmeli ve bu fıkrada öngörülen şikayetin, sadece karşılıksız çek keşide etme suçunu kapsadığı kabul edilmelidir.²⁶⁸

3. Şikayet Hakkı Olanlar

Çek Kanununa 4814 sayılı Kanun ile eklenen 16 b. maddesinin 1. fıkrası ile çek hamiline²⁶⁹, çeki elinde bulundurma koşulu ile ödemede bulunan cırantaya ve kanuni veya akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankaya şikayet hakkı tanınmıştır.

Değişiklikten önceki düzenlemede, şikayet hakkı sadece çek hamiline tanınmış, buna karşılık yasal yükümlülüğünü yerine getiren muhatap banka “hamil” sayılmadığı için şikayet hakkı tanınmamıştı. Yargıtay uzun süre, garantili çeklerde,

---

²⁶⁸ Donay, s.152-153; Tezcan, Durmuş, “Çek Suçları Bakımından Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun ile ilgili Bazı Değerlendirmeler”, MBD., 1990, Y.9, S.32, s.15

²⁶⁹ Çek hamilinin ödemede bulunması halinde şikayet hakkının sona ereceğine dair Yargıtay kararı, “Kambiyo senetlerine mahsus haciz yolunda, takibe konu senede ilişkin tüm borcun ödenmiş olması durumunda, icra dosyası infazen işleminden kaldırılıp, senedin isteği halinde tüm borcu ödemiş olan borçluya verilmesi veya artık alacaklıya iade edilmeyerek icra müdürlüğünde saklanması gerekmekte olup; bu durumda, alacaklının yasal hamililik sıfatı, dolayısı ile şikayet hakkı sona ereceğinden, atılı suçtan açılan ilgili ceza davasının artık suça konu çeki elinde bulundurmayan müştekinin şikayet hakkının ortadan kalkması nedeni ile düşürülmesine karar verilmesi gerekmektedir.” Y.10.CD. 28.06.2004 T. 2004/6786E., 2004/7718K.

çekin bu limit içinde keşide edilmesi halinde, geçerli bir çekin varlığını kabul etmemiş; banka ile keşideci arasında bir kredi ilişkisi olduğunu ileri sürmüştür.²⁷⁰

Özgen'e göre ise, kendisine garantili çek verilen müşteri ile banka arasında bir kredi ilişkisinden söz edilebilir; ancak bu sadece banka ile müşteri arasındaki bir ilişkidir. Bu durum çekin, çek olma vasfını ortadan kaldırmaz.²⁷¹

Değişiklikten önce, garantili çeklerde karşılıksız çek keşide etme fiili gerçekleşmiş olmasına rağmen, şikayet hakkı olan kimsenin bulunmaması sebebiyle bu fiil hakkında kovuşturma yapılamamaktaydı.²⁷² Özellikle, keşidecinin lehdar ile anlaşarak çek keşide etmesi ve böylece bankayı zarara uğratmaları söz konusu olduğunda, bankanın şikayet hakkına sahip olmaması halinde, karşılıksız çek keşide etme suçu cezasız kalmıştır ve bu durum eleştirilere hedef olmuştur. Bununla birlikte, yeni düzenleme ile bankalara şikayet hakkının tanınması yerinde bir düzenlemedir.

Bunun dışında, meşru olmayan yollarla (çalma, kaybedilmiş çeki bulma vb.) çeki elinde bulunduranlar şikayet hakkına sahip değildirler.²⁷³ Şikayet hakkından söz edebilmek için çek, hukuka uygun bir sebeple, kanunda belirtildiği şekilde müşterinin elinde bulunmalıdır.²⁷⁴

Cirantanın, şikayet hakkına sahip olabilmesi açısından kanun, çeki elinde

---

²⁷⁰ Yargıtay 10. Ceza Dairesi 05.07.1993 tarihinde verdiği bir kararında "...hamil yararına banka ile keşideci arasında garanti sözleşmesine dayanılarak banka tarafından sanığa verilmiş çek kartı olduğunu bu nedenle 3167 sayılı yasa kapsamına giren TTK'nın 692. ve 693. maddelerindeki vasıflara uygun kıymetli evrak niteliğindeki çek olmadığını anlaşılmasına... mavi çek olduğunun açıkça belirtilmesine göre..." Yerel mahkemenin garantili çekin çek olmadığından beraatına ilişkin kararını onamıştır. , (Y.10.CD. 05.07.1993 , E. 1993 / 4450 , 8207 K.)

²⁷¹ Özgen, s.68

²⁷² Özgen, s.68; Eriş, s.734 vd

²⁷³ Malkoç / Güler, s.195; Selçuk, s.145; Donay, s. 155

²⁷⁴ Güngör / Kaya, s.49

bulundurma koşulunu ve ödemede bulunmasını aramıştır. Yargıtay da konu hakkında, “Karşılıksız çek keşide etmek suçunda şikayet hakkı TK’nın 702. maddesinde açıklandığı üzere çeki muhatap bankaya ibraz eden yetkili ve yasal hamil ile bunun rücu hakkına sahip bulunduğu, çek arkasında ciro sıralaması içinde imzaları bulunan ve çeki devralan kişilere ait olduğu, ... ciro sıralamasında kopukluk bulunması veya hukuka uygun bir yolla çek hamili olmayanların (çeki elinde bulundurmamayanların) şikayet hakları olmadığına kuşku yoktur...” demiştir.²⁷⁵

Buna karşılık çek, muhatap bankaya ibraz edilip karşılığı olmadığı tespit edildikten sonra çeki devralanların, alacağın temlik hükmünde olacağından şikayet hakları doğmayacaktır. Nitekim Yargıtay, “...çekin ibrazından sonra bu çeki ciro suretiyle alan kimse, bu çeki temlik yoluyla sahip olmuş sayılır (TTK. 705). Çeki bu biçimde alanın şikayet hakkı yoktur...” demektedir.²⁷⁶

4. Şikayet Süresi ve Başlangıcı

Öncelikle şikayet hakkının kullanılabilmesi için şikayet hakkının doğmuş olması gerekir. Kanunun 16b. maddesinin 2. fıkrasına göre, “çekin karşılığının bulunmaması

---

²⁷⁵ Y.10.CD. 28.03.1996, 2973 / 3099 s.k., (YKD 1996, s.1850); aynı yönde “Şikayet ve dava hakkı çek hamiline aittir. çek arkasında imzasının bulunmaması, sadece adı ve soyadının yazılı olması nedeniyle ciro silsilesinde yer almayan ve çeki bankaya ibraz eden konumunda olmayan kişinin şikayet hakkı bulunmamaktadır. Şikayet eden kişinin yalnızca ad ve soyadının yazılı olması, imzasının bulunmaması halinde şikayet hakkı yoktur.” CGK 11.5.1999 10-105-108

²⁷⁶ YCGK., 22.10.1990, 7-222 / 327, (Güngör / Kaya, s.486); Aynı görüşte Başal, s.58; Selçuk, s.147; Yargıtay 10.CD., “3167 sayılı Kanun’un 16/b maddesinde “16 ncı maddede öngörülen suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması, hamilin, çeki elinde bulundurmaları koşulu ile ödemede bulunan cirantanın veya kanuni veya akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın şikayetine bağlı” hükmüne yer verilmiş olduğundan, şikayet dilekçesini veren İsmail Uğur’un, muhatap banka tarafından suça konu çeki ilişkin olarak düzenlenen ihtarnameye göre ibraz eden hamil konumunda olmadığı gibi, çekin arka yüzünde cirosunun bulunmadığı anlaşıldığından: çek aslı veya ibraz anında muhatap banka tarafından alınan çek fotokopisinin onaylı örneği getirtilerek, ibraz anında şikayetçinin cirosunun bulunup bulunmadığının ve şikayet hakkına sahip olup olmadığının belirlenmesi ile cironun ibrazdan sonra yapılması durumunda alacağın temlik niteliği taşıyacağı hususu da dikkate alınarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi yerine, eksik araştırma ile karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.” Y.10.CD. 2007/5334E., 2008/15821K., 04.11.2008T.)

nedeniyle şikayet hakkı, 8'inci maddede belirtilen miktarın yatırılması için öngörülen sürenin dolduğu tarihte; ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde ise, ihtiyati tedbir kararının veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar.”

Kanun koyucu, şikayet hakkının doğumu ve sürenin başlangıcı açısından, önceki düzenlemenin aksine çekin ibraz edildiği tarihi değil; Kanununun 8. maddesi ile keşideciye tanınan düzeltme hakkına ilişkin sürenin dolmasını esas almıştır.²⁷⁷ Gerçekten de, Çek Kanununun, 4814 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önceki 16. maddenin 2. fıkrasına göre, “*şikayet süresi, çekin bankaya ibrazı tarihinde başlar.*” hükmü yer almaktaydı. Buna göre, şikayet süresi, çekin muhatap bankaya ibraz edildiği tarihte başlamaktaydı.²⁷⁸

Yeni Çek Kanunu ile şikayet hakkının kullanılabilmesi ancak şu hallerde mümkündür: İlk olarak, keşideci 8. maddede düzenlenen düzeltme hakkını kullanmamış olmalıdır. İkinci olarak ise keşidecinin talebi ile çekin ibrazını önleyen, ödenmemesini sağlayan ihtiyati tedbir kararının veya keşidecinin çek üzerine koyduğu ödeme yasağının kaldırılması gerekir.

Değişiklikten önce 16. maddenin yürürlükte olduğu dönemde, keşidecinin talebi ile çekin ibrazının ihtiyati tedbir kararı ile önlenmesi durumu, mücbir sebep olarak kabul edilmekteydi. Yargıtay, konuyla ilgili vermiş olduğu bir kararında, çekin muhatap bankaya ibrazında ihtiyati tedbir kararı gereği, çekin arkasına şerh verilerek ödeme yapılmadığını, bu tedbir kararının kaldırılmasının hamile tebliğ edilmesi üzerine, hamilin tekrar süresinde bankaya ikinci defa ibraz etmesi gerektiğini ve

²⁷⁷ Güngör / Kaya, s.267; Kendigelen, s.282; Yenedünya, s.31; Hacıoğlu, s.267; Özdamar, s.147

²⁷⁸ Eriş, s.583 vd; Selçuk, s.148

şikayet süresinin bu ibrazdan itibaren başlayacağını, mahkemelerin tedbir kararının kaldırılmasının hamile hangi tarihte tebliğ edildiğini re'sen araştırması gerektiğini göstermiştir.²⁷⁹

Bilindiği gibi suçun olduğu tarihte şikayet hakkı da doğar.²⁸⁰ Oysa karşılıksız çek keşide etme suçunda, 16b. maddesinin 2. fıkrasına göre şikayet hakkı, çekin üzerinde yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitiminden itibaren **on günlük düzeltme hakkı sonunda doğacaktır.**²⁸¹ Bu süre dolmadan şikayette bulunulması halinde şikayet, hukuken geçersiz olacaktır. Böylece söz konusu düzenlemeyle, çekin ibrazı ile cezalandırabilme şartı gerçekleşen karşılıksız çek keşide etme suçunda, genel hükümlere nazaran şikayet hakkının doğduğu anın tespiti hususunda bir istisna getirilmiştir.²⁸² **Zira 5237 sayılı TCK'nın 73. maddesi gereğince, şikayet süresi fiili ve faili öğrendikten itibaren başlar.**²⁸³

Çek Kanunu 16 b. maddenin 2. fıkrası, karşılıksız çek keşide etme suçuna özgü, özel bir düzenleme içermekle beraber; 5237 sayılı TCK'nın genel hükümlerinin özel ceza kanunları ve ceza içeren özel yasalardaki suçlar hakkında da uygulanacağı yönündeki 5. madde ile birlikte ele alınması ile ulaşılabilecek sonuç, şikayet hakkının doğumu ile ilgili özel bir düzenleme yapan, 16 b. maddenin 2. fıkrasının uygulama bulamayacağı yönündedir. Görüldüğü gibi, 3167 sayılı yasanın 16. maddesine göre şikayet hakkının başlangıç tarihi, TCK. nun 73/2. fıkrasındaki şikayet hakkının başlangıç tarihinden farklıdır. Şikayet hakkının başlangıç tarihi yönünden 3167 sayılı Yasanın 16. maddesindeki düzenleme TCK. nun 73/2. fıkrasındaki düzenlemeye

²⁷⁹ Y.10.CD. 27.06.1995, E. 1995 / 5732, K. 1995 / 6401

²⁸⁰ Toroslu, Ceza Hukuku, s.46

²⁸¹ Kendigelen, s.282; Hacıoğlu, s.269

²⁸² Başal, s.58; Donay, s.158; Göle, s.218; Güngör / Kaya, s.268

²⁸³ Toroslu, s. 294 – 296; Güngör / Kaya, s. 268

aykırıdır. Bu nedenle; 01.01.2009 tarihinden sonra işlenen karşılıksız çek keşide etmek suçlarında şikayet hakkının başlangıç tarihi TCK. nun 73 /2. fıkrasına göre belirlenecektir. Buna göre, şikayet hakkının başlangıç tarihi çekin bankaya ibraz edildiği tarihtir.

Çek Kanununun 16 b. maddesinde şikayet hakkının kullanılması için bir süre öngörülmediğinden, Kanununun 1. maddesi gereğince şikayet süresi hakkında TCK'nın 73. maddesinde öngörülen altı aylık süre uygulanacaktır.

Diğer bir önemli nokta ise, ileri keşide tarihli çekler bakımından konunun irdelenmesidir. Doktrinde, 16 b. maddesinin 2. fıkrasının uygulamasında anılan çekler bakımından sorun teşkil edeceği ileri sürülmektedir. Buna göre, ileri keşide tarihli çeklerde, suçun oluşumu ile şikayet hakkının doğumu arasında çok daha uzun bir zaman geçecektir. Böylece şikayet hakkının kullanılması, diğer çeklerde olduğundan çok daha uzun bir süre sonra gerçekleşebilecek ve bu durum gecikmelere neden olacaktır.²⁸⁴ Eriş, bu konuda ileri keşide tarihli çeklerde şikayet hakkını ibraz tarihinden başlatmak yönünde bir yorumun benimsenmesi gerektiğini öne sürerken; Arkan ise kanunda değişiklik yapılmak suretiyle bu durumun düzeltilmesi gerektiği görüşündedir. *Yenidünya*'ya göre ise, getirilen bu yeni düzenlemeyle ileri tarihli çeklerin, üzerlerinde yazılı keşide tarihlerinden önce bankaya ibraz edilmeleri halinde, şikayet hakkının bu andan itibaren doğması engellenerek, ileri tarihli çek keşide edenler korunmaktadır.²⁸⁵

---

²⁸⁴ Eriş, s.910 - 911; Arkan, Sabih, "3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler", Batider, 2003, C.22, S.1, s.13 vd

²⁸⁵ Yenidünya, s.31 - 32

5. Şikayetten Vazgeçme

TCK'nın 73. maddesinin dördüncü fıkrasında, şikayetten vazgeçme kurumu düzenlenmiştir. Buna göre hüküm şöyledir, “Kovuşturma yapılabilmesi şikayete bağlı suçlarda, kanunda aksi yazılı olmadıkça suçtan zarar gören kişinin vazgeçmesi davayı düşürür ve hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçme cezanın infazına engel olmaz.”

Hüküm uyarınca kovuşturması şikayete bağlı suçlarda, şikayetten vazgeçme davanın düşmesini sonuçlayacaktır. **Bununla birlikte hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçme, cezanın infazına engel olamayacaktır.**²⁸⁶ Ancak, Çek Kanunu 16b. maddesinin 3. fıkrası, şikayetten vazgeçmeyi düzenlemiştir ve TCK'nın 73. maddesinin 4. fıkrasından farklı bir hüküm getirmiştir. Buna göre, Çek Kanunundaki hüküm şöyledir: **“Hükmün kesinleşmesinden sonra şikayetten vazgeçildiğinde de hüküm bütün cezai sonuçları ile ortadan kalkar.”** Buna göre, Çek Kanunu 5237 sayılı TCK'nın aksine karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı yapılan yargılama sonucu hükmün kesinleşmesinden sonra dahi müştekinin şikayetinden vazgeçmesiyle hükmün, bütün cezai sonuçları ile ortadan kalkacağını kabul etmiştir.²⁸⁷

Çek Kanunu, karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin, özel bir norm düzenlemiş ve şikayetten vazgeçme konusunu açıkça hükme bağlamıştır. Türk Ceza Kanununun 73. maddesinde düzenlenen, vazgeçmenin infaza engel olamayacağı yönündeki bu hükmün, **“kanunda aksi yazılı olmadıkça”** ibaresi yer almakla, 3167 sayılı Yasada düzenlenen aksi durum uygulama bulabilecek ve karşılıksız çek keşide etmek suçundan verilen hükümler kesinleştikten sonra da vazgeçme nedeniyle ortadan

²⁸⁶ Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku, 2005, s. 309 - 310

²⁸⁷ Kendigelen, s.285; Güngör / Kaya, s.268 - 269; Hacıoğlu, s. 271 - 273

kalkabilecektir.²⁸⁸

Şikayetten vazgeçme sonucunda, TCK'nın 73. maddesinin 5. fıkrasında öngörüldüğü cihetle, iştirak halinde bu suçu işlemiş olan sanıklardan biri hakkındaki şikayetten vazgeçme, diğerlerini de kapsayacaktır.²⁸⁹ Öte yandan verilen hüküm kesinleştikten sonra şikayetten vazgeçilmesi halinde, hüküm bütün cezai sonuçları ile birlikte ortadan kalkacağı için, bu mahkumiyet hükmü tekerrüre esas teşkil etmeyecektir.²⁹⁰

6. Davanın Açılmasına Engel Olan, Davayı Düşüren ve Cezayı Ortadan Kaldıran Nedenler

Davanın açılmasına engel olan nedenler, 16 c maddesinin²⁹¹ 1. fıkrasının (a) ve

---

²⁸⁸ Özen'e göre, Yeni TCK, 1 Nisan 2005 tarihinden sonra kendi genel hükümlerine aykırı özel kanunlardaki düzenlemeleri ortadan kaldırmaktadır. Yazara göre, 5. maddenin getirdiği çözüm bir **tasfiyedir** ve beraberinde ciddi sorunlar getirmektedir. (Özen, Muharrem, "Yeni Türk Ceza Kanunu paneli", 03.03.2005, Ankara)

²⁸⁹ *Toroslu* konu hakkında, sanıklardan biri davanın düşmesini istemiyorsa, vazgeçme teklifini reddederek davanın kendisi hakkında devamını sağlayabilir. Vazgeçmenin diğer sanıklara sirayeti için bunların aynı fiilden dolayı sorumlu olmaları gerekir. (Toroslu, Ceza Hukuku, s.310)

²⁹⁰ Dönmezer / Erman, C.3, s.315 - 317

²⁹¹ Çek Kanunu 16c maddesi: "Aşağıda belirtilen koşulların yerine getirilmesi halinde ceza davası açılmaz:

a) 8 inci maddeye göre düzeltme hakkının kullanılması,

b) 8 inci maddede belirtilen süre geçtikten sonra ve henüz dava açılmadan önce çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde oniki tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi.

Dava açıldıktan sonra hüküm verilinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onbeş tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

Hüküm verildikten sonra hüküm kesinleşinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onsekiz tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

Hüküm kesinleştikten sonra çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde yirmi tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde bütün cezai sonuçları ile birlikte hüküm ortadan kalkar.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen ödemeler hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya yapılabilir."

(b) bentlerinde öngör÷lmüştür. Maddenin (a) bendine göre, fail 8. maddeye göre ibraz süresinin bitiminden itibaren on gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını, %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte ödediği takdirde şikayet hakkı doğmayacağından dava da açılmayacaktır. Buna karşılık, maddenin (b) bendine göre ise, düzeltme hakkının süresi geçtikten sonra; ancak henüz dava açılmadan önce, fail çek tutarı veya çekin karşılıksız kalan kısmını %12 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte ödediği takdirde kamu davası açılmayacaktır.²⁹²

Kanun, 16c maddesinin 2. fıkrasına göre, dava açıldıktan sonra hüküm verilinceye kadar, fail çek tutarını veya karşılıksız kalan kısmı, %15 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte ödediği halde, ceza davasının düşmesine karar verilecektir.

Hüküm verildikten sonra ve fakat hüküm kesinleşinceye kadar geçen süre içinde, anılan maddenin 3. fıkrası uyarınca çek tutarının veya karşılıksız kalan kısmın, %18 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte, fail tarafından ödenmesi halinde, davanın düşmesine karar verilecektir.

Hüküm kesinleştikten sonra ise, anılan maddenin 4. fıkrası gereğince, fail çek tutarını veya karşılıksız kalan kısmını, %20 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte ödediği takdirde hüküm bütün cezai sonuçları ile ortadan kalkacaktır.²⁹³

---

²⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Güngör / Kaya, s. 274 - 275; Bu nedenlerin niteliği açısından bkz. Hacıoğlu, s. 277 – 280; Yargıtay, “İcra dosyasına yapılan ödemenin çek bedelini,%10 tazminatı ve gecikme faizini karşılması halinde kamu davasının düşmesine karar verilmelidir.” 10 CD 15.4.2003 2002 /2296 -2003/4889

²⁹³ Y.10.CD., 28.03.1995, E. 2032 / K. 2570, “Hükümün kesinleşmesinden sonra sanığın suça konu çek bedellerini muhatap bankaya müdahil adına yatırılmış olduğu bildirilmesi üzerine hükmün esasına ve cezanın tamamen ortadan kaldırılmasına ilişkin karar verilebilecek olması karşısında duruşma açılarak bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde evrak üzerinde yapılan inceleme sonunda karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Eriş, s. 986); Yargıtay konu hakkında, “3167 sayılı Kanun’un 16c/2. maddesinde, “Dava açıldıktan sonra hüküm verilinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onbeş tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi

Maddenin 5. fıkrasında ise, ödemelerin hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya yapılabileceği düzenlenmiştir. Kanunun amacının, hamilin zararını karşılamak olduğu açıktır. Nitekim, 16 c maddesinin gerekçesinde bu durum şöyle kaleme alınmıştır: *“Dava açılmasını engelleyen, davayı düşüren ve cezayı ortadan kaldıran nedenler hükme bağlanmaktadır. Çek hamillerini korumak amacıyla, ödemenin gecikmesi halinde tazminatın belirli oranlarda artması öngörülmektedir. Böylece keşidecinin ödemeyi geciktirme yoluyla haksız kazanç ve yarar beklentisi yerine, bir an önce ödemedede bulunma yolunda çaba göstermesi amaçlanmaktadır.”*

4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, ödemelerin muhatap bankaya yapılması şartı kaldırılmış ve uygulama ile paralel bir düzenleme getirilmiştir.²⁹⁴ Nitekim Yargıtay son dönemde haricen yapılan ödemeler sonucunda kamu davasının düşürülmesine dair kararlar vermiştir.²⁹⁵ Maddeyle ödemenin, hamile yapılabileceği öngörülmekte; fakat haricen ödemelerin muhatap bankaya bildirilmesi usulüne dair bir hükme yer verilmemektedir. Buna karşın, keşidecinin yaptığı haricen ödemeleri

---

halinde ceza davası düşer.” hükmü öngörülmüş, ayrıca hüküm verildikten sonra kesinleşinceye kadar yada kesinleşmesinden sonra öngörülen ödemenin yapılması durumunda ceza davasının düşmesi ya da hükmün bütün cezai sonuçları ile birlikte ortadan kaldırılmasına karar verileceği hükümlerine de aynı maddede yer verilmiştir. Çekle ilgili alacağın icra kanalıyla ödenmesi veya şikayetçi ile anlaşma suretiyle çek aslının geri alındığının kanıtlanması durumlarında dahi, şikayetçinin yasal hamil sıfatının sona ermiş olması nedeniyle, kamu davasının düşmesine karar verilmesi gerekmektedir. 3167 sayılı Kanun’un 16c maddesindeki sözü edilen düzenlemeye göre; çek bedeli, tazminatı ve gecikme zammının ödemesi ya da icra kanalıyla ödeme suretiyle gerçekleşen tazmin işlemi ya da şikayetçi ile anlaşarak çek aslının geri alınması durumlarında ceza davasının düşürülmesine karar verilecek ve böylelikle, sanığın devletle olan tüm cezai ilişkisi sona erecektir. Buna karşın hükmün açıklanmasının geri bırakılması durumunda, tazmin ile ceza davasının düşmesi sonucu doğmayacağı gibi, sadece ön koşullardan birisi yerine getirilmiş olacaktır; ayrıca sanık hakkında 5 yıl süreyle denetimli serbestlik tedbiri uygulanması gibi ek bir yükümlülüğe de hükmedilecek ve denetim süresi içinde sanığın kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı davranması halinde, mahkeme hükmü açıklayacaktır. Bu durumda, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümlerin sanığın aleyhine olduğu açıktır. Bu nedenlerle karşılıksız çek keşide etmek suçunda 5271 sayılı CMK’nın 231. maddesinin uygulanmaması gerekir.”demektedir. Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 02/07/2007 gün ve 2007/5010 E., 2007/8222 K. sayılı ilamı

²⁹⁴ Özgen, s.65

²⁹⁵ Y.10.CD., 25.02.2003, 2002 – 24430 / 852 s.k., (Kendigelen, s.284)

muhatap bankaya belgeleriyle birlikte bildirmesi gereklidir.²⁹⁶

7. Sanık Yokluğunda Duruşma Yapılabilmesi

Çek Kanununa 4814 sayılı Kanun ile eklenen 16 b maddesinin 4. fıkrası ile, “Bu suçlardan dolayı yapılan yargılamalarda 04.04.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanununun 225’inci maddesi uygulanabilir” hükmü getirilmiştir. 5271 sayılı ve 04.12.2004 tarihli Ceza Muhakemeleri Kanununda²⁹⁷ “Sanığın yokluğunda duruşma” hususu, 195. maddede düzenlemiştir. Mülga CMUK’un 225. maddesinin tekrarından ibaret olmakla beraber; yalnız “para, hafif hapis” ibaresi, 5237 sayılı TCK’daki düzenleme dikkate alınarak, “adli para” olarak değiştirilmiştir.²⁹⁸ Buna göre, CMK 195. madde şöyledir: “*Suç yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hallerde sanığa gönderilecek davetiyede, gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır.*”

Karşılıksız çek keşide etme suçunun yaptırımının adli para cezası olması, CMK 195. madde gereğince, gıyapta yargılamayı mümkün kılmaktadır. Böylece davetiye gönderilmesine ve bu durumun davetiye ile bildirilmesine rağmen, yargılamaya gelmeyen sanık hakkında davaya devam edilmesi, bu suça ilişkin davaların daha hızlı bir şekilde sonuçlanmasını sağlamaya yöneliktir.²⁹⁹ Buna karşılık, 5271 sayılı CMK’nın 193. maddesi gereğince, “*Kanunun ayırık tuttuğu haller saklı kalmak*

²⁹⁶ Güngör / Kaya, s.274; Hacıoğlu, s.280; Yenidünya, s.33

²⁹⁷ 17.12.2004 – 25673 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

²⁹⁸ Mülga CMUK’un 225. maddesi, “Tahkikatın mevzuu olan suç gerek yalnız ve gerek birlikte olarak para cezasını, hafif hapis ve müsadere cezalarını müstelzim ise maznun gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hallerde maznuna gönderilecek celpnamede kendisi gelmese dahi duruşmanın yapılabileceği yazılır.” şeklindeydi.

²⁹⁹ Noyan, Erdal, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2005, Adil Yayınevi, s.414; Reisoğlu, konuşma metni, s.11

üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmaz. Gelmemesinin geçerli nedeni olmayan sanığın zorla getirilmesine karar verilir.”

Görüldüğü gibi, CMK 193. madde uyarınca sanığın duruşmada hazır bulunması kuraldır.³⁰⁰ Bu kuralın istisnalarından biri de, CMK 195. maddedeki düzenlemedir. Buna göre, sanığa isnat edilen suç, adli para cezasını gerektirdiği hallerde CMK'nın 195. maddesi uygulanabilir. Genel hüküm niteliğinde olan 195. maddede, “...sanık gelmese bile duruşma **yapılabilir**...” ifadesinden sanığın yokluğunda, duruşma yapmanın zorunlu olmadığı anlaşılmaktadır. Aynı husus, Çek Kanunu 16b. maddenin 4. fıkrasındaki “...**uygulanabilir**.” ifadesi için de söylenebilir.

CMK'nın 195. maddesinde de belirtildiği gibi, sanığa gönderilecek davetiyede, “sanık gelmese dahi duruşmanın yapılabileceği” uyarısı açıkça yapılmış olmalı ve söz konusu davetiye usulüne uygun olarak tebliğ edilmiş olmalıdır.³⁰¹ Aksi durum, Yargıtay'ın içtihatlarına göre bozma nedeni sayılmıştır.³⁰²

8. Yargılama Giderleri

Kanunun 16b. maddesinin son fıkrasında, yargılama giderlerinin hangi durumlarda, kimlere yükleneceği konusunda düzenleme getirilmiştir. Buna göre, “*Şikayetten vazgeçme nedeniyle davanın düşmesi halinde, müdahil, ödeme nedeniyle davanın düşmesi veya cezanın ortadan kaldırılması halinde sanık veya hükümlü, yargılama giderinden sorumlu olur.*” Bu düzenlemenin getirilme sebebi, madde

---

³⁰⁰ Toroslu, konu hakkında: “Bu kural, yüze karşılığın olduğu kadar savunma hakkının da gereğidir. Ancak bu kuralın katı bir şekilde uygulanmasının yargılamayı çok güçleştireceği nazara alınarak ... CMUK 225. maddedeki durumda sanığın yokluğunda da duruşma yapılabilir.” demektedir., (Ceza Muhakemesi, s. 262)

³⁰¹ Güngör / Kaya, s.272; Hacıoğlu, s.275

³⁰² “...gelmediği taktirde yokluğunda yargılama yapılacağına ilişkin açıklamanın okunaklı olmaması durumunda sanığın yokluğunda yargılama yapılamayacağı...”, (Y.8.CD.13.03.1997, E.3063/ K. 3408)

gerekçesinde ifade edildiği üzere, keşideci ile hamilin anlaşarak davayı takip etmemesi nedeniyle oluşan aksaklıkların, devlet açısından zararlı sonuçlar doğurmasını engellemek ve tüm yargılama giderlerinin Devlet üzerinde kalmasını önlemek düşüncesidir.³⁰³

Bu düzenlemeye göre, şikayetten vazgeçme halinde, davanın düşmesine karar verilmesi halinde yargılama giderlerinden şikayetçi sorumlu olacaktır. Bunun dışında fıkraya göre, Kanunun 16 c. maddesinde düzenlenen hallerde ödemeye bağlı olarak, davanın düşmesine veya cezanın ortadan kaldırılmasına karar verildiği durumlarda, yargılama giderlerinden sanık veya hükümlü sorumlu olacaktır.³⁰⁴

9) Yetkili ve Görevli Mahkeme

Kanunun 16 b. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi, karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı açılan davalarda yetkili ve görevli mahkemeyi düzenleyen, özel bir hüküm getirmiştir. Bu hüküm, **11.05.2005 tarihli ve 5348 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 2. maddesi ile değişikliğe uğramıştır.** Değişiklikten önce, Kanunun 16 b. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi şöyleydi: “... *Bu suçlara çekin ibraz edildiği ya da keşide edildiği veya şikayetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer asliye ceza mahkemesinde bakılır.*” Karşılıksız çek keşide etme suçunda, yetkili ve görevli mahkemeyi öngören, 1. fıkranın son cümlesinde değişiklik getiren, anılan kanunun 2. maddesine göre: “**19.3.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16/b maddesinde yer alan ‘ya da keşide edildiği’ ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.**”

³⁰³ Özdamar, Mehmet, “Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, s.148

³⁰⁴ Kendigelen, s.283; Güngör / Kaya, s. 270 - 271; Hacıoğlu, s. 276 - 277

Böylece, yapılan değişiklik ile, çekin keşide edildiği yer mahkemesi yetkili olmaktan çıkarılmıştır. Bununla beraber düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, çekin ibraz edildiği yer mahkemesi ile şikayetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesi yetkili kılınarak yetkili mahkeme sayısı ikiye indirilmiştir.³⁰⁵ Şikayetçi, 5348 sayılı Kanunla değişik, anılan maddenin 1. fıkrasının son cümlesinde sayılan, iki yerden herhangi birisinde şikayet hakkını kullanabilecektir.³⁰⁶

Bu suç hakkında yetkili ve görevli mahkemeyi öngören düzenlemeye göre Asliye Ceza Mahkemeleri görevlidir. Kanunun bu düzenlemesi ile karşılıksız çek keşide etme suçunda, çekin ibraz edildiği yer Asliye Ceza Mahkemesi veya şikayetçinin yerleşim yerinde bulunan Asliye Ceza Mahkemesi yetkili ve görevli mahkemedir. Kanunun, 4814 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önceki 16 madde metninde, yetkili ve görevli mahkemeye ilişkin bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu dönemde, görevli mahkeme açısından sorun çıkmamakla beraber, yetkili mahkemenin tespitinde tereddütler doğmuştur. Yargıtay, önceleri çekin keşide edildiği yer mahkemesini yetkili kabul etmekteyken; daha sonra çekin ibraz edildiği yer mahkemesini yetkili kabul etmiştir.³⁰⁷

Doktrinde bazı yazarlar da, çekin ibraz edildiğinde, “karşılıksızdır” kaydı tarih ve saati ile birlikte yazıldığı anda suçun gerçekleşeceği düşüncesi ile ibrazın yapıldığı yer mahkemesinin yetkili olacağını savunmuşlardır.³⁰⁸ Değişiklik ile kanunun 16 b. maddesinde yetkili ve görevli mahkeme belirlenerek, hem uygulamada görüş farklılıklarının önüne geçilmek istenmiş hem de hamilin şikayet hakkını kullanması

---

³⁰⁵ Kendigelen, s.284

³⁰⁶ Hacıoğlu, s. 273 - 274; Güngör / Kaya, s.271

³⁰⁷ Hacıoğlu, s. 274

³⁰⁸ Reisoğlu, s. 176; Donay, s.141; Demirbaş, Timur, “Karşılıksız Çek Keşidesinde Suçun İşlendiği Yer ve Zaman”, İzmir Barosu Dergisi, 1988, Y.52 , S.1, s.73 vd.

kolaylaştırılarak, hamilin korunması amaçlanmıştır.³⁰⁹

---

³⁰⁹ Hacıoğlu, s.274; Kendigelen, s. 283

SONUÇ

Bu çalışmanın hareket noktası, Anayasa'nın 38. maddesine 4709 sayılı Kanun ile eklenen sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilememesi nedeniyle hürriyetin kısıtlanması yasağı karşısında, Çek Kanununun 16. maddesinde öngörülen hapis cezasının, Anayasa'nın bu hükmüne gerçekten aykırı olup olmadığı sorununun irdelenmesi olmuştur. Bu irdelemenin sağlıklı yürütülebilmesi için, hem Anayasa hükmü hem de karşılıksız çek keşide etme suçu parçalarına ayrılarak incelenmiş ve bunun yanında Çek Kanununa 4814 sayılı Kanun ile getirilen değişiklikler ve yenilikler kapsamında tüme varılmıştır.

Yeni yasal düzenlemede, “**ekonomik suça ekonomik ceza**” ilkesinden hareketle, karşılıksız çek keşide etme suçunun cezası ilk defa işleyenler hakkında hapis cezası yerine, çek bedeli tutarı kadar adli para cezası olarak öngörülmüş; ancak çeke olan güvenin zaafa uğratılmaması ve cezada etkinliğin artırılması açısından, bu suçtan mükerrirler hakkında hapis cezası kabul edilmiştir.

Bu suçun müeyyidesinin adli para cezası olarak öngörülmesi, cezadan beklenen en önemli işlevi, **önleyici** olma işlevini ne kadar etkili ve uygulanabilir kılacaktır. Keşidecinin ödemediği para için, çek bedeli tutarı kadar nispi para cezası verilmesi halinde, alacaklıya gitmesi gereken para bu defa devlete gidecektir. Bunun dışında bu para cezasının ödenmemesi halinde, 6183 sayılı kanun uyarınca bu para öncelikle tahsil edilecektir. Böylece mağdur alacaklı yine, kısmen veya tamamen alacağına kavuşamayacaktır.

Çekin karşılıksız çıkması durumunda, para cezası müeyyidesinin söz konusu olması halinde, bu fiil suç olmaktan çıkmamaktadır. Dolayısıyla ceza mahkemelerini meşgul etmeye devam edecektir. Bu sebeple, kanun gerekçesinde mahkemelerimizde görülen çek dava sayısının fazlalığını, bu kanun değişikliğine gerekçe olarak göstermek yersizdir.

Yeni düzenlemede, suçun organ veya yetkili temsilci tarafından tüzelkişi veya gerçek kişi yararına işlenmesi halinde, bu kişilerin de suçun faili olarak kabul edilmeleri ve cezaen sorumlu tutulmaları ile cezaların şahsiliği prensibinden uzaklaşmaktadır. Buna mukabil, banka ve cirantalara şikayet hakkının tanınması yerinde bir düzenleme olmuştur. Bu düzenleme özellikle bankalar açısından önemlidir.

Sonuç olarak denilebilir ki, karşılıksız çek keşide etme suçunun, AİHS ek 4 no'lu Protokolün 1. maddesine ve bu protokole dayanılarak Anayasa'nın 38. maddesine eklenen hükme aykırı olduğu kabul edilemez. Tekrar etmekte fayda var ki, bu suç ile ihlal edilen konu, sadece mamelek hukukuna ilişkin değildir. Aynı zamanda, piyasada belirli bir değeri olan, üzerinde yazılı değeri nedeniyle itibar gören ve bu değer bir gerçekliği ifade ettiği yolunda kendisine güven duyulan, adeta para olan çekin, karşılıksız çıkması halinde kamu güvenliği de ihlal olmaktadır. **Bu itibarla, Ç.K. md 16/f.1 hükmünde öngörülen hapis cezasını kaldıran ve bunun yerine adli para cezası getiren değişikliğin, Anayasal bir zorlamaya dayandırılması doğru değildir.** Elbette, bu suçun yaptırımını belirlemek yasama organına kalmıştır. Fakat unutulmamalıdır ki, cezaların amaca uygun olmaları, bir ilaç gibi yerinde ve dozunda kullanılmaları gerektiği gibi, doğru ve adil olmaları da hukuk devletinin bir gereğidir.

KAYNAKÇA

- Akıllıoğlu, Tekin, : "AİHS ve 4 Nolu Protokol 1. Maddeye Göre 'Borç İçin Hapis Yasağı' Kuralı", AİHS' ve Anayasa md. 38/f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 01.12.2001.
- Arkan Sabih, : Ticari İşletme Hukuku, Ankara, 1999
- Arkan, Sabih, : "3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler", Batider, 2003, C.22, S.1
- Başal, Koparan, : "3167 sayılı Kanunun uygulanmasında Ceza Hukuku Bakımından Ortaya Çıkan Sorunlar", Batider, 1989, C.XV , S.II
- Başaran, Z., : "Yargıtay Kararları Işığında Karşılıksız Çek", ABD., 1981/41
- Demirbaş, Timur, : "Karşılıksız Çek Keşidesinde Suçun İşlendiği Yer ve Zaman", İzmir Barosu Dergisi, 1988, Y.52 , S.1
- Donay , Süheyl, : Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli,1990
- Donay, Süheyl, : Türk Ceza Kanunu, 2004
- Domaniç, Hayri : Çekler Hakkındaki 3167 sayılı kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 12.01.2002
- Domaniç, Hayri, : Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi, Cilt III, İstanbul, 1990
- Dönmezer / Erman, : Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, 13. Baskı, İstanbul 1997

- Dönmezer , Sulhi, :Kişilere ve Mala Karşı İşlenen Suçlar, İstanbul , 1998
- Dönmezer, Sulhi, :“Çekle Ödemenin Düzenlenmesi Hakkındaki Ön Tasarımın Açıklanması ve Değerlendirilmesi” , İ.B.D., 2002
- Erem,Faruk :“Çek Kanunu ve Karşılıksız Çek”, Yargıtay Dergisi, Ekim 1986 , Cilt:12, Sayı:4
- Erem Faruk, :“Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği” Batider, Cilt:VII, Sayı: 4, Aralık 1974
- Erem/Kalpsüz/Çelebican :İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, T.B.B.Y., Ankara,1974
- Eriş, Gönen, : Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 2003
- Erol, Haydar, :Açıklamalı ve İçtihatlı Yeni TCK, Ankara, 2005
- Feyzioğlu, Metin : "Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması", AİHS ve Anayasa md. 38/f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 01.12.2001
- Gölcüklü/Gözübüyük, :AİHS ve Uygulaması, Ankara, 1996
- Göle, Celal, :Çek Hukuku, Ankara, 1989
- Gülşen, Recep, :“Borç için Hapis Yasağı ve Anayasa md. 38'deki Değişiklik", Dicle Üniversitesi Kamu Hukuku Arşivi, Eylül, 2001(www.dicle.edu.tr)
- Güngör/Kaya, :Çek Suçları, Ankara , 2003
- Hacıoğlu, Caner, :“Son Yasal Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme” , AÜEHFD, C.VII, S.1-2 , Haziran 2003

- Hacıoğlu, Caner, :“Son Yasal Değişiklikler Açısından Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunun Soruşturma ve Kovuşturma Usulü”, AÜEHFD, C.VII, S.3-4, Aralık 2003
- Hafizoğulları, Zeki :“3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun 16. Maddesinde öngörölmüş olan suçun sınırları". Batider, 1988, C. XLV
- Hafizoğulları, Zeki, :Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara,12 Ocak 2002
- Kaçak / Nazif, :Hukuk Davalarına İlişkin Emsal İçtihatlar Külliyyatı, Ankara , 2005
- Kaçak, Nazif : Hukuk Davalarında İspat Rehberi, Ankara , 2005
- Karakaya, Selahattin, :En Son Değişikliklerle Çek ve Uygulaması, Ankara, 1986
- Karayağın, Yaşar, :AİHS ve Anayasa m. 38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, 1 Aralık 2001, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara
- Kılıçoğlu, Ahmet, : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.1, Ankara 2001
- Kınacıoğlu, Naci, : “Çekte Şekil Şartı”, AİTİA, 1969, C.1, S.1
- Kendigelen, Abuzer, :“Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı” , İBD, 1990, C.64 , S.7
- Kes, K. :Çeklerde Hukuki ve Cezai Sorumluluk”, İBD., 1985, C.59 , S. 4 – 5 – 6
- Kunter , Nurullah, : Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi , İstanbul
- Noyan, Erdal :Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2005
- Malkoç/ Güler, :Çek Yasası, Ankara, 1996,

- Malkoç/ Güler, :Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar, Ankara, 1990
- Oğuzoğlu, A.Çetin : Bono ve Çek Sorunları, İstanbul, 1994,
- Önder, Ayhan :Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul, 1992
- Özdamar, Mehmet, :“Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, GÜHFD., C.VI , S. 1 – 2 , yıl 2002
- Özen, Muharrem, :“Türk Ceza Kanunu Tasarısının Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğa İlişkin Hükümlerine Bir Bakış” Yargıtay Dergisi, C.29, 2003
- Özen, Muharrem, : Yeni Türk Ceza Kanunu paneli, “Kadı Adaletine Doğru”, 03.03.2005, Ankara
- Özgen, Eralp : "3167 Sayılı Kanunun Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler", Batider 1989, C. XV, S.2
- Öztan, Fırat :Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara , 2000
- Poroy,Reha :Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul,1989
- Poroy / Tekinalp, :Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul, 1995
- Postacıoğlu, İlhan, : “Çekin İbrazi ile İlgili Bazı Problemler”, Batider, 1976, C.8. , S.3
- Reisoğlu, Seza, :“Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek”, Türkiye Bankalar Birliği tarafından 27.03.2003 tarihinde düzenlenen konferansta yapılan konuşma
- Reisoğlu, Seza, :Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek
Ankara, 1986
- Sancar, Türkân, : "Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında 'Ekonomik Suça Ekonomik Ceza' Söylemi", Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı

Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara, 12.12.2003

- Sahir / Erman, : “Karşılıksız Çek”, Batider , 1981, C. XI. , S.2
- Bruno, Sechi, : Depenalizzazione, Tecnica dello sfoltimento giudiziario per una maggiore effettivita della sanzione, 2001, s.28
- Selçuk, R.N., :”Ticaret Hukuku Yönünden Çek”, Kırıkkale Baro Dergisi, 1991/II
- Selçuk, Sami, :Çek Suçları,Ankara, 1993
- Şimşek, Edip, :Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara, 1982
- Toroslu, Nevzat, :Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara, 2005
- Toroslu, Nevzat : Ceza Hukuku, Genel Kısım, Ankara, 2005
- Toroslu, Nevzat, :Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2001
- Toroslu, Nevzat : Ceza Hukuku, Ankara, 1998
- Tümerkan ,Somay, :Dolandırıcılık Suçu , İstanbul,1987
- Tezcan, Durmuş, :“Çek Suçları Bakımından Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun ile ilgili Bazı Değerlendirmeler”, MBD. , 1990, Y.9, S.32
- Uyar, Talih, : “Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu” , Ankara Barosu Der., 1987 , S. 5 – 6
- Uyar, Talih, :“Karşılıksız Çek”, MBD, 1982-83, S. 4-6, Yıl: 2
- Yenidünya, A. Caner, : Yeni Yasal Düzenlemeler Işığında Çek Suçları, Legal Yay., 2003
- Yüksel, A.Said, : “Karşılıksız Çek”, Batider, 1963-1964, C.2, S.2